

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียน
บ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

A STUDY OF THE SANGHA'S ROLE IN TRAINING THE VALUE AND
MORALITY FOR THE STUDENTS OF THE PRIMARY SCHOOL
IN THE TERRITORY OF KAUN WAN SUB-DISTRICT,
NONGKHAI PROVINCE

พระมหาสุระนิตย์ สุรกโโข (ไชยวงษา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียน
บ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอ เมือง จังหวัดหนองคาย

พระมหาสุระนิตย์ สุรกุโฆ (ไชยวงษา)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A study of the Sangha's Role In Training the Value and Morality
for the Students of the Primary School in the Territory of
Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province

Pramaha Suranit Surakkho (Chaivongsa)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
Buddhist Studies

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

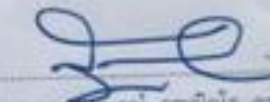
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ออนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
เรื่อง "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบ้านพร้าวก
เหนือโนนเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตร
พุทธศาสนดรรชนีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

ประธานกรรมการ

(นศ.ดร. ทองทอง บัณฑิต)

กรรมการ

(พระราชนนท์ วิสารโท, นศ.ดร.)

กรรมการ

(ดร. ปุ๋ยสง สิงสุนอก)

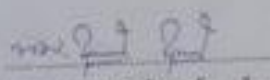
กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระราชนนท์ วิสารโท, นศ.ดร.
ดร. ปุ๋ยสง สิงสุนอก

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร / ไรชวธยา)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอ เมือง จังหวัด
หนองคาย
- ผู้วิจัย** : พระมหาสุระนิตย์ สุรกโช (ไชยวงษา)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระราเชนทร์ วิสารโท, ผศ.ดร., บธ.บ. (วิทยาการจัดการทั่วไป),
ศน.ม. (พุทธศาสนศึกษา), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
  - : ดร. บุญส่ง สิ้นธนู, ป.ธ.๕, ค.บ. (สังคมศึกษา), ศน.บ. (ปรัชญา),
อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๑ มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” มี
วัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมในอดีตและ
ปัจจุบันสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม
ของหน่วยเผยแผ่พุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ๓) เพื่อเสนอ
แนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนในเขตตำบล
กวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ การเก็บ
ข้อมูลได้จากเอกสารต่างๆเป็นแนวคิดทฤษฎีของการวิจัยจากการแบบสัมภาษณ์ จำนวน ๒๕ รูป/คน
นำเสนอโดยพรรณาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังความ
มีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็น
ด้วยซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับ
ภาพลักษณ์แห่งความดีความงามเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนิน
ชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ธนวรานิษ และคณะได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้เกิด
กระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไป
ตามลักษณะ แบบอย่างที่เกิดขึ้น นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของ
พฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวก
และเชิงลบ ได้แก่ ความปิติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำ
ผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของ
หน่วยเผยแผ่พุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ปัญหาที่พบคือทาง
โรงเรียนบางแห่งยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดอบรมโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมจึงเกิด

ปัญหาแต่ก็ไม่มากอุปสรรคในการจัดอบรมโครงการส่วนมากก็จะเป็นเรื่องสถานที่และเวลาในการจัดโครงการและที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีปัญหาดังนี้คือ

๑.เด็กสมาธิสั้นติดเกมตั้งแต่ยังเด็ก

๒.พระสงฆ์ไม่มีเทคนิคเพียงพอที่จะถ่ายทอดความรู้แก่เด็กอายุขนาดนักเรียนประถมได้

๓.เวลาและหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการรับภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ปัญหาที่พบและอุปสรรคในการจัดทำโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนปัญหาที่พบเจอส่วนมากจะเป็นเรื่องจำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับการอบรมสถานที่ในการจัดอบรมและเวลาส่วนอุปสรรคส่วนมากนักเรียนจะไม่เข้าใจคำว่าคุณธรรมจริยธรรมและยังขาดพระวิทยากรในการจัดอบรมเพราะส่วนมากจะไม่มีความรู้และทักษะในการอบรม

การเสนอแนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านการมีวินัยและรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทุกวัน นักเรียนควรฝึกปฏิบัติตนหรือฝึกระเบียบให้เกิดแก่ตนเอง ตลอดถึงเข้าร่วมกิจกรรมการแต่งการตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน และทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนานักเรียนด้านการมีวินัยและความรับผิดชอบให้มากกว่าเดิม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต การจัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาด้านความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน ๆ การมอบวุฒิบัตรให้นักเรียน ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียน ตนเอง และครอบครัว เป็นต้น ด้านการมีเมตตา พบว่านักเรียนอยากให้มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตเมตตา โดยไม่คิดหวังผลตอบแทน การแนะนำเพื่อน ๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือเสมอ เป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น ด้านความประหยัด นักเรียนต้องการกิจกรรมเสริมด้านการประหยัด โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ให้นักเรียนหยอดกระปุกออมวันละ ๕ บาท เพื่อปลูกฝังให้เกิดการรักการออมแก่นักเรียนด้านความกตัญญูกตเวทิตี พบว่า นักเรียนมีความกตัญญูต่อพ่อ-แม่ และผู้มีพระคุณอยู่แล้ว เช่น การตั้งใจเรียน การเชื่อฟังพ่อ-แม่ ครู อาจารย์ ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เป็นต้นได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า “คน”มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่าง หน้าตา ภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างกันจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ“คุณธรรม”

Thesis Title : A study of the Sangha’s Role In Training the Value and Morality for the Students of the Primary School in the Territory of Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province

Researcher : Pramaha Suranit Surakkho (Chaivongsa)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Rachane Visāradō, Asst. Prof. Dr., B.A. (General management), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: Dr. Boonsong Sinthunok, Pali V, B.A. (Social Studies), B.A. (Philosophy), M.A. (Comparative Religion), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 1, 2019

Abstract

The purposes of the research entitled “A study of the Sangha’s role in training the virtue and morality for the students of the Primary School in the territory of Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province” were; 1) to study the Sangha’s role in training the virtue and morality for the students of the Primary School 2) to study the present situation and the problems of the Buddhist monks in training the virtue and morality of the Propagating Organization of Buddhism in Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province and 3) to propose the guideline of developing the Sangha’s role in training the virtue and morality for the students in the Primary school in the territory of Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province. This research is the qualitative research collecting the data from various documents as the conception and theory of research from interviewing the 25 key informants and to propose the results by using the descriptive analysis.

The results of the research were found that the Buddhist monks beside having the role in training and planting the virtue and morality for the students still have to practice themselves as the good model as well. One method has the importance not more than training is that the method enhance the students to absorb the good image and to be good persons who live in the virtue and morality for their lives as Varunee Thanavaranit and the others saying that the model will do its duties as the motivation to create the process of learning by notice and to create the attitude, thought, feeling and the changed behaviors in accordance with features and the model

as observed. In addition from the observed process, it will create the criterion learning of the behavior, one will use all these criteria in evaluating their behaviors both in positive and negative aspects, they feel happy when they can do in accordance with the established standards or feel sorry, shy when they commit fault from the criterion standards as designated.

To study the present situation and the problems of Sangha in training the virtue and morality of the Propagating Organization of Buddhism in Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province was found that some schools do not understand the objectives of the training project of training the virtue and morality. So it causes the problems but not too much. The majority of obstacles in managing the training project is the problems of the places and the times for management of the project, the importance is the payment in managing the project of training the virtue and morality, that is, the problems as follows:

1) the students have short meditation and they fall in love with the games when they are still young.

2) The Buddhist monks do not have the knowledge to teach the students in the level of primary school.

3) The times and duties are not enough. But the Buddhist monks' duties are found that they are the problems and obstacles in the project management in training the virtue and morality. The majority of the problems is the total of the students who enter the training, the places for training, and the majority of the students do not understand the words "the virtue and morality" and lack of the instructors who can manage the training because the majority will not have the knowledge and skill in training.

To propose the guideline of the development of Sangha's role in training the virtue and morality for the students in the North Ban Sampraw school in the territory of Kaun Wan Sub-district, Nongkhai Province was found that the aspect of discipline and responsibility was found that the students practice in accordance with the regulation of school every day, that is, the students should control themselves or to practice in accordance with the regulation including participation in the activity, to dress themselves in accordance with the school regulation and the school manages the activity that can develop the students in the aspect of discipline and the responsibility more than before. In the aspect of the honesty, the activities should be managed to enhance the honesty and to realize of the value of the honesty for

themselves, parents, friends, the certifications should be given to the students, people who perform the benefits for school, and their families etc. in the aspect of loving-kindness, it is found that the students want to have the development activities for learning how to assist the others with the loving-kindness without paying anything back, to advice their friends who want to have the assistance and to develop the mentality. In the aspect of the economy, the students want to have the developing activities for economy by using various ways such as to keep the coins in the saving boxes for 5 baht per day in order to plant the economic habits for the students. In the aspect of the gratefulness, it is found that the students give the gratefulness to their parents and the gratitude such as to pay attention for study, to believe in parents, teachers and not to violate the morality etc. and to propose the way to plant and develop the virtue that man is not only the living thing that consists of the body and face that can be seen with the eyes only but also man still consists of the important characteristics that make man different from the world creatures, that is, “ the virtues”.

กิตติกรรมประกาศ

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พระสัทธรรมและพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ เพราะความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลจากบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ พระอาจารย์ คณะบดี ที่เป็นประธานกรรมการควบคุมอำนวยการสอบวิทยานิพนธ์ แก้ไขและปรึกษาเพิ่มเติมความสมบูรณ์แบบของงานผู้วิจัย โดยพระราชนรินทร์ วิจารณ์โท, ผศ.ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และดร.บุญส่ง สิ้นธุ่นอก กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ชี้แนะทางและเทคนิคในการวิจัย เป็นธุระในการตรวจต้นฉบับให้คำปรึกษาและเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุง และสอนเทคนิคการจัดรูปแบบในการทำงานบนเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ความสวยงาม ด้วยความเมตตาที่ได้รับจากที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งสองท่านนี้ ทำให้เนื้อหาของวิทยานิพนธ์มีความชัดเจนและสมบูรณ์ คณะอาจารย์บัณฑิตศึกษาที่ให้ความเมตตา แก่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าศึกษาสถาบันแห่งนี้

ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.อริย์ธัช เลิศรวมโชค เจ้าหน้าที่ บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ที่กรุณาให้คำแนะนำ และตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์ตามรูปแบบของงานวิจัย ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุด วิทยาเขตหนองคาย ที่ได้ให้ความเอื้อเฟื้อและอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลหนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยผู้วิจัย ขอขอบคุณและขออนุโมทนา

หากมีความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบให้แก่ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือทั้งกำลังกายและกำลังใจ ตลอดถึงกำลังทรัพย์ด้วยดีตลอดมา พร้อมกันนี้ ความดีใดๆ ที่เกิดจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องบูชาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์ ตลอดจนผู้มีอุปการคุณทั้งหลายนับตั้งแต่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ผู้วิจัยทั้งในอดีตและปัจจุบันทุกรูป/คน และครอบครัวของผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลซึ่งคอยให้ความสนับสนุนส่งเสริมและให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอความมุ่งหวังเจตนาด้วยความ پاکเพียรของผู้วิจัยจงมีส่วนสนับสนุนให้พระพุทธศาสนา สังคม และประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

พระมหาสุระนิตย์ สุรโกโซ (ไชยวงษา)

๑ มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา	๔
๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร	๕
๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่	๕
๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย	๕
๑.๖.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	๖
๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๖
๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๘
๒.๑ ความเป็นมาของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม	๘
๒.๒ ความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม	๑๔
๒.๓ หน้าที่ของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม	๑๘
๒.๓.๑ บทบาทของวัด	๑๘
๒.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์	๒๓
๒.๓.๓ ความหมายของพระสงฆ์	๓๐
๒.๓.๔ บทบาทพระสงฆ์ในสังคมสมัยพุทธกาล	๓๑

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๓๓
๒.๔.๑ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม	๓๓
๒.๔.๒ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม	๓๕
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน	๓๗
๒.๕.๑ ด้านความมีระเบียบวินัย	๓๗
๒.๕.๒ ด้านความรับผิดชอบ	๓๘
๒.๕.๓ ด้านความเสียสละ	๔๐
๒.๕.๔ ด้านความกตัญญูกตเวทิตะ	๔๑
๒.๕.๕ ด้านความขยันหมั่นเพียร	๔๓
๒.๖ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม	๔๔
๒.๖.๑ บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม	๔๔
๒.๖.๒ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา	๔๔
๒.๖.๓ บทบาทด้านการให้การศึกษา	๔๕
๒.๖.๔ บทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน	๔๖
๒.๖.๕ บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร	๔๗
๒.๖.๖ บทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและความเป็นไทย	๔๘
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์	๕๐
๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์	๕๗
๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน	๕๘
๒.๘ สรุป	๖๔

บทที่ ๓ สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ใน

การอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๖๗
๓.๑ ความเป็นมาของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๖๗
๓.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของตำบลกวนวัน	๖๗
๓.๑.๒ ความเป็นมาของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา	๖๗
๓.๒ แนวทางการเผยแผ่ของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๖๘
๓.๒.๑ สภาพและปัญหาของพระสงฆ์	๖๘
๓.๒.๒ งานด้านการเผยแผ่ตามแผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์	๗๐

๓.๓ กระบวนการอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียน บ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๗๓
๓.๓.๑ วิธีปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	๗๓
๓.๓.๒ องค์กรประกอบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	๗๔
๓.๓.๓ แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน	๗๕
๓.๔ สภาพปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๗๖
๓.๔.๑ ปัญหาข้อที่ ๑	๗๖
๓.๔.๒ ปัญหาข้อที่ ๒	๗๗
๓.๔.๓ ปัญหาข้อที่ ๓	๗๘
๓.๔.๔ ปัญหาข้อที่ ๔	๗๙
๓.๕ แนวทางแก้ไข ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๘๐
๓.๕.๑ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๑	๘๐
๓.๕.๒ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๒	๘๑
๓.๕.๓ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๓	๘๒
๓.๕.๔ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๔	๘๓
๓.๕.๕ องค์กรประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียน บ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๘๓
๓.๕.๖ แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียน บ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๘๓
๓.๖ สรุป	๘๕

บทที่ ๔ แนวทางพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๘๖
๔.๑ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๘๖
๔.๒ การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๙๓

๔.๒.๑ การบูรณาการการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม	๙๔
๔.๓ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๙๗
๔.๓.๑ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม	๙๗
๔.๓.๒ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๙๙
๔.๔ แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียน บ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย	๑๐๒
๔.๔.๑ ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม	๑๐๒
๔.๔.๒ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นัก เรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย	๑๐๓
๔.๕ สรุป	๑๐๗
บทที่ ๕ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๑๑
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๗
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๑๑๗
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๑๑๗
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อวิจัยครั้งต่อไป	๑๑๘
บรรณานุกรม	๑๑๙
ภาคผนวก	๑๒๘
ภาคผนวก ก แบบสอบถามการวิจัย	๑๒๙
ภาคผนวก ข หนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์	๑๓๔
ภาคผนวก ค ภาพประกอบการสัมภาษณ์	๑๔๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ รูปแบบการอ้างอิงจะขึ้นต้นด้วยอักษรย่อชื่อของคัมภีร์แล้วตามด้วย เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑๙๖/๑๕๑, วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๙๖/๒๑๐. หมายถึง วินัยปิฎก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๑๕๑ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ และวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑ ข้อ ๑๙๖ หน้า ๒๑๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ. มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อ.จ.เอก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.จตุกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ฉก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.สตตก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.อฏฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จ.ทสก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ข.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.เปต.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ	(ภาษาไทย)

ช.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ช.จ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิเทศ	(ภาษาไทย)
ช.ปฎิ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฎิสัมภิตวารรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิมังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ปุ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระไตรปิฎก

ช.ป.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย สหุทธมปกาสินี ปฎิสัมภิตามคคอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
ช.อิติ.อ.	(บาลี)	=	ขุททกนิกาย ปรมตถทีปนี อิติวุตตกอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.อ.	(บาลี)	=	อภิธรรมปิฎก ฐมมสงคณิ อฎฐสาลินีอฎฐกถา	(ภาษาบาลี)

การใช้หมายเลขย่อ

การใช้หมายเลขอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะแจ้งเล่มที่ / ข้อที่ / หน้าที่ / ตามลำดับ เช่น วิ. มห. (ไทย) ๔/๘/๑๒ -๑๔. หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ / ข้อที่ ๘ / หน้าที่ ๑๒-๑๔ (ภาษาไทย).

การใช้หมายเลขอ้างอิงอรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะแจ้งเล่มที่ / หน้าที่ เช่น อภิ.สง.อ. (บาลี) ๔๖/๒๕๕. หมายถึง อภิธรรมปิฎก ฐมมสงคณิ อฎฐสาลินีอฎฐกถา เล่มที่ ๔๖/หน้าที่ ๒๕๕ (ภาษาบาลี).

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยพุทธกาล สังคมอินเดียแบ่งเป็น ๔ วรรณะ พระพุทธองค์ได้ออกเผยแผ่และสอนธรรมแก่ชนทุกชั้นวรรณะ โดยมีบทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ด้านสงเคราะห์ปวงชนและด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช การที่พระมหากษัตริย์ให้พระสงฆ์ไปประกาศศาสนาหรือสั่งสอนศีลธรรมยังประเทศต่าง ๆ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะพระเจ้าอโศกมหาราชต้องการจะขยายนโยบายทางการเมืองของตนไปยังประเทศต่าง ๆ ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ในประเทศศรีลังกา จึงต่างไปจากสมัยพุทธกาลและสมัยพระเจ้าอโศกอย่างมาก ที่เห็นได้ชัด

บทบาทพระสงฆ์ทั้งบทบาทหลักและบทบาทรอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตาม ต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอาณัติอันเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่า ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย

แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงแสดงพุทธพจน์ตรัสสอนพระสงฆ์ให้สำนึกในหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย”^๑ ในอดีตประเทศไทยใช้วัดเป็นศูนย์กลางของการเรียนและการอบรมบ่มเพาะขัดเกลานิสัยทางด้านจริยธรรม โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนมีบทบาท มีอำนาจในการอบรมสั่งสอนแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพราะพระสงฆ์ถือเป็นบุคลากรผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจิตสำนึกทางจริยธรรม เปรียบบุคคลเหมือนบัว ๔ เหล่า แต่ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการขัดเกลาทางจริยธรรม ได้ลดน้อยลงไปบ้าง เพราะวัดไม่ได้เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเช่นในอดีตมากเท่าที่ควร ทำให้สัมพันธภาพระหว่างพระสงฆ์และเยาวชนมีน้อย เยาวชนในปัจจุบันจึงมีระดับคุณธรรมจริยธรรมค่อนข้างต่ำ และเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาของสังคมในปัจจุบัน^๒

^๑ วินย.มหา. (ไทย) ๔/๓๗/๓๒.

^๒ พระมหากำพล คุณงกโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในอำเภอ บางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒-๓.

ปัญหาของเยาวชนในสังคมไทยปัจจุบันถือได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ เนื่องจากมีปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดปัญหาหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น ประการสำคัญ คือ ปัญหาเยาวชนในปัจจุบันมีลักษณะเป็นพลวัต กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมสมัยใหม่อย่างไร้ขีดจำกัด ทั้งนี้อาจเกิดจากสาเหตุที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นบริบทรอบตัวเด็ก “กระแสวัฒนธรรมดั้งเดิมที่อ่อนแอลง สังคมไทยในปัจจุบันถือได้ว่าผ่านกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมมาแล้ว ๓ ยุค คือ สังคมเกษตรกรรม สังคมอุตสาหกรรม และสังคมข้อมูลข่าวสาร”^๓

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ทางสังคมอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับอิทธิพลที่ไม่พึงประสงค์ของโลกวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้เยาวชนกล้าแสดงออกมากขึ้น หากแสดงออกมาทางที่ดีก็น่ายินดี และสรรเสริญน่าชื่นชมยินดี แต่ส่วนมากมักจะแสดงออกในทางไม่ค่อยเหมาะสม เช่น แสดงความรักในที่สาธารณะ ตื้อรั้นไม่ค่อยเชื่อฟังคำสั่งสอน คำตักเตือนของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และไม่มีความพร้อมที่จะรับเอาสิ่งที่ดี ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ทัศนคติของคนไทยที่คนส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา เมื่อเยาวชนรับสิ่งที่ผิดต่อค่านิยมทางศีลธรรมอันดีแล้ว ก็ยอมส่งเสริมให้เกิดปัญหาด้านอื่นๆ ติดตามมา

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคมและการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า “วิถีชีวิตของคนไทยในอดีต วัดและชุมชนจะมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เริ่มตั้งแต่การให้การศึกษา เป็นสถานที่พบปะปรึกษาหารือเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชน รวมถึงการอบรมบ่มเพาะขัดเกลานิสัยของคนในชุมชนให้มีคุณธรรมจริยธรรมอันดีงาม มีความรักใคร่สามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนาในการเผยแผ่คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า “เป็นดังทิศเบื้องบน”^๔ และเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนในท้องถิ่น แต่จากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคมไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้วิถีชีวิตของคนไทยในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัดและชุมชนดังเช่นในอดีตก็มีระดับที่มีช่องว่างห่างกัน ทำให้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถสืบทอดและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทยแต่ดั้งเดิมได้ คนในชุมชนเริ่มละเลยศีลธรรม อยู่ในสภาพที่แล้งน้ำใจ และขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มองไม่เห็นความสำคัญของวัดในทางพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความขาดแคลนการนับถือทางศาสนา และจริยธรรมและเป็นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคมไทย ดังเช่นที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน^๕

๓ พระสมชาย ปโยโค (ดำเนิน), “ความเข้าใจในการดำเนินชีวิต ตามหลักอริยสัจ ๔ ของเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณี เยาวชนในโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐.

๔ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๒/๒๐๖.

๕ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต), **ศาสนาและเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒), หน้า ๒๖.

สังคมไทยซึ่งถือว่ามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ที่ปรากฏในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาสังคมน้อยลงกว่าเดิม ซึ่งอาจจะสืบเนื่องจากสาเหตุนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อมุ่งสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมองข้ามความสำคัญของการกำหนดวิชา ที่เกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนทางศาสนา เช่น วิชาศีลธรรมจริยธรรม เป็นต้น เมื่อหลักสูตรการเรียนการสอน ที่ใช้ในสถาบันการศึกษาไม่มีวิชาหรือเนื้อหาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็ย่อมเป็นเรื่องยากที่พระสงฆ์เองจะมีบทบาทในการช่วยป้องกัน และแก้ไขปัญหาของสังคมที่อยู่ในปัจจุบัน เพราะการศึกษายุคใหม่เป็นการศึกษาที่มีสื่อและหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายขึ้น ทำให้สังคมให้ความสำคัญกับการอบรมสั่งสอนของพระสงฆ์น้อยลง^๖

พระสงฆ์ได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน โดยการเผยแพร่ด้านศีลธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนแม่ในกิจกรรมการเผยแพร่ต่าง ๆ ก็มุ่งที่จะช่วยอบรมจริยธรรมศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งตรงตามหลักธรรมและคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ต่อสมาชิกในสังคมว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้ บทบาทด้านการศึกษา คือ พระสงฆ์ต้องให้การสั่งสอนอบรมแก่ผู้อื่นให้ดำรงชีวิตได้ด้วยดี ซึ่งพระสงฆ์ต้องอาศัยความรู้ทางโลก และทางธรรม ด้านการเผยแพร่คือ การให้การสนับสนุนกิจกรรม การช่วยให้มีการประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรมอันเป็นประโยชน์แก่ไปในสังคม และด้านการสงเคราะห์ คือ การที่พระสงฆ์ต้องให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้อื่นทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสงเคราะห์ทางจิต ซึ่งถือเป็นหน้าที่โดยหลักของพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ได้นำเอาบทบาททั้งสามด้านไปปฏิบัติ ย่อมทำให้พระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตใจที่ดี^๗ จึงกล่าวได้ว่าพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดที่จะสอน เนื้อหาธรรมะทั้งทางปฏิบัติธรรม เพราะพระสงฆ์เป็นผู้แตกฉานในทางธรรมวินัย มีศีลจารวัตรอันดีงามควรแก่การเลื่อมใส ถ้าวาทะภิกษุสงฆ์เช่นนี้ได้บ่อย ควรจัดให้ครูผู้ทำหน้าที่สอนศีลธรรมได้รับความรู้และการปฏิบัติธรรมจากพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นที่เข้าใจซาบซึ้ง ให้เกิดมีจิตใจฝักใฝ่ในธรรมด้วยใจจริง จึงจะถ่ายทอดความฝักใฝ่ในธรรมแก่นักเรียนของตนได้ในการส่งเสริมคุณธรรมบทบาทพระสงฆ์ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ดังนั้น ผู้วิจัยซึ่งมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยมุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา ว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร

^๖ ปัญญา สละทองตรง (และคณะ), “การศึกษารูปแบบและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนศึกษาในสังคมไทย : ศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของผู้เรียนธรรมศึกษาทุกระดับชั้นปีงบประมาณ ๒๕๔๙”, รายงานการวิจัย, (สำนักพิมพ์กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^๗ ระพีณ ชูชื่น, “การศึกษารูปแบบของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

ครูผู้สอนและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมรวมถึงแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ของพระสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เป็นข้อมูลที่สามารถนำไปปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและประยุกต์ใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีส่วนทำให้การอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนให้เข้าถึงเยาวชนของชาติ ปลุกฝังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้ช่วยจรรโลงจิตใจเยาวชนให้ยึดหลักธรรมเป็นหลัก ในการดำเนินชีวิตด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริง และเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมในอนาคต

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ต้องการทราบบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ในอดีตและปัจจุบันสังคมไทย

๑.๒.๒ ต้องการทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๒.๓ ทำอย่างไรจึงจะเสนอแนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนในหลายด้านได้

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ในอดีตและปัจจุบันสังคมไทย

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม รูปแบบการเผยแผ่คุณธรรมจริยธรรม, ความรู้ความเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรม, การนำหลักคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ด้านกระบวนการและวิธีการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาสถานศึกษาที่นำนักเรียนเข้าอบรมคุณธรรมจริยธรรมกับหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน ๒๕ รูป/คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือ หน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา และสถานศึกษาในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๑

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ตามที่ได้กำหนดไว้โดยกลุ่มคน หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ในที่นี้ ได้แก่บทบาทของพระสงฆ์ซึ่งได้กำหนดโดยมหาเถรสมาคม

พระสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์ที่เป็นวิทยากรอบรมนักเรียนของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การอบรม หมายถึง การเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม การสั่งสอน การให้ความแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีตามหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา

คุณธรรม หมายถึง หลักธรรม, สภาพคุณงามความดีที่เกิดขึ้นภายในของผู้ดูแลอบรมนักเรียน

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม ในที่นี้หมายถึง การนำคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับจากการอบรม ไปประพฤติปฏิบัติ

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชายและนักเรียนหญิง โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นประถม ที่เข้าร่วมอบรมคุณธรรมจริยธรรมที่หน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวันอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) โดยผู้วิจัยผู้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์สาระดังนี้

๑. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยและภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๔๕ เล่ม (ฉบับ มจร.๒๕๓๙)

๒. รายงานการวิจัย หนังสือจากการศึกษาวิจัยของผู้วิจัยเป็นรูปเล่มจากสถาบันการศึกษาหลายๆสถาบัน ตลอดจนถึงบทความทางการศึกษาที่ได้จากการวิจัย

๓. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือแบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส) เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จำนวน ๑๐ รูปที่ใช้เป็นกลุ่มเป้าหมายซึ่งผู้วิจัยได้จะดำเนินการสัมภาษณ์ท่านเหล่านั้นด้วยตนเอง

๑.๖.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตตำบลกวนวัน พระภิกษุ พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารกิจการคณะ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๖.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเลือกเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์จาก พระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส) ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตามที่ได้ระบุไว้ข้างต้น

๑.๖.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ขอหนังสือจากบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เพื่อขอความร่วมมือ

ในการสัมภาษณ์ส่งหนังสือพร้อมเอกสารขอความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์แก่พระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส) ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยสรุปกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ

๑.๖.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

จากการศึกษาข้อมูลตั้งแต่การเก็บข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ (เจ้าอาวาส) ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑. การวิเคราะห์และตีความตามข้อมูลในขณะปฏิบัติการเก็บข้อมูล โดยตรวจสอบความถูกต้องของคำสัมภาษณ์ คือ ผู้วิจัยได้อ่านคำสัมภาษณ์ซ้ำเมื่อสัมภาษณ์เสร็จเพื่อยืนยันความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง

๒. ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นโดยการสัมภาษณ์และตรวจสอบจากผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑. พระสงฆ์	จำนวน	๘ รูป
๒. ผู้บริหาร	จำนวน	๑ คน
๓. ครู	จำนวน	๘ คน
๔. นักเรียน	จำนวน	๘ คน
รวม	จำนวน	๒๕ คน/รูป

เป็นต้น เพื่อให้ผลของการสัมภาษณ์ พระสงฆ์, ผู้บริหาร, ครู, นักเรียนสัมพันธ์กับขอบเขตด้านประชากร

๓. แล้วนำมาวิเคราะห์มีความน่าเชื่อถือ และหากการวิเคราะห์ข้อมูลใดไม่ครบในหลักฐานที่ได้จากการสัมภาษณ์ครั้งแรก ผู้วิจัยก็ได้ทำการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลอีกรอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรมในอดีตและปัจจุบัน สังคมไทย

๑.๗.๒ ได้เข้าใจสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรมของหน่วยงานเผยแผ่พุทธศาสนา เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑.๗.๓ ได้องค์ความรู้ ในการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพอสรูปแนวคิดเพื่อประกอบกับงานวิจัย มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเป็นมาของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๒ ความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓ หน้าที่ของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน

๒.๖ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘ สรุป

ในการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจแนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทก่อน เพื่อเป็นการปูพื้นฐานของแนวคิด ในการทำความเข้าใจในเรื่องต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีของบทบาทดังนี้

๒.๑ ความเป็นมาของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ทฤษฎีบทบาทเป็นทฤษฎีการกระทำระหว่างกันด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Thoery) โดยกล่าวถึงลักษณะของสังคมมนุษย์ และลักษณะปัจเจกบุคคล แล้วชี้ให้เห็นว่า ตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับสังคมนั้นคือบทบาท สังคมมนุษย์ คือ โรงละครมนุษย์ แต่ละคนคือตัวแสดงที่มีบทบาทชัดเจนสำหรับแสดง มีบทละครเป็นตัวกำกับ มนุษย์แต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆ ชัดเจนที่จะต้องดำรง มีบรรทัดฐานสังคมควบคุมพฤติกรรม ตัวละครต้องเชื่อฟังผู้กำกับ มนุษย์ทุกคนก็เชื่อฟังผู้มีอำนาจในสังคม ตัวละครแสดงเรื่องราวกับเพื่อนนักแสดง มนุษย์ทุกคนก็ปรับตัวให้เข้ากับผู้ชม ต้องสวมบทบาทผู้ชมประเภทต่าง ๆ และประการสุดท้ายก็ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของตนเองช่วย

ในการแสดง อาศัยศักยภาพของตน และทักษะในการแสดงบทบาทเข้าช่วย เป็นสไตล์ของการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น^๑

ดังนั้น ทฤษฎีบทบาทของบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมที่อาศัยบทบาทเป็นตัวเชื่อมในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ความเข้าใจบทบาทและความสามารถในการแสดงบทบาทจะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของบุคคลผู้ดำรงสถานภาพต่างๆ ในสังคมได้^๒

ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่าดังนี้

คำว่า บทบาท (Role) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕^๓ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เป็นการกระทำหน้าที่ หรือแสดงพฤติกรรมที่สังคมกำหนด และคาดหวังให้บุคคลกระทำ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู” ที่ให้ทัศนะว่า “บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อให้ผู้สัมพันธมีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นนั้นได้” นอกจากนี้ ชูดา จิตพิทักษ์^๔ มีความเห็นว่า “โดยทั่วไปแล้วบทบาทพิจารณาได้ ๒ ความหมาย คือ บทบาททางสังคมที่มีชื่อเรียกต่างๆ ซึ่งแสดงลักษณะโดยคุณสมบัติหรือกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น และในบทบาทการกระทำต่อกันหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่มีแบบแผน”

ชนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^๕

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^๖

^๑ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๓๓-๑๓๔.

^๒ เอกชาตรี สุขแสน, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยโรคเอดส์”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๘.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๔๕๓.

^๔ ชูดา จิตพิทักษ์, บทบาทและหน้าที่ผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๓.

^๕ ชนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^๖ ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔), หน้า ๘๙.

ประเสริฐ แยมกลิ้งฟุ้ง พิจารณาทบพาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างทบพาทเป็นตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน แสดงทบพาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ ส่วนทางด้านกรแสดงทบพาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ Social Structure ทบพาทเป็นผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๗

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายทบพาทไว้ว่า สิ่งทีบุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๘

พระมหาสุภา อุทโท ให้ความหมายไว้ว่า ทบพาท คือ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกหรือลงมือปฏิบัติตามความคาดหวังของผู้อื่น ตามสถานภาพ และตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่ในขณะนั้น^๙

พชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า ทบพาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่งหรือสถานภาพของบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของบุคคลในสังคมนั้นๆ และทบพาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^{๑๐}

พัทยา สายหู ให้ความหมายของทบพาทไว้ว่า ทบพาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบไตที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีทบพาทที่จะต้องแสดงอย่างไร^{๑๑}

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า ทบพาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล ทบพาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพอุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^{๑๒}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายว่า ทบพาท คือ หน้าที่ (Function) หรือพฤติกรรมอันพึงคาดหวัง (Expected Behavior) ของบุคคลแต่ละคนในกลุ่ม หรือในสังคมหนึ่ง ๆ ทบพาทเป็น

^๗ ประเสริฐ แยมกลิ้งฟุ้ง, **สถานภาพและทบพาท**, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^๘ ปราชญา กล้าผจญ, **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^๙ พระมหาสุภา อุทโท, “ทบพาทพระสงฆ์ใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ – ๒๕๖๐)”, **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๑๐} พชนี วรกวิน, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^{๑๑} พัทยา สายหู, **กลไกของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

^{๑๒} ไพบูลย์ ช่างเรียน, **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

สิ่งที่กลุ่ม หรือสังคม หรือวัฒนธรรมของกลุ่ม หรือสังคมนั้นกำหนดขึ้น ฉะนั้น บทบาทจึงเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานะหนึ่ง ที่พึงมีต่อบุคคลในสถานะอีกอย่างหนึ่งในสังคมเดียว^{๑๓}

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้จำแนกประเภทของบทบาทได้เป็น ๓ ประการ คือ

- ๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย
- ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
- ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำของบุคคลจริง^{๑๔}

บทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำตามหน้าที่ ตำแหน่ง และสถานภาพในสังคมนักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา และผู้รู้ได้กล่าวถึงทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทในแง่มุมต่าง ๆ กัน ดังนี้

เดโซ สวานานนท์ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาท ซึ่งมีสาระสำคัญว่าบทบาทจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) รู้สถานภาพของตนในสังคม
- ๒) คำนึงถึงพฤติกรรมที่ควรแสดงออกในสถานการณ์นั้น ๆ ที่เหมาะสมกับสถานภาพของตน
- ๓) คำนึงถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น
- ๔) ประเมินผลการแสดงบทบาทของตนเอง^{๑๕}

Ralph Linton กล่าวว่า บทบาท หมายถึง รูปลักษณ์แสดงให้เห็นถึงลักษณะเป็นพลวัตไม่หยุดนิ่ง (Dyanmic) ของสถานภาพแต่ละบุคคลที่ได้รับการกำหนดสถานภาพ และครองสถานภาพนั้นโดยมีความสัมพันธ์กับสถานภาพอื่นๆ เมื่อบุคคลใช้สิทธิ และหน้าที่ซึ่งประกอบขึ้นเป็นสถานภาพบุคคลนั้นกำลังกระทำบทบาท^{๑๖}

^{๑๓} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒๗.

^{๑๔} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๒.

^{๑๕} เดโซ สวานานนท์, อ่างใน สุพร จุลทอง, บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัด นครศรีธรรมราช, อ่างแล้ว, หน้า ๑๙.

^{๑๖} Ralph Linton, *Status and Role, Reading in Sociology*, (New York : Thomas Y.Crowell Company, ๑๙๖๗), p.๑๖๘.

Herman D.Stein and Richard A.Cloward กล่าวว่า บทบาท หมายถึง แนวความคิดอันเกี่ยวกับหน้าที่ ซึ่งระบุถึงวิธีที่ปัจเจกบุคคลถูกคาดหวังให้แสดงพฤติกรรมตามสถานการณ์นั้น ๆ^{๑๗}

Paul B. Horton and Chester L. Hunt ได้ให้ความหมายว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังของบุคคลผู้ยึดครองสถานภาพ บทบาท และสถานภาพมักเกิดขึ้นด้วยกัน สถานภาพ คือ ชุดของข้อบังคับ กฎเกณฑ์ และหน้าที่ บทบาทจึงหมายถึงการแสดงออกรวมถึงชุดหน้าที่และข้อบังคับ^{๑๘}

วราคม ทีสุกะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๑๙}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม หรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง^{๒๐}

สงวนศรี วิรัชชัย ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้น ๆ

๒. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหาข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๒๑}

สัมพันธ์ เตชะอริก และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทและพฤติกรรมมนุษย์ไว้ ๓ ประการ คือ

^{๑๗} Herman D.Stein and Richard A. Cloward, *Social Perpective on Behavior*, (New York : Free Press, 1958), p. 171.

^{๑๘} Paul B. Horton and Chester L. Hunt, *Sociolgy*, (Tokyo : McGraw-Hill, Inc, 1984), p. 105.

^{๑๙} วราคม ทีสุกะ, *สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๒๐} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, *จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ - ๒๔.

๑. บทบาทที่ถูกกำหนดขึ้น เป็นบทบาทตำแหน่งหน้าที่สิทธิทางสังคม

๒. บทบาทที่คาดหวังเป็นบทบาทที่อยู่ในระดับความคิดส่วนบุคคล หรือ ความคาดหวังของสังคมที่ต้องให้บุคคลแสดงบทบาทตามตำแหน่งหน้าที่ รวมทั้งความคาดหวังของตนเอง แสดงพฤติกรรมตามความคาดหวัง

๓. บทบาทที่เป็นจริงเป็นบทบาทที่เจ้าของตำแหน่งหน้าที่ตามสภาพแสดงจริงอาจเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ถูกกำหนดหรืออาจไม่ปฏิบัติตามทั้งบทบาทที่ถูกกำหนด และบทบาทที่ถูกระหว่างก็ได้

สุชา จันท์เอม และคณะ กล่าวว่า “บทบาทมีความหมายใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิ และหน้าที่ให้สถานภาพใด อย่างไรก็ดี แล้วบุคคลในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้”^{๒๒}

แสวง รัตนมงคลมาศ ได้จำแนกลักษณะบทบาทไว้ ๕ ประการ ดังนี้^{๒๓}

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal roles) หมายถึง บทบาทที่ควรจะเป็นไปตามอุดมคติ อุดมการณ์ หรือหลักการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

๒. บทบาทที่เป็นจริง (Actual roles) หมายถึง ข้อเท็จจริงในด้านกิจกรรมหรือผลงานที่ได้ปฏิบัติจริง

๓. บทบาทที่รับรู้ (Perceived role) หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในหน้าที่ความรับผิดชอบหรือภารกิจของตนว่าควรเป็นอย่างไร

๔. บทบาทที่คาดหวัง (Expecting role) หมายถึง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มุ่งหวังต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งประพฤติปฏิบัติอย่างไร

๕. บทบาทที่ถูกระหว่าง (Expected role) หมายถึง การที่ฝ่ายหนึ่งถูกระหว่างจากอีกฝ่ายหนึ่งว่า ต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไรจึงจะเป็นไปตามคาดหวัง ในการศึกษาเรื่องบทบาทในแต่ละคู่นั้น มีหลักการวิเคราะห์ว่า บทบาทในแต่ละคู่ว่าจะสอดคล้อง (Role must be commensurate) จึงจะมีความสำเร็จสูง หากมีความขัดแย้งในบทบาท (Role Conflict) ความล้มเหลวจะเกิดขึ้น

โสภณ ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถ

^{๒๒} สุชา จันท์เอม, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐), หน้า ๔๖.

^{๒๓} แสวง รัตนมงคลมาศ, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

คาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๒๔}

ลินตัน (Linton) ให้ความหมายว่า “บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสถานภาพสังคม ดังนั้น บุคคลต่าง ๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร”^{๒๕}

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปว่า บทบาท ก็คือ บทบาทตามความหมายของนักวิชาการคือ สิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่ถูกกำหนดหรือคาดหวังจากคนในสังคม อาจเป็นไปในรูปแบบของกฎหมาย ค่านิยมประเพณี เป็นต้น ซึ่งตัวบทบาทจะเป็นที่กำหนดหน้าที่ของบุคคล ตามบทบาทที่ตนเองได้กำหนดไว้ เช่น พระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นคนดีของสังคม ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานะของบุคคลในสังคม บทบาทที่เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม และการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้น ๆ หรืออาจกล่าวสั้น ๆ ว่า บทบาท คือ สิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง เป็นต้น

๒.๒ ความสำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

ในการศึกษาครั้งนี้ คงไม่สามารถละเอียดที่จะมีกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้น สมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใดบุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไร จึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย พอดีจะสรุปทฤษฎีต่าง ๆ ได้ ดังนี้

กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ^{๒๖}

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

^{๒๔} โสภา ชูพิกุลชัย, **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

^{๒๕} ลินตัน (Linton) อ้างใน ทิตยา สุวรรณชฎ, **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนารคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๒๖} กรรณิกา ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒.

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำ ในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตาม ความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ

นงเยาว์ ปิฎกฤษต์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาท โดยสรุปความมาจากแนวคิดของ Cohen ว่าการที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้น เรียกว่า เป็น บทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้ว่าบุคคลบางคนมิได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วน บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง การที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติจริงตามตำแหน่งของเขา ความไม่ ตรงกันของบทบาทถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่างๆ ต่อไป

- ๑) บุคคลขาดความเข้าใจในบทบาทสิ่งที่ต้องการ
- ๒) ความไม่เห็นด้วยหรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด
- ๓) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๒๗}

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความ เต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่ม คน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนินเสธ (Negative leader)^{๒๘}

จิตยา สุวรรณชะฎ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่ กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรง ตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม **จิตยา สุวรรณชะฎ** ได้กล่าวสรุปฐานตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ดังนี้คือ^{๒๙}

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคมและมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง

^{๒๗} นงเยาว์ ปิฎกฤษต์, อ่างใน สุพร จุลทอง, “บทบาทในการพัฒนาสังคมของพระสงฆ์ในจังหวัด นครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาเอกไทยคดีศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙.

^{๒๘} งามตา สุขประเสริฐ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษา เฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

^{๒๙} จิตยา สุวรรณชะฎ, *พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการ คณะกรรมการหมู่บ้านและ เจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง

๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น

๔. ฐานะตำแหน่ง และบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Roles) ได้แก่ บทบาทของความ เป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (Figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการ แสดงออกในฐานะผู้นำ (Leader) ได้แก่ การจ้ำงาน การอบรม การกระตุ้นจูงใจ และการรักษาระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม (Liaison role) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็นการติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่นก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information Roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับ และเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่น ๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น

๓. บทบาทการตัดสินใจ (Decisional Roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (Entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (Disturbance Handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (Unforeseen Problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (Resource Allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากรคน สิ่งของและเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือบทบาทของผู้

เจรจาต่อรอง (Negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๓๐}

มินต์ ซี เบอร์ก (Mint z berg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (Monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (Disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (Spoken role) ขององค์กรด้วย

ทฤษฎีบทบาทของ ราล์ฟ ลินตัน (Ralph Linton's Role Theory) ราล์ฟ ลินตัน เป็นนักมนุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง เขากล่าวว่า “ตำแหน่ง สถานภาพ เป็นผู้กำหนดบทบาท ผู้ที่มีตำแหน่งจะปฏิบัติหน้าที่ได้สมบทบาทหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ อย่าง เช่น บุคลิกภาพของผู้สวมบทบาท ลักษณะของสังคม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมนั้นด้วย”^{๓๑}

จากความหมายของบทบาท แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จึงสรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าคุณคนนั้นๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ ที่สังคมได้กำหนดไว้ ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือ กระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

^{๓๐} ตูลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการ หลักการ, ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๓๑} นุจรี เกตุปราษฎ์, “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการบริหารทั่วไป, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

๒.๓ หน้าที่ของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓.๑ บทบาทของวัด

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวข้องกับบทบาทของวัด มีนักวิชาการหลากหลายท่านได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของวัดไว้แตกต่างกันตามทัศนะของแต่ละคนดังนี้

กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทของวัดไว้ ดังต่อไปนี้^{๓๒}

๑. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนอยู่ในสมัยนั้น
๒. วัดเป็นสถานที่ที่พ่อแม่ตลอดจนคนแก่คนเฒ่าและสตรีมารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิความรู้ของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาลคนเจ็บทั่วไป
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง ซึ่งวัดบางวัดได้สร้างศาลาเอาไว้กว้างขวางใหญ่โตเพื่อรองรับกิจการนี้โดยเฉพาะ
๖. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ วัดได้จัดสถานที่ต่างๆ ในบริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดและร่มรื่น
๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริงที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ บุญมหาชาติ เป็นต้น
๘. วัดเป็นบ่อเกิดและเป็นศูนย์กลางของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม
๙. วัดเป็นที่ไกลเกลียดข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญ และบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

^{๓๒} กรมการศาสนา, **หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์**, (กรุงเทพมหานคร : เอพี กราฟิคส์ไซน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อคราวมีงาน

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองท้องถิ่นหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันเพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของวัดในชุมชนดังต่อไปนี้^{๓๓}

๑. เป็นศูนย์รวมของชุมชนในการจัดกิจกรรมและประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
๒. เผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางศาสนา
๓. เป็นผู้นำในการพัฒนาท้องถิ่นหรือเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง
๔. เป็นที่พึ่งของประชาชนทั้งด้านจิตใจและการให้การสงเคราะห์ยามเดือดร้อน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้สรุปบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของสังคมดังนี้^{๓๔}

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น

๒. เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ

๓. เป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรู้ของคนสมัยนั้น

๔. เป็นที่พักคนเดินทาง

๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์หย่อนใจหาความรู้เพิ่มเติม

๖. เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด

๗. เป็นที่ไถ่ถอนข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตของมนุษย์

๘. เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ ตลอดจนเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์

๙. เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือขอยืมไปใช้เมื่อตอนมีงาน

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองท้องถิ่นหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน บอกแจ้งกิจการต่างๆ (ในยามสงครามอาจใช้เป็นที่ชุมนุมทหารด้วย)

^{๓๓} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, **ลานวัดลานใจลานกีฬา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๙.

^{๓๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕ - ๑๙.

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือใช้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของคนในระยะเวลาต่างๆ ของชีวิต

การที่วัดกลายเป็นศูนย์กลางของสังคมทำให้พระสงฆ์กลายเป็นผู้นำทางจิตใจเป็นศูนย์รวมความร่วมมืออาจจะเกิดจากปัจจัยหลายอย่างเช่นการเป็นที่ประกอบพิธีกรรมพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญารอบรู้วิชาการต่างๆ เป็นที่ปรึกษาแนะนำชาวบ้านในปัญหาต่างๆ ได้และในฐานะเป็นศิษย์กับอาจารย์ทำให้สังคมไทยเชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคมคือความบริสุทธิ์ความเสียสละบำเพ็ญผลประโยชน์และความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึง บทบาทของวัดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๓๕}

๑. วัดเป็นที่สงบรีนรมย์
๒. วัดเป็นที่บ่มศีลงาม
๓. วัดเป็นแหล่งความรู้
๔. วัดเป็นแหล่งธรรมะ
๕. วัดเป็นแหล่งละอายมุข
๖. วัดเป็นแหล่งปลุกปลอบใจ
๗. วัดเป็นแหล่งให้บริการ

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) ได้กล่าวถึง วัดในสังคมไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนี้^{๓๖}

๑. เป็นสถานที่ประพาศพิพรหมจรรย์ของพระภิกษุสามเณรและประชาชนผู้ใคร่ธรรม
๒. เป็นสถานที่สำหรับประชาชนไปบำเพ็ญกุศล
๓. เป็นดินแดนแห่งความสงบ คือเป็นที่อยู่ของผู้สงบ เป็นดินแดนไปมาหาสู่ของผู้รักสงบ
๔. เป็นสาธารณูปการที่ชาวบ้านได้อาศัยใช้สาธารณูปโภค เช่น ตักน้ำกินน้ำใช้ที่สระวัด
๕. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้แทบทุกสาขาวิชา ตั้งแต่ชั้นต่ำจนถึงชั้นสูง

^{๓๕} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๓๖} พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี), “การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๕-๑๖๖.

- ในบางโอกาส
๖. เป็นสโมสรสถานหรือสมาคมที่ชุมนุมพักผ่อนหย่อนอารมณ์ของประชาชนทั่วไป
  ๗. เป็นสุขาศาลาโรงพยาบาลหรือแพทย์สถานที่พระบริการชาวบ้านผู้ป่วยไข้
  ๘. เป็นสถานที่พำนักของคนไร้ที่พึ่ง เช่น กำพร้าอนาถา หรือประสพไฟไหม้ น้ำท่วม
  ๙. เป็นที่พึ่งหลบลี้หนีภัยของคนที่ถูกภัยคุกคาม เช่น ภัยสงครามหรือโรคภัยร้ายแรง
- คุกคาม
๑๐. เป็นสถานที่พึ่งของผู้ตายและญาติของผู้ตาย
  ๑๑. เป็นสนามเด็กเล่นหรือเล่นกีฬาของประชาชน
  ๑๒. เป็นสถานที่พักของผู้เดินทาง เสมือนเป็นโรงแรมของประชาชนคนเดินทาง
  ๑๓. เป็นสถานที่เปรียบเทียบคดีความ เสมือนหนึ่งเป็นศาลาวินิจฉัยเรื่องราวแก่ประชาชน
  ๑๔. เป็นสถานที่พบปะกันแห่งชายหนุ่มหญิงสาวตามประเพณีไทยแท้แต่โบราณ
  ๑๕. เป็นศูนย์กลางแห่งศิลปวัฒนธรรมของสังคมไทย

กิริติ ศรีวิเชียร ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์และวัดที่ควรเป็นไปในอนาคต อันที่จะสร้างความเลื่อมใสศรัทธาแก่ประชาชนว่าควรประกอบด้วย^{๓๗}

๑. บทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชนในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดและประหยัด
๒. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด
๓. บทบาทในการเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของชาวบ้านรอบวัด
๔. บทบาทในการเป็นแหล่งรวบรวมเก็บรักษาและศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งศิลปกรรมจิตรกรรม ประติมากรรม และวรรณกรรมในท้องถิ่น
๕. บทบาทในการเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน
๖. บทบาทในการสอนและฝึกฝนอาชีพที่จำเป็นในท้องถิ่นแก่ชาวบ้านรอบวัด
๗. บทบาทในการเป็นผู้นำเอาหลักการและแนวคิดใหม่ๆ มาช่วยเหลือการเกษตร

---

^{๓๗} กิริติ ศรีวิเชียร, *อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมณฑลในการแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๑-๑๑๒.

พื้ ดอกบัว ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของวัดไว้ ดังนี้^{๓๘}

๑. วัดเป็นสถานที่อยู่ของผู้ทรงศีลทรงธรรม
๒. วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล
๓. วัดเป็นสถานที่ศึกษาวิชาต่างๆ
๔. วัดเป็นสถานสังคัมสงเคราะห์
๕. วัดเป็นรมณีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
๖. วัดเป็นสถานที่พักผ่อนของคนเดินทาง
๗. วัดเป็นศูนย์รวมของศิลปวัฒนธรรม
๘. วัดเป็นสถานที่ฝึกอาชีพ
๙. วัดเป็นสถานที่บันเทิงของชาวบ้าน
๑๐. วัดเป็นสถานที่เลือกคู่
๑๑. วัดเป็นสโมสรของชาวบ้าน
๑๒. วัดเป็นศาลของชาวบ้าน
๑๓. วัดเป็นคลังพัสดุของชาวบ้าน

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้^{๓๙}

๑. วัดเป็นสถาบันทางการศึกษาสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนวัด ได้เป็นสถาบันการศึกษาพ่อแม่จะพาบุตรมาบวชเพื่อจะได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่อสึกออกไปจะได้มีการศึกษามีความรู้ไปประกอบอาชีพได้
๒. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ชาวบ้านที่ยากจนได้พึ่งพาบุญ และอาศัยวัดเป็นที่พำนักบางคนใช้วัดเป็นสถานที่พักเวลาจะเดินทางไปสถานที่ไกลๆ
๓. วัดเป็นสถานพยาบาล พระสงฆ์บางรูปมีความสามารถพิเศษในการรักษาพยาบาลผู้ที่เจ็บป่วย การรักษาจะเป็นการใช้ยาสมุนไพรโบราณ
๔. วัดเป็นสถาบันตุลาการ ถ้ามีการขัดแย้งขึ้นภายในครอบครัว พระสงฆ์จะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยซึ่งได้ทำหน้าที่ทั้งเป็นนักจิตวิทยาและผู้พิพากษา

---

^{๓๘} พื้ ดอกบัว, **วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทบูรพาสาส์น, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๔.

^{๓๙} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, **สังคมไทยแนวทางการวิจัยและพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๙.

๕. วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชาวพุทธเช่น การเข้าพรรษา การทอดกฐิน จะกระทำที่วัด ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านที่ได้ปรากฏออกมาเป็นผลงานจารึกเขียนภาพ การตกแต่งตามโบสถ์วิหารศาลาการเปรียญเป็นต้น และวัดยังเป็นที่รวมของสิ่งโบราณที่มีค่า โดยทางวัดจะเก็บรวบรวมไว้เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

๖. วัดเป็นสถานบันเทิงเวลาที่ชาวบ้านมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ จะมีการจัดมหรสพขึ้นในวัดซึ่งเป็นการสมโภชตามประเพณีนิยม เช่น งานบุญแจกข้าวทำบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว

เฉียบ ไทยยิ่งได้ จำแนกบทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทยไว้ดังนี้^{๔๐}

๑. บทบาทในฐานะที่เป็นจิตและวิญญาณของชุมชนและสังคม วัดทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้หล่อหลอมและยกระดับจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีคุณธรรมจริยธรรมรักสันติและสามัคคีปรองดอง รวมทั้งความมีเหตุมีผลในการดำรงชีวิต วัดและพระพุทธรูปศาสนาได้รังสรรค์ในประเด็นนี้ได้อย่างครบถ้วน วัดและจริยธรรมวัดและสถาบันพระพุทธรูปศาสนาจึงเป็นแหล่งกำเนิดของกฎระเบียบประเพณีวัฒนธรรม ปทัสถานและวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอด

๒. บทบาทในฐานะที่เป็นหน่วยงานพัฒนาและสังคมสังเคราะห์ชุมชน บทบาทที่สำคัญของวัดในประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน ไม่ได้มีหน้าที่เพียงจิตวิญญาณของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนในทุกเรื่อง เป็นแหล่งสร้างวัฒนธรรมความร่วมมือในงานพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นที่พึ่งพิงอาศัยและให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านสังคมสงเคราะห์และปัญหาทางโรคร้ายไข้เจ็บทางร่างกายและจิตใจ

๓. บทบาทในฐานะเป็นหน่วยงานทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในชนบทยังมีหน้าที่เป็นผู้แนะนำอาชีพต่างๆ แก่ชาวบ้านด้วย มีวัดจำนวนมากได้จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้านธนาคารข้าวจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านเกษตรสมัยใหม่และเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพต่างๆ บทบาทดังกล่าวมีความเด่นชัดมาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบท

สรุปได้ว่า วัดมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดเป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่เรียน เป็นที่สังเคราะห์ของชุมชน ทั้งเป็นผู้แนะนำขัดเกลาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน

๒.๓.๒ บทบาทของพระสงฆ์

พระสงฆ์ในระยะแรกๆ มีหน้าที่หลักที่จะต้องทำคือ การศึกษาในเรื่อง ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อบรรลุมรรคผลในทางพระพุทธศาสนา การบรรลุมรรคผลของท่านเหล่านั้นในตอนแรกเกิดจากการ

---

^{๔๐} เฉียบ ไทยยิ่ง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

แสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นชุดแรก ๖๐ รูป งานอันเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ คือ “สั่งสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วย” ก็เกิดขึ้น โดยพระผู้มีพระภาคเจ้าได้รับสั่งให้ท่านเหล่านั้นมาประชุมกัน ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี แล้วรับสั่งแก่ท่านเหล่านั้นว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราและเธอทั้งหลายพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทเวตาและมนุษย์ทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์อันสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ สัตว์ที่มีธูลีในจักขุน้อย มีอยู่ หากไม่ได้ฟังธรรมจักเสื่อมจากธรรม ผู้ที่อาจจกัฏฐ์ทั่วถึงธรรมจักมี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้เราเองก็จะไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม”^{๔๑}

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา งานเผยแผ่ศาสนาได้กระจายไปสู่กลุ่มบุคคล ทั้งจำนวนคนที่ทำงานและคนที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา จนกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่เรียกว่าบริษัท ๔ อันประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ในช่วงตอนต้นสมัยพุทธกาลจากทรงเริ่มปฐมเทศนาไม่ถึงปี เฉพาะพระพุทธรองค์เพียงองค์เดียว ทรงแสดงธรรมให้คนสำเร็จจริยผลเป็นพระอริยบุคคลเข้ามาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก

พระสงฆ์มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการอาศัยคฤหัสถ์ ซึ่งมีส่วนกำหนดหน้าที่ทางสังคมของพระสงฆ์ เมื่อก้าวถึงในแง่คุณธรรม พระสงฆ์ก็ย่อมมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ ด้วยอาศัยเมตตาและคุณธรรมของตน พุทธพจน์ที่ตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับหน้าที่ของพระสงฆ์มีอยู่มาก เช่น ในพุทธการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์ว่า “ดูก่อนทั้งหลาย พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธบริบูรณ์สิ้นเชิงแก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด ดูก่อนทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลาย ต่างอาศัยซึ่งกันและกันด้วยอำนาจ อามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อต้องการสละโอชะ เพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ โดยชอบด้วยประการอย่างนี้”^{๔๒}

เมื่อก้าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามี ความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม^{๔๓}

^{๔๑} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๔๒} ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖.

^{๔๓} คณิศรนิเทศย์ จันทรบุตตร, “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์, (คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐).

สวนเหตุปัจจัยที่ทำให้พระสงฆ์ต้องมีการพัฒนาบทบาทของตนเอง เพื่อความเหมาะสมในสังคมนั้น ประกอบด้วย ๒ สาเหตุหลัก คือ

๑. ปัจจัยภายนอก ได้แก่ พระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ด้านการสื่อสารมวลชน ค่านิยมด้านความเชื่อดั้งเดิม รวมไปถึงการแทรกแซงของภาครัฐ นักการเมืองนักธุรกิจเอกชน

๒. ปัจจัยภายใน ได้แก่ องค์การของพระสงฆ์มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากปัจจัยภายในขององค์การเอง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาของพระสงฆ์ กฎหมายคณะสงฆ์ การประชุมพระสังฆาธิการ และทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการกล่อมเกลามาอย่างยาวนาน^{๔๔}

จากเหตุผลที่กล่าวมาในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ อาจกล่าวได้ว่าองค์การสงฆ์และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่าง ๆ ก็มีส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชนทุกกลุ่มอย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือทันต่อเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัยคุณวิเศษเป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็ต้องเข้ามามีบทบาทต่อชุมชน สังคมด้วยเหตุผล ๓ ประการ ดังนี้^{๔๕}

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึ่งพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

พระราชาวรมณี (ประยูร ปรยุตโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นับแต่อดีต พระสงฆ์ ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระพุทธรศาสนา กับสังคมมาโดยตลอด ว่าต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเกือบทุกด้าน พอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัด ดังต่อไปนี้^{๔๖}

(๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ๆ ส่งบุตรหลานมาอยู่รับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

(๒) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน

^{๔๔} จรินทร์ ยังสังข์, “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๖.

^{๔๕} วัฒนา พัฒนพงศ์, **พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

^{๔๖} พระราชาวรมณี (ประยูร ปรยุตโต), **การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖. (อัครสำเนา).

- (๓) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสังคมในสมัยนั้น
- (๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง
- (๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์
- (๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่าง ๆ
- (๗) เป็นที่ไกลเกลียดชังพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว
- (๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ
- (๙) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน
- (๑๐) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง
- (๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึก ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้ วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามา มีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้นำในด้านต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้วัดและพระสงฆ์ ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิต และการพัฒนาของชาวบ้านลงอย่างมากมาย ปัจจัยอีก ๒ ประการ คือ^{๔๗}

(๑) พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่าง ๆ มาเสริมบทบาทของตัวเองขึ้นใหม่

(๒) การสูญเสียผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่ศึกษาหาความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่เคยแนบแน่นก็เริ่มห่างกันออกไป

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ส่วน คือ^{๔๘}

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์ ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเองจะเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่างๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตพัทธสีมา อุโบสถ การปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่างๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม มีการ

^{๔๗} อภิชาติ พันธเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐๕-๒๐๗.

^{๔๘} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), การพัฒนาคน, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๙๔ - ๑๙๕.

อุปสมบท การระงับอธิการณ์ ตลอดถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีการเคารพกันตามอาวุโส เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวมระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ คือว่า พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์เป็นอยู่ด้วยบิณฑบาต ถืออาหารที่คฤหัสถ์ถวายตลอดจนปัจจัย ๔ อย่างอื่นๆ และความเป็นอยู่ที่ต้องอาศัยคฤหัสถ์เป็นประจำเป็นข้อบังคับอยู่ในตัวให้ชีวิตของพระสงฆ์ผูกพันกับสังคมของคฤหัสถ์

นอกจากนั้นยังได้กล่าวอีกว่า การที่พระสงฆ์มีบทบาทอย่างไรนั้น คงอยู่ที่หลักการ อันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ในการศึกษาปฏิบัติ คือ ศึกษาเพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง และพร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นได้ด้วย ในฝ่ายความสัมพันธ์กับสังคมคฤหัสถ์ ก็มีหน้าที่ให้การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ พร้อมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางสมณเพศของตน รักษาเกียรติและความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์ไว้ด้วย^{๔๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาไว้ว่า เดิมนั้นการศึกษาของไทยมีพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและอาศัยวัดเป็นสถานศึกษา ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นแนวคิดการศึกษาแบบตะวันตก แบ่งออกเป็นพุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา ในส่วนของจริยศึกษานั้น ราชการไม่ได้เน้นในการนำมาสอนนักเรียน แต่จะเน้นพุทธิศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา จนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในส่วนของจริยศึกษาที่ว่านั้น หลักสูตรก็เป็นไปเพื่อการท่องจำไม่ได้ฝึกให้ผู้ศึกษานำไปปฏิบัติเพื่อขัดเกลาความประพฤติและจิตใจของตน^{๕๐}

พระสุธีวรญาณ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันโดยหลักใหญ่ๆ มีอยู่ ๓ ประการ คือ^{๕๑}

๑. พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ (Spiritual guide) บทบาทนี้จะเห็นจากองค์กรสงฆ์ต่อไปนี้

๑.๑ การเกิดขึ้นของคณะธรรมทาสไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยการนำของท่านพุทธทาสภิกขุ ก่อให้เกิดวัดป่าเพื่อปัญญาชน ลักษณะสวนโมกขพลาราม มีการผลิตหนังสือธรรมที่มีลีลาการประพันธ์แบบทันสมัย ชักชวนคนยุคปัจจุบันให้เห็นคุณค่าของพระศาสนา นำพาคนไทยใฝ่การประพุดติมากขึ้น

๑.๒ การเกิดวัดป่าในสายธรรมยุติกนิกาย จนถึงสมัยพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต สายภาวนาพุทธโธ มีการตั้งสำนักปฏิบัติธรรมในสายวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

^{๔๙} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๗๔ - ๒๗๕.

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, **พุทธศาสนากับความสำเร็จของสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๑๗), หน้า ๕๖.

^{๕๑} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ), **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๖๓ - ๑๖๘.

ของพระอาจารย์ชา สุภทฺโท ซึ่งให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้เห็นคุณค่าของความสงบทางด้านจิตใจ และเห็นว่าการมีชีวิตแบบสมัยพระพุทธเจ้าอยู่กับธรรมชาติเป็นสิ่งที่ดี

๑.๓ การเกิดขึ้นของสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบยุบหนอ - พองหนอ ซึ่งมีวัดมหาธาตุเป็นศูนย์กลางเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๓ อันมีต้นแบบมาจากท่านมหาสีสะยาตอ วัดศาสนนิสสา ประเทศพม่า ทำให้ระบบการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเจริญรุ่งเรือง และมีผู้ได้ประโยชน์จากการปฏิบัติธรรมสายนี้เป็นอย่างมาก

๑.๔ การเกิดขึ้นของการปฏิบัติธรรมแบบสัมมา อรหัง ของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดกัลยาณมิตรมากมาย ทั้งในวงการพระสงฆ์และประชาชน

๒. ทำหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชน สถาบันสงฆ์ที่ทำหน้าที่มาตลอดคือ สำนักเรียนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและบาลี ตลอดทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหามกุฏราชวิทยาลัย ทำให้เรามีแหล่งเพาะภูมิปัญญาแบบพุทธของประชาชน ระบบการศึกษาสายเดิมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ก่อให้เกิดนักเขียน เช่น สุชีพ ปุญญานุภาพ แสง จันทร์งาม พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) จำนงค์ ทองประเสริฐ และ วศิน อินทสระ ให้แก่แวดวงวิชาการ

๓. ทำหน้าที่เป็นผู้นำด้านพัฒนาชนบท พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางพัฒนาชนบทมีทั่วประเทศ ซึ่งแยกเป็น ๒ ประเภท คือ

๓.๑ การตั้งมูลนิธิการศึกษาและพัฒนาชนบท พระเถระที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าอุทิศตนเองเพื่อการศึกษาของชาวบ้านในชนบทมาโดยตลอดคือ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อคฺควิโร) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษาที่วัดเจดีย์หลวง เชียงใหม่ และมูลนิธิเพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท โดยมีอุดมการณ์ “มุ่งส่งเสริมสัทธิ สัจจธรรม วิทยา อารามพระศาสนาและพัฒนาท้องถิ่น”

๓.๒ การรวมกลุ่มเพื่อนงานพัฒนาชุมชนในลักษณะเครือข่าย (Network) ของงานพัฒนาชุมชนชนบท มีหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มพระสังฆพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดนครราชสีมา มีพระสงฆ์ที่อยู่ในกลุ่มนี้ประมาณ ๒๐ - ๓๐ รูป เป็นต้น

นอกจากนี้ท่านยังได้กล่าวถึงหน้าที่ของพระสงฆ์ในด้านการสงเคราะห์การศึกษาอยู่ ๒ ประการด้วยกันคือ^{๕๒}

๑. หน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำสั่งสอน คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน เผยแพร่ธรรมแก่ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการทางพุทธศาสนา

^{๕๒}พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ, พุทธศาสนากับการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิชาการพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๒๑๖.

เรียกว่า หน้าทีของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่า เป็นพระบรมครู ซึ่งทำหน้าที่ฝึกเทศาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้กลายเป็นคนดี และกลายเป็นคนประเสริฐในระดับสูงสุด ดังนั้น การศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะครู เป็นหน้าที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลถึงปัจจุบัน

๒. หน้าทีเป็นผู้ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักอบรมจิต ฝึกอบรมปัญญาให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขประพตติดี ประพตติชอบ

ประเวศ ะสี ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์และวัดไว้ ดังนี้^{๕๓}

๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัดถุประสงค์ของการบวชก็คือ เพื่อการเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์คือชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ

๑.๑ การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งที่สุดทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ

๑.๒ การเรียนรู้สังคมปัจจุบัน ให้รู้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน

๑.๓ การเรียนรู้การสื่อสาร ให้เป็นที่สนใจของผู้คน ให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือที่เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒. การศึกษาของสงฆ์ เป็นเรื่องทีควรคำนึงถึง กำหนดอยู่ในนโยบายของรัฐบาลในแผนการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยทางโลกควรจะร่วมกันพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของสงฆ์

๓. การทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัดคือการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้นถ้าวัดเข้มแข็งก็ทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชนและสังคมอ่อนแอและส่งผลให้สถาบันอื่นๆ รวมทั้งสถาบันทางศาสนาอ่อนแอไปด้วย

๔. วัดกับการจัดการศึกษา การศึกษาในระบบจากโรงเรียนประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๓๐,๐๐๐ โรงเรียนยังไม่สามารถผลิตคนให้มีความเข้มแข็งทางปัญญา และศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดนี้หากวัดสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ทีสามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

๕. พระสงฆ์กับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึง

^{๕๓}ประเวศ ะสี, พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐), หน้า ๗๑ - ๘๒.

อะไร ขอบเขตแค่ไหน มีที่ประเภท มีสาเหตุจากอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดใช้ได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและการป้องกันให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. วัดกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกระแสใหญ่ของโลกที่มีการระดมศาสตร์ทางด้านต่างๆ มาเชื่อมโยง พระสงฆ์จึงต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขให้ลึกซึ้ง เพื่อจะได้สอนประชาชนได้ถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน

๗. การบริหารจัดการวัด วัดเป็นทรัพยากรอันทรงค่าของประชาชนในสังคม ดังนั้นการบริหารจัดการวัดที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์แห่งพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ รัฐบาล และผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความร่วมมือในการจรรโลงพระศาสนาเพื่อสังคมต่อไป

๒.๓.๓ ความหมายของพระสงฆ์

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ พบว่า มีนักวิชาการได้ให้ ความหมายไว้ดังนี้

มานพ นักการเรียน ได้กล่าวไว้ว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทด้วยกัน คือ^{๕๔}

๑. อริยสงฆ์ หมายถึง สาวกของพระพุทธเจ้าผู้ทรงบรรลุมรรคผลตั้งแต่ระดับต้นจนถึงขั้นสูงสุด แบ่งออกได้ ๔ ระดับ ได้แก่

๑.๑ พระโสดาบัน หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่าง คือ ๑. สักกายทิฏฐิ (ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน) ๒. วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัย) ๓. สีลัพตปรามาส (การยึดถือศีลและกิจวัตรอย่างงมงายหรือไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริง) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิและปัญญาพอประมาณ

๑.๒ พระสกทาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลส ๓ อย่างข้างต้นได้ พร้อมทั้งมีศีล สมาธิ และปัญญาพอประมาณ และยังทำราคะ โทสะ โมหะให้เบาบางลงได้ด้วย

๑.๓ พระอนาคามี หมายถึง ผู้ละกิเลสเพิ่มขึ้นอีก ๒ อย่าง คือ ๑. กามราคะ (ความกำหนัดยินดีในกามารมณ์) และ ๒. ปฏิฆะ (ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ความโกรธ) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิและปัญญาพอประมาณ

๑.๔ พระอรหันต์ หมายถึง ผู้ละกิเลสที่ละเอียดได้อีก ๕ อย่าง คือ ๑. รูปราคะ (ความติดใจในรูปธรรม) ๒. อรูปราคะ (ความไม่ติดใจในรูปธรรม) ๓. มานะ (ความถือตัวหรือสำคัญตนว่าเป็น

^{๕๔} มานพ นักการเรียน, พระพุทธศาสนากับโลกยุคปัจจุบัน รวมเรื่องและบทความ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒ - ๓.

อย่างนั้นอย่างนี้) ๔. อุทัจจะ (ความฟุ้งซ่าน) ๕. อวิชชา (ความไม่รู้จริง) พร้อมทั้งมีศีล สมาธิ และ ปัญญาบริบูรณ์

๒. สมมติสงฆ์ หมายถึง กุลบุตรผู้บวชเข้ามาเป็นภิกษุ ยังเป็นปุถุชนอยู่เช่นสามัญชนทั่วไป แต่อบรมบ่มนิสัย พัฒนาฝึกตนเอง ปฏิบัติเพื่อความสะอาด สว่าง สงบแห่งจิตใจ สมมติสงฆ์นี้จะต้องมี ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปในการประกอบสังฆกรรมในแต่ละประเภท

โดยสรุป พระสงฆ์ หมายถึง สาวกที่ถือเพศบรรพชิตของพระพุทธเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัย เป็นผู้นำคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนได้ศึกษา มาอย่างดีแล้วไปสั่งสอนประชาชนให้ปฏิบัติตาม และเป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่มา จนถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ต้องได้รับการบรรพชาและอุปสมบทตามพุทธบัญญัติด้วย ดังนั้นพระสงฆ์จึงมี ๒ ประเภท อันได้แก่ สมมติสงฆ์ และอริยสงฆ์

๒.๓.๔ บทบาทพระสงฆ์ในสังคมสมัยพุทธกาล

นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงได้ตรัสรู้เป็นอนุตรสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อวันเพ็ญ เดือนวิสาขะ ๔๕ ปี ก่อนพุทธศักราช การอุบัติของพระพุทธองค์ได้ชื่อว่า “การอุบัติขึ้นของ เอกบุรุษที่หาผู้ใดมาเปรียบมิได้ในโลก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยากในโลก เป็นการอุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูล แก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๕๕} พุทธองค์ทรงอุบัติขึ้นเพื่อแสดงแบบแนวทางแห่งการครองชีวิต อันประเสริฐ แก่โลก ดังที่พระองค์ได้ตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยตนเองอย่างสมบูรณ์ ถึงพร้อมด้วยวิชา (ความรู้) จรณะ (ความประพฤติ) ดำเนินไปเพื่อความรู้แจ้งแทงตลอดแห่งโลก เป็นสารถิฝีกคนได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของพรหม เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน สามารถจำแนกธรรมออกเพื่อสั่งสอนสรรพสัตว์ ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตทำให้แจ้งซึ่งโลก แก่เทวดา มาร พรหม และหมู่สมณพราหมณ์พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ด้วยปัญญา อันยิ่งเองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นได้รู้แจ้งตาม”^{๕๖} การอุบัติของพระตถาคตนำความสว่างให้แก่โลก ทำให้โลกเต็มไปด้วย กองไฟแห่งกิเลสตัณหาให้สว่างสดใสด้วยแสงแห่งปัญญา คือความรอบรู้ที่เป็นอริยมรรค (ทางอันประเสริฐ) อันเป็นวิถีแห่งการเข้าสู่ความเป็นจริง ความหลุดพ้น และการขจัดเครื่องพันธนาการ แม้สังขารของพระพุทธองค์จะเป็นสิ่งที่ยากจะเข้าใจให้ลึกซึ้ง แต่พระองค์ได้ตรัสสินพระทัยที่จะนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่แสดงแก่มนุษย์ทั้งหลาย จนกระทั่งมีผู้เลื่อมใสศรัทธาในบวรพุทธ

^{๕๕} อัง. เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๗๐/๒๒.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๘๙/๔๕๔.

ศาสนาได้ศึกษาตามหลักธรรมจนบรรลุอรหัตต์ จนครั้งแรกมีพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหัตต์เกิดขึ้นในโลก ๖๑ รูป รวมทั้งพระพุทธเจ้าด้วย ครั้งพระสาวกมีจำนวนมากพอที่จะเผยแผ่ความรู้แห่งความบริสุทธิ์ให้แก่ชาวโลก พระองค์ได้ส่งพระอรหัตต์สาวกออกไปประกาศศาสนา เพื่อเป็นประโยชน์แก่อุทิศแก่หมู่ชนทั่วไป จึงตรัสกับพระอรหัตต์สาวกว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วง^{๕๗} ทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนจำนวนมากและความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์แก่อุทิศและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น มีความงาม ในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ อันถึงพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้ที่มีกิเลสบังปัญญาจุลลิตในจักขุน้อย มีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ยินได้ฟังธรรมย่อมเสื่อมจากคุณที่จะพึงได้ พึงถึงผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่”^{๕๘} พระสาวกทั้ง ๖๐ รูป ได้เที่ยวจาริกไปตามชนบท หมู่บ้านน้อยใหญ่ แสดงธรรมแก่ประชาชนที่ท้านได้ผ่าน พระสงฆ์ในสมัยพุทธกาลเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างกว้างขวางตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ปัจจุบันนี้ พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายสู่ส่วนต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในสังคมไทยได้รับแนวคิดตามรูปแบบพุทธศาสนาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำรงชีพ คำสั่งสอนในพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดและความเชื่อของสังคมไทยมาตลอด และพระสงฆ์ในฐานะเป็นบุคลากรทางศาสนา จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นำของชุมชนโดยปริยาย เพื่อบำรุงให้แก่ประชาชนทั่วไปโดยฐานะ ๕ คือ

- ๑) ด้วยกายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา
- ๒) ด้วยวจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา
- ๓) ด้วยมโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา
- ๔) ด้วยความเป็นผู้ไม่ปิดประตู คือ เต็มใจต้อนรับ
- ๕) ด้วยการจัดหาอามิสทานถวาย อุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ^{๕๙}

ผู้วิจัยสรุปว่า บทบาทพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข

^{๕๗}ดูรายละเอียดใน บ่วง ในที่นี้ หมายถึง โลภะ, วิ.อ.(ไทย)๓/๓๒/๑๙

^{๕๘} วิ.ม.(ไทย) ๔/๓๒/๔๐

^{๕๙} ชู.จ.(ไทย) ๓๐/๙๑/๓๒๙.

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมแล้ว ปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมาย ประเภทและสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

คำว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึงความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติและเป็นหลัก คำสอนของศาสนาหลักปฏิบัติคุณงามความดีตั้งนั้นคุณธรรมจริยธรรมหลักคำสอนของศาสนาที่ควร ประพฤติปฏิบัติหรือคุณงามความดีที่ควรปฏิบัติหรือแนวทางที่ควรปฏิบัติหรือแนวทางที่ควรประพฤติ

พระปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้คำจำกัดความจริยธรรมไว้ว่า จริย+ธรรม คำว่า จริย มา จากภาษาบาลีรากศัพท์เดิมคือ จรหรือจร แปลว่า เทียวไปหรือเดินทาง จริย จึงแปลว่า การเที่ยวไป การดำเนินไปหรือการเดินทางในภาษาไทยนั้นเอาคำว่าประพฤติไปทำเป็นคำแปลของคำว่า “จริยะ” จรรยา”และ”จริยธรรม”และเอาคำว่าจริยธรรมมาเป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำว่า “ETHICS” จริ ยะจริยาและจริยธรรมก็เลยมีความหมายแคบลงเท่ากับคำว่าศีลธรรมหรือบางที่ใช้เป็นคำแทนของ คำว่าศีลธรรมไปเพราะคำว่า”ETHICS”ก็ตีความประพฤติอย่างที่ใช้ในภาษาไทยก็ดีเป็นเรื่องในระดับที่ เรียกว่า “ศีล” ทั้งสิ้นแต่คำว่า จริยะ จริยาตลอดจนจริยธรรมมีความหมายกว้างขวางกว่านั้นคือ หมายถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่การยังชีวิตให้การครองชีวิตการใช้ชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุก ด้านทุกแง่ทุกระดับทั้งทางกายทางวาจาทางใจทั้งด้านส่วนตัวด้านอารมณ์ด้านจิตด้านปัญญา^{๖๐}

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต) ได้ให้ความหมายจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมแยก ออกเป็น จริย+ธรรม คำว่า จริยะ หมายถึง ความประพฤติหรือกิจที่ควรประพฤติส่วนคำว่าธรรมมี ความหมายอย่างเช่นคุณความดีหลักคำสอนของศาสนาหลักปฏิบัติเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น “จริยธรรม” จึงได้ความหมายตามอีกสอนว่า “หลักแห่งความประพฤติ” หรือ”แนวทางของการ ประพฤติ”^{๖๑}

โกวิท ประวาลพุกษ์ ได้อธิบายถึงความหมายคุณธรรมจริยธรรมว่ามี ๒ นัยดังนี้

๑. คุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลพิจารณาเกี่ยวกับการกระทำการพิจารณา ตัดสินใจและการตัดสินใจซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาดั้งเดิม

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๕๓), หน้า๑๐-๑๑

^{๖๑} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตโต), **พุทธศาสนากับปรัชญา**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้น ก์ริฟ, ๒๕๓๓), หน้า ๘๑

๒. คุณธรรมจริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำเป็นคุณธรรมทางจริยธรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำหรือเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ซึ่งความหมายนี้เป็นความคิดในแนวคิดแบบใหม่^{๖๒}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของคำว่า คุณธรรม คือ คุณสมบัติฝ่ายดีโดยส่วนตัวเป็นที่ยึดหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพและสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของมนุษย์คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ^{๖๓}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคุณธรรมจริยธรรมว่าเป็นข้อปฏิบัติศีลธรรมกฎศีลธรรมที่เป็นแนวทางในการประพฤติของแต่ละคนที่แสดงออกทางความคิดคำพูดการกระทำเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้วย ๒ ประการ คือ ศีลธรรมเป็นการงดเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษและคุณธรรมเป็นคุณภาพจิตฝ่ายดีซึ่งควรปฏิบัติ^{๖๔}

วิบูลย์ สิริภัสสรโรทัย ได้ให้ความหมายของคุณธรรมจริยธรรมไว้ ๒ ประการคือ

๑. คุณธรรมจริยธรรมหรือความรับผิดชอบส่วนบุคคลหมายถึงการที่เราตัดสินใจว่าการกระทำอันไหนถูกต้องมีจริยธรรมก็ตัดสินใจกระทำสิ่งนั้นและเราทำตัวอย่างไรก็สอนคนอื่นอย่างนั้นจริยธรรมส่วนนี้ขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่าว่าสิ่งใดหรือการกระทำใดดีก็ตัดสินใจกระทำสิ่งนั้นหรือการกระทำนั้นเช่นความซื่อสัตย์สุจริตขยันอดทน เป็นต้น

๒. คุณธรรมจริยธรรมสากลหมายถึงสิ่งใดที่สังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงามก็เอากฎเกณฑ์นั้นมาใช้เป็นคุณธรรมจริยธรรมสากลเป็นการกระทำที่ทำลงไปแล้วคนอื่นเห็นเหมือนกันว่าเป็นความดีก็อยู่กับคนอื่นสิ่งอื่นเช่นการมีจิตใจเอื้ออาทรการเสียสละ เป็นต้น^{๖๕}

สุจิตรา สุขसार ได้กล่าวว่า คุณ-ธรรม คือคุณงามความดีที่เป็นธรรมชาติก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมซึ่งรวมสรุปว่าความประพฤติปฏิบัติ ส่วน จริย-ธรรม คือ ความประพฤติที่เป็นธรรมชาติเกิดจากคุณธรรมในตัวเองก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคมรวมสรุปว่าคือข้อควรประพฤติปฏิบัติเมื่อรวมคำว่า คุณธรรมและจริยธรรม แปลว่า ความประพฤติดี^{๖๖}

^{๖๒} โกวิท ปรวาลพฤกษ์, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นวินัยและประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๓

^{๖๓} พุทธทาสภิกขุ, คุณธรรมสำหรับครู, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๙๐

^{๖๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๑๔

^{๖๕} วิบูลย์ สิริภัสสรโรทัย, "การส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาสงเคราะห์เด็ก" วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒

^{๖๖} สุจิตรา สุขसार, "การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียนตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช๒๕๔๑", วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕) หน้า ๑๕

สรุปว่า คุณธรรมจริยธรรมหมายความถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่การยังชีวิตให้เป็นไป ครองชีวิตการใช้ชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับชั้นและความดีความงามที่ควร ประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญองงามละความผาสุกแก่สังคมและเป็นความเจริญแห่งจิต มนุษย์เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั้นๆ นอกจากคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของ ศาสนาปรัชญาขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นและสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการ ของมนุษย์คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องควรอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

๒.๔.๒ ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม

ในสมัยก่อนสถาบันพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันแห่งแรกที่ทำให้การศึกษาแก่คนไทย การศึกษาของเราเริ่มต้นจากวัดวังเท่านั้น แต่วัดเป็นฝ่ายที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดโดยเฉพาะในด้าน จริยธรรม แม้ในปัจจุบันความสำเร็จในด้านนี้ก็ยังมิได้อยู่ ผู้วิจัยขอนำเสนอละเอียดเกี่ยวกับความสำคัญ ของบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักวิชาการดังนี้

ชวงค์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อดังนี้ ได้รับความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

๑. ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างมีความสุข
๒. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของมนุษย์ให้เติบโตพร้อมๆกัน
๓. ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้มนุษย์
๔. ช่วยให้เราสัมผัสสัมผัสปัญญะอยู่ตลอดเวลา
๕. ช่วยให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่า
๖. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ
๗. ช่วยส่งเสริมคนดีให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
๘. ช่วยสร้างให้บุคคลในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรมประจำใจ เช่น การรู้จักเสียสละ การรู้จักสามัคคีการงดเว้นจากการประพฤติมิชอบ

คุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดภาวะการแข่งขันขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนดังนั้นการพัฒนาคนในภาวะที่สังคม เศรษฐกิจและการเมืองมีแต่การแข่งขัน จึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับการ ศึกษาในส่วนอื่นๆด้วย ทั้งนี้เพื่อให้คนกับสังคมในปัจจุบัน ไม่เช่นนั้นแล้วคนก็จะคล้อยตามไปกับ กระแสสังคมอุตสาหกรรม ทุนนิยม จนลืมนคุณธรรมจริยธรรมอันดี

รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม จึงได้กำหนดแนวทางการจัด การศึกษาด้านคุณธรรมจริยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตรในแผนการศึกษาระดับเพื่อ มุ่งพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญู ความรับผิดชอบความมี

ระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ การประหยัด รวมทั้งการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ ความเข้าใจและการกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตละสังคัมและส่งเสริมให้สถานศึกษาฝึกอบรมโดยสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในกิจกรรมการเรียนประพุดิตนหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา ปลุกฝังพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์กล่าวได้ว่า การปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่จะต้องปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ ในภายภาคหน้ามีความประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมและเป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาประเทศต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความเก่ง ความดีและมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด โดยเน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่อหาแนวทางในการปลุกฝังค่านิยมและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจใฝ่คิดค้นเสาะแสวงหาความรู้ด้านต่างๆ

๒. ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะทางจิตใจและประพุดิตกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นละสังคัม ความมีน้ำใจเป็นลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัดใน สังคมชนบท ความมีน้ำใจความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบและต่อสู่มากขึ้น ซึ่ง มีผลต่อการแสดงออกต่อกันด้านความมีน้ำใจ และปรากฏชัดมากขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม

๓. ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาเชื่อว่า วินัยมีพื้นฐานมาจากวันแรกของชีวิต มีการเรียนรู้ การเลียนแบบและฝึกฝนยากบุคคลและสังคม สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันกับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรม คุณธรรมจริยธรรมของบุคคล

๔. ความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่า ภาควินัยและสำนึกในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะปฏิบัติได้ ปกป้องอนุรักษ์และสืบทอด อีกทั้งเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุค โลกไร้พรมแดน ความเป็นไทยจะคงอยู่ยาวนานเพียงใด ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ความเป็น ไทยจึงต้องช่วยกันปลุกฝังสิ่งที่ตั้งงามด้านความเป็นไทยสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน

๕. การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย เป็นการวิเคราะห์และไตร่ตรองตัดสินใจเลือกรับ หรือกระทำสิ่งใดๆ ด้วยความรู้และเข้าใจในประโยชน์ และคุณค่าที่แท้จริง การศึกษาไทยควรเน้นใน เรื่องการบริโภคด้วยปัญญา แต่ความก้าวหน้าทางวัตถุชนิดที่มนุษย์ไม่อาจจะควบคุมให้อยู่ในหลักการ แห่งความพอดีเป็นความเสื่อมทางจิตใจ พฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะของการสร้าง

ความเสื่อมแก่สภาพสังคม ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือธรรมชาตินำไปสู่ความวิปริตของดินฟ้าอากาศทุกชีวิตในโลกจึงไร้ความปลอดภัย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดแคลนความเจริญทางด้านจิตใจ

สรุปว่า คุณธรรมจริยธรรมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องสร้างความมั่นคงทางจิตใจ สร้างระเบียบวินัยให้แก่คนในชาติ สร้างความเจริญทางจิตใจให้แก่มนุษย์ให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้อภัยในความผิดพลาดของผู้อื่นคุณธรรมจริยธรรมนี้เมื่อให้เจริญงอกงามย่อมเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สังคมยิ่งขึ้นไป

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการและมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน ได้เสนอคุณธรรมจริยธรรมและทัศนคติที่ควรพัฒนาให้กับเด็กและเยาวชนไว้หลายด้านด้วยกัน ผู้วิจัยขอยกขึ้นประกอบการวิจัยเพียง ๖ ด้าน ดังนี้คือ

๒.๕.๑ ด้านความมีระเบียบวินัย

ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ กฎ คำสั่งสอนและกติกาดังกล่าวไว้ ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัยไว้ ดังนี้

อ่อนศรี ทองไพจิตร ได้ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัยว่า หมายถึง การควบคุมตนเองตามกฎหมายข้อบังคับระเบียบแบบแผนและขนธรรมเนียมประเพณี อันดีงามเพื่อความสุจริตในชีวิตของตนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม^{๒๗}

ชูลีพร รัตนะเจริญชัย ได้กล่าวถึง ความมีระเบียบวินัยว่า หมายถึง เน้นให้รู้จักปฏิบัติตามที่ปฏิบัติตามที่ มีรูปแบบขั้นตอนฟังความคิดเห็นของผู้อื่นการอยู่ในชั้นเรียนการทำความเคารพมีวินัย ในการเล่นกีฬาซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงให้เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมต่อไป^{๒๘}

กัลยา ศรีปาน ได้กล่าวว่า การปลูกฝังการมีระเบียบวินัยต้องให้ได้ทั้งหลักการและหลักปฏิบัติ โดยมีหลักฐานเกี่ยวกับระเบียบวินัย ดังนี้

^{๒๗} อ่อนศรี ทองไพจิตร, “จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามะนิลาเขต ๑” ,วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์,๒๕๔๘, หน้า ๒๔

^{๒๘} ชูลีพร รัตนะเจริญชัย, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามะนิลาเขต ๑” ,วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์,๒๕๔๗),หน้า ๓๔-๓๕

๑. ความมีระเบียบช่วยประหยัดเวลาและทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย
๒. ผู้มีวินัยในตนเองมีความตรงต่อเวลา
๓. การมีวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้
๔. การมีวินัยทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
๕. การขาดวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง^{๖๙}

วิชิต คะนิงสุขเกษม ได้กล่าวว่าความมีระเบียบวินัย หมายถึง ระบบระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่างๆ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติและใช้เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดความพร้อมเพียง ความสงบเรียบร้อยและความเจริญมั่นคงต่อบุคคลของสังคม เช่น กฎหมายคำสั่ง ข้อบัญญัติ เป็นต้น^{๗๐}

สรุป ความมีระเบียบหมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรงตาม ระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม อันนำไปสู่ความสันติสุขของตนเองและสังคมโดยรวม

๒.๕.๒ ด้านความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบในสังคมถ้าทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันด้วยความพากเพียรมีความละเอียดรอบครอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเองจึงมีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อไว้หลายลักษณะ ดังนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อธิบายลักษณะของผู้มีความรับผิดชอบว่า จะต้องยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำคนที่มีความรับผิดชอบจะไม่ทิ้งงานกลางคันไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้และที่สำคัญคือไม่โทษผู้อื่นหากงานเกิดความเสียหายหรือไม่บรรลุผลสำเร็จแต่สามารถแสดงความรับผิดชอบร่วมกันกับผู้อื่นและแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงไปได้^{๗๑}

ผ่องศรี สามศรีทอง ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบครอบยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้

^{๖๙} กัลยา ศรีปาน, “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๕.

^{๗๐} วิชิต คะนิงสุขเกษม, หนังสือประกอบการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ส.ล.น.๕, (กรุงเทพมหานคร: คลังวิชา, ๒๕๓๔), หน้า ๒๒

^{๗๑} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ชัคเชสมิเดีย, ๒๕๕๑), ๘๔-๘๕

บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายอีกทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นการมีความสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัวภารกิจที่ได้รับมอบหมายและภารกิจทางสังคมโดยจะต้องทำจนบรรลุผลสำเร็จไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าวและยอมรับผลในการกระทำของตนเอง^{๗๒}

สุจิตรา สุขसार ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปในด้านที่เป็นผลดีและเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ฐิตินันท์ ภาวัตตระการ ได้กล่าวว่า การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบผู้อื่นมีความเคารพมั่นในตนเองเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่นมีสัจจะและความจริงใจโดยความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สามารถอยู่ด้วยกันได้ด้วยความไว้วางใจทางสังคมมีความสุขในการปฏิบัติตนให้เป็นที่มีความซื่อสัตย์นั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ดังนี้ ๑) ปฏิบัติตนเหมาะสมตามหน้าที่ ๒) ซื่อตรงต่อตนเอง ๓) ซื่อตรงต่อผู้อื่น^{๗๓}

ชวงค์ ฉายาบุตรและมุ่งหมาย ซื่อตรง ได้กล่าวไว้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติตนทางกายทางวาจาและทางใจที่ตรงไปตรงมาไม่แสดงความคดโกงไม่หลอกลวงไม่เอาชัดเอาเปรียบผู้อื่นล้วนวาจาวางจะทำงานสิ่งใดก็ต้องให้สำเร็จเป็นอย่างดีไม่กลับกลอกมีความจริงใจต่อทุกคนจนเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน^{๗๔}

ผ่องศรี สามศรีทอง ได้กล่าวไว้ว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมประจำมนุษย์ในทุกโอกาสทุกสถานที่ จึงได้ชื่อว่าเป็นคนประพหุคติ ปฏิบัติชอบ คนที่ได้ชื่อว่ามี ความซื่อสัตย์มีความจริง ๕ ประการ ดังนี้

๑. จริงต่องาน หมายถึงทำอะไรจริง มุ่งให้งานสำเร็จ เกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริง
๒. จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลี่ยงบิดพลิ้ว เอาใจใส่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี

^{๗๒} ผ่องศรี สามศรีทอง “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตนจังหวัดปทุมธานี”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙

^{๗๓} ฐิตินันท์ ภาวัตตระการ, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.” *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

^{๗๔} วงศ์ยะบุตรและมุ่งหมายซื่อตรง, *หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคมชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาและวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

๓. จริงต่อวาจา หมายถึง การพูดจริง ไม่กลับกโลก รักษาวาจาสัตย์อย่างเคร่งครัด พูดจริง ทำจริง

๔. จริงต่อบุคคล หมายถึง การจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง จริงใจต่อมิตรและเพื่อนร่วมงาน จริงใจต่อเจ้านายและจริงใจต่อผู้มีพระคุณ

๕. จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติปฏิบัติต่อความดี จนติดเป็นนิสัยเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยหิริโอตตัปปะ^{๗๕}

สรุปว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่นและสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายามละเอียดรอบครอบ ตรงต่อเวลาและยอมรับผลปฏิบัติหน้าที่นั้นทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี พร้อมกับการปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๒.๕.๓ ด้านความเสียสละ

ความเสียสละเป็นเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย เนื่องจากคนเราคนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งอาศัยกันเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความเสียสละ ไว้ดังนี้

กรมพล ท่องธรรมชาติและคณะ อธิบายความหมายของจาคะ แปลว่า เสียสละโดยมีความหมาย ๒ ด้าน คือ ด้านใน หมายถึง สละกิเลส สละโลก โกรธ หลง ความตระหนี่ถี่เหนียวความยึดติดความเห็นแก่ตัวออกจากใจและด้านนอก หมายถึง การเสียสละวัตถุสิ่งของหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้อันเป็นผลมาจากการเสียสละด้านใน^{๗๖}

ปริญญา ตันสกุล ได้ให้ความหมาย ของความเสียสละไว้ว่า เป็นการให้ในสิ่งที่ตนมีแก่ผู้ไม่มีเพื่อให้บุคคลนั้นพ้นทุกข์ โดยสิ่งที่มีนั้นเมื่อให้ไปแล้วอาจจะหมดไปหรือเหลือน้อยลงและเป็นการทำให้ที่ไม่หวังจะเอาคืน^{๗๗}

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การให้หรือบริจาคสิ่งของต่างๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละช่วยทำให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัว ยอมอุทิศตนเพื่อประโยชน์และความสุขในสังคม คนที่ปฏิบัติตนเป็นคนเสียสละนั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่

^{๗๕} ผ่องศรี สามศรีทอง, "การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี". วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๓๓.

^{๗๖} กรมพล ท่อง ธรรมชาติและคณะ, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐานหน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ม.๔-ม.๖ ช่วงชั้นที่๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า๑๑๐.

^{๗๗} ปริญญา ตันสกุล, ศาสตร์แห่งผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐.

แสดงออกถึงความเสียสละดังนี้ ๑) รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งต่างๆ ๒) มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ๓) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน^{๗๘}

สรุปว่า ความเสียหาย หมายถึง การแสดงออกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการช่วยเหลือผู้อื่น และส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ลดความเห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเมตตา แก่ผู้ที่ด้อยกว่า มีความเห็นอกเห็นใจและมีความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๒.๕.๔ ด้านความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูกตเวทีถือเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่มีความสำคัญต่อคนในสังคม ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้มีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมด้านของความกตัญญูกตเวทีเป็นสำคัญ เพราะความสำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณของผู้อื่นสิ่งอื่นที่มีต่อตน แล้วกระทำตอบแทนอย่างถูกต้องเหมาะสมโดยนัยนี้ คำว่า กตัญญู เป็นภาวะทางจิตใจส่วน คำว่า กตเวที ซึ่งเป็นการแสดงออกทางกายและวาจาคือการกระทำและการพูด เป็นกายกรรมและวจีกรรมความกตัญญูกตเวทีหลักการสำคัญ คือ การอุปการคุณ และการตอบแทนคุณ อย่างถูกต้องตามทำนองครองธรรม กฎหมายและธรรมเนียมประเพณี

พระเทพวิสุทธิเมธี กล่าวถึงคำว่า ความกตัญญูกตเวที เป็นคำที่มาด้วยกันเมื่อกกล่าวถึงความความกตัญญูก็ต้องกล่าวถึงกตเวทีไปโดยปริยายเพราะในทางปฏิบัติคุณธรรม ๒ ข้อนี้ ไม่สามารถแยกจากกันได้เมื่อกกล่าวโดยสรุป ความกตัญญู คือ ความรู้และการยอมรับรู้ในบุญคุณของบุคคล สัตว์ สิ่งของและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อตัวเราทั้งทางตรงและทางอ้อม กตเวทีคือ พยายามกระทำตอบ ด้วยการทดแทนพระคุณ ช่วยเหลืออุปการะ ยกย่อง บำรุง รักษาให้คงอยู่ในสภาพที่ดีงามเพื่อความสงบสุขของสังคมและเพื่อความสมดุลทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อม^{๗๙}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงความกตัญญูไว้ว่า การตระหนักถึง พระคุณของบิดามารดาและหน้าที่สำคัญของมารดาบิดาตามหลักศาสนา โดยเน้นให้เห็นว่ามารดาบิดาเป็นปูชนียบุคคลของลูก กล่าวคือ ท่านเป็นพระพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอรหันต์ของลูก จึงควรแก่การกราบไหว้ เคารพรักษาอย่างสูงสุดมารดาบิดาเป็นเหมือนพระพรหมของลูก เพราะประกอบด้วยคุณธรรมที่สำคัญอันเรียกว่า พรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา มารดาบิดาจัดเป็นบูรพาจารย์ คือครูบาอาจารย์คนแรกที่คอยแนะนำสั่งสอนให้ความรู้แก่ลูก นอกจากนี้ มารดาบิดายังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญอีก ๕ ประการ คือ ๑) ห้ามปรามปกป้องความชั่ว ๒) ดูแลฝึกอบรมให้ตั้งอยู่ในความดี ๓) ให้ศึกษาศิลปวิทยา ๔) เป็นธุระในเรื่องจะมีคู่ครองที่สมควร ๕) มอบทรัพย์สมบัติ

^{๗๘} วินัย พัฒนรัฐและคณะ, แนวการสอนแบบเรียนมาตรฐาน ฉบับพิเศษ เน้นกระบวนกร สลน. ๖., (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๗๙} พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ), กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๖-๗.

ให้เมื่อถึงโอกาส ผู้ที่เป็นลูกนั้น ก็ต้องตั้งอยู่ในความกตัญญูกตเวทิตะโดยพึงเคารพมารดาบิดาเป็นเสมือนทิศเบื้องหน้า โดยการปฏิบัติดังนี้ ๑) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ ๒) ช่วยทำกิจธุระการงานของท่าน ๓) ดำรงวงศ์ ๔) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท ๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศไปให้ท่าน^{๕๐}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของกตัญญู ได้ให้ความหมายกตัญญูไว้ว่า การระลึกถึงและยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตนเรียกว่า กตัญญูตา (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนคุณนั้นๆ เรียกว่า กตเวทิตา (กตเวทิตะ) คนที่รู้บุญคุณเรียกว่า คนกตัญญู คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า คนกตเวทิตะ กตัญญูกตเวทิตะ หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้ได้อยู่ได้และอยู่ได้ด้วยความสะดวก^{๕๑}

อำนาจ จันเงิน กล่าวว่าไว้ว่าความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นคุณธรรมที่สำคัญสำหรับมนุษย์ชาติ เป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ทำให้มีความสัมพันธ์กันในสังคมมนุษย์และเป็นบ่อเกิดแห่งความรับผิดชอบต่อความเป็นมนุษย์และเป็นธรรมเบื้องต้นของมนุษย์ธรรมทั้งหลายเพราะเป็นเครื่องทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของความดี เป็นเหตุให้เกิดความสงบรอบคอบความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบโดยลำดับ^{๕๒}

พันเอกปิ่น มุกขนัต ได้ให้ความหมายคำว่ากตัญญูกตเวทิตะ ไว้ดังนี้ หมายถึง คนที่รู้อุปการคุณที่คนอื่นทำให้ตน ส่วนกตเวทิตะ หมายถึง คนที่รู้แล้วและตอบแทนคุณค่าท่านด้วย คำว่า “กตัญญู” หากแปลเอาความทางปฏิบัติแล้ว หมายถึง “เห็นคุณค่าท่าน” คือเห็นด้วยใจด้วยปัญญา คำว่า กตเวทิตะแปลตามตัวหมายถึงการประกาศคุณหรือการทำให้เป็นที่รู้จักให้ปรากฏขึ้นแต่หากแปลเอาความตามภาษาไทยหมายถึงการตอบแทนคุณ

สรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวทิตะ เป็นการรู้ในอุปการคุณหรือคุณธรรมจริยธรรมของคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีแก่ตน แล้วกระทำการตอบแทนอย่างถูกต้องเหมาะสม การสำนึกในอุปการคุณหรือบุญคุณของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นเป็นภาวะทางจิตใจ เป็นการตอบแทนคุณเป็นการแสดงการตอบแทนคุณผู้อื่นหรือสิ่งอื่นออกมาทางภายนอกทั้งทางการกระทำและการพูด

^{๕๐} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตโต), **คุณบิดามารดาสุตพรธนามหาศาล**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๗.

^{๕๑} พุทธทาสภิกขุ, **กตัญญูกตเวทิตะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

^{๕๒} อำนาจจันเงิน, “การพัฒนาความกตัญญูกตเวทิตะตามแนวคิดพระวรวงศ์เธอ (ทองน้อย กิตติทินโน)” **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (ภาควิชาสารัตถบัณฑิตศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๐๘

๒.๕.๕ ด้านความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียรเป็นปัจจัยทำให้เกิดการปฏิบัติไปสู่จุดหมายในระดับต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของมนุษย์ที่ดำเนินไปตามวิถีทางที่แตกต่างกัน ดังนี้ พระสงฆ์จึงจำเป็นต้องฝึกอบรมให้เยาวชนให้เกิดความตระหนักในหลักของความขยันหมั่นเพียร

พระอรรถกถาจารย์ กล่าวว่า พยายาม หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ วิริยสัมโพชฌงค์ สัมมาวายามะ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรค เรียกว่า ความพยายาม^{๘๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ ให้ความหมายไว้ว่า วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความอดุสาหะ แก่กล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบากความเข้มแข็ง กระตือรือร้น ยกจิตไว้ได้จากความหดหู่ถดถอยหรือท้อแท้ ความเพียรเพื่อละอกุศลธรรมและทำกุศลธรรมให้ถึงพร้อมไม่ทอดธุระในกุศลธรรม^{๘๔}

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ให้ความหมายไว้ว่า “วิริยะ” หมายถึงความเป็นผู้กล้าหาญ ศัพท์เดิมคือ วีระ แปลว่ากล้า ลงปัจจัยตามไวยากรณ์เป็นวิริยะ แปลว่า เป็นผู้กล้า ที่เรียกว่าความเพียรเพราะมีอาการให้กล้าหาญ ไม่ย่อท้อ^{๘๕}

สมภพ ชีวรัฐพัฒน์ ให้ความหมายว่า “วิริยะ หมายถึง ความเป็นเครื่องเผาผลาญความขลาดกลัว ท้อถอย ความยาก ความลำบาก ความไม่ก้าวหน้าให้หมดไป เป็นเหตุให้ทนทานต่อภัยและอุปสรรคต่างๆ ที่ขัดขวางการทำงาน เพื่อความเจริญทั้งทางโลกและทางธรรม”^{๘๖}

พันตรี ป.หลงสมบุญ ให้ความหมายไว้ว่า “วิริยะ คือ ความเพียร ความพยายามความกล้า ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความบากบั่น ความบึกบึน ความอดทน กำลัง เดชและอนุภาพ”^{๘๗}

^{๘๓} อภิ.วิ.อ.(ไทย) ๒/๒๑๖๓

^{๘๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๘๔๔.

^{๘๕} สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์, **พระโอวาทธรรมบรรยาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๙๐-๑๙๒.

^{๘๖} สมภพ ชีวรัฐพัฒน์, **มงคลธรรมกับคุณภาพชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : นานาสีพิมพ์ ๒๕๔๐), หน้า ๒๑๐.

^{๘๗} พันตรี ป. หลงสมบุญ, **พจนานุกรม มคอ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อาทรรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๖๐

๒.๖ บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม

๒.๖.๑ บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังความมีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วยซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ธนวรานิช และคณะได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามลักษณะ แบบอย่าง ที่สังเกต นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ความปิติ เมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

พระสงฆ์ เมื่อได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน นำคำสั่งสอนนั้นมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบต่ออายุของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสอนุรักษ์นิยมซึ่งพยายามเหนี่ยวรั้งด้วยการไม่ส่งเสริมบทบาทใหม่ ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์เป็นฝ่ายรักษาคุณภาพ หรือความสมดุลของการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงก็ยังมีทัศนคติที่แตกต่างกันบางประการ

๒.๖.๒ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ในการปาฐกถาพิเศษเรื่อง “วิกฤติการณ์ในพระพุทธศาสนา”^{๔๔} มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็น สนวนเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระในปัจจุบันนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนธรรมะมีสองกลุ่ม ได้แก่ คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าต้องการรูปแบบการเผยแผ่แบบเก่า ได้แก่ การเทศน์ ด้วยถือว่าอาการที่นั่งฟังพระเทศน์นั้นได้บุญแล้ว ส่วนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะศึกษาในลักษณะวิชาการ ต้องการเหตุผลต้องการอธิบายรายละเอียดให้แจ่มแจ้ง และมีการซักถามโต้ เช่น รูปแบบของการปาฐกถา การอภิปราย เป็นต้น

^{๔๔} คึกฤทธิ์ ปราโมช ม.ร.ว., อ้างใน พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม), ๒๕๔๖, หน้า ๓๖.

๒.๖.๓ บทบาทด้านการให้การศึกษา

ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาแก่ชุมชน ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวได้ว่าโรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้ว อย่างไรก็ตาม พระและศาสนบุคคลอื่น ๆ ที่ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม และจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุขสงบ ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุด ค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น และการศึกษาในระบบ ได้แก่ การดูแลหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสามัญศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที เห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนา และบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความบกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนกิจด้านการศึกษาเท่าที่ควร และมีได้ปรับปรุงระบบการศึกษาในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบข้อบกพร่อง ต่าง ๆ พรอมทั้งมองกว้างไกลถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคมและสภาพการจัดการ การศึกษาทางด้านพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ”^{๘๙}

สวนการจัดการศึกษานอกระบบ **รอบ รักษาพรหมณ์** ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้พบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษา และกิจกรรมพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเผยแพร่ธรรมะอบรมธรรมะในวัด
- ๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การจัดอบรมค่ายคุณธรรม
- ๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- ๔) กิจกรรมในการให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมเยียนชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด
- ๕) กิจกรรมการจิตสอนวิชาชีพ
- ๖) การจัดห้องสมุด และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน^{๙๐}

^{๘๙} พระเทพเวที, **พุทธศาสนาในเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๗๕.

^{๙๐} พินิจ ลาภธนานันท์, **บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๗๘.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ มีทัศนะว่า สถาบันศาสนาเป็นสถานที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมากสำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นโรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพในปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนในหมู่บ้าน เกิด และเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก^{๙๑}

๒.๖.๔ บทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน

สมบูรณ สุขสำราญ เขียนหนังสือเรื่อง “การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา” เป็นหนังสือที่เนื่องมาจากการศึกษา และวิจัยด้านศาสนากับการเมือง ศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนา พบว่าพระนักพัฒนามีหลักการในพัฒนาแตกต่างกันจัดเป็น ๔ ลักษณะได้แก่

- ๑) การพัฒนาโดยเน้นทางวัตถุ
- ๒) การพัฒนาโดยเน้นจิตใจ
- ๓) การพัฒนาโดยเน้นทั้งวัตถุ และจิตใจไปพร้อม ๆ กัน
- ๔) การพัฒนาตามแต่สภาพความเหมาะสมของชุมชน^{๙๒}

จากผลงานเรื่องนี้ สมบูรณ สุขสำราญ สรุปว่า “งานพัฒนาของพระสงฆ์ช่วยให้พระสงฆ์รักษาสถานภาพ และบทบาทของตนไว้ในสภาพการที่สังคมการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีข้อเสนอแนะว่า ข้าราชการควรเข้าร่วมสนับสนุนงานสังคมพัฒนา โดยให้มีการประสานงานกัน อย่างแท้ จริง”

พระราชันท์มุนี เห็นว่า “การพัฒนาต้องเน้นด้านจิตใจ เพราะถ้าคนเราเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะรู้จักคุณค่าของชีวิต” แนวคิดนี้จึงจัดอยู่ในกลุ่มที่ ๒ คือ เน้นด้านการพัฒนาจิตใจมาก กว่าวัตถุ^{๙๓}

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร และประชาชน ตามหลักสูตรของสถาบันนี้ หลังจากนักศึกษาเรียนจบภาคทฤษฎี ๔ ปีแล้ว ต้องปฏิบัติงาน เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี ได้นำความรู้ออกไปพัฒนาชุมชน โดย

^{๙๑} อานาจ บัวศิริ, รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗.

^{๙๒} สมบูรณ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐) หน้า ๔๖.

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

เฉพาะชนบทห่างไกลอย่างน้อย ๑ ป พระปรีชา ธรรมปุณฺโญ (สัมภาสณฺ) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนา ปฏิบัติศาสนกิจว่ามีได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอน เพราะว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วไปทำงานพัฒนา ชุมชนในลักษณะจัดกิจกรรมโครงการอบรมการริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนา หรือ พัฒนาโดยเน้นการเผยแพร่ ธรรมะก็ได้ หลักการของสถาบันนี้ จึงมีลักษณะตามข้อที่ ๔ คือ การพัฒนาตามความเหมาะสมของ สภาพพื้นที่

๒.๖.๕ บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร

ร้อยตรีประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัดและป่าเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะคือวัดป่าและวัดในเมือง วัดป่านั้น สวนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน สวนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ร้อยตรีประสพสุข เห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์ และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๙๔}

พระสมณิก นาโถ มีวิธีการในการอนุรักษ์ป่าอย่างน่าสนใจ “ท่านมีอุบายวิธีที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า โดยสอนให้ชาวบ้านเห็นว่าต้นไม้ทุกต้นเป็นยา เมื่อต้นไม้ทุกต้นเป็นยาแล้วจึงตัดทิ้งไม่ได้ ต้องรักษาไว้ (เผื่อยามเจ็บป่วย) และยังมีการจัดกิจกรรม การอบรมหมอแผนโบราณ ซึ่งเป็นการดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยไม่รู้ตัวเพิ่มขึ้นอีก^{๙๕}

พระไพศาล วิสาโล มีทัศนะเกี่ยวกับการแก้ปัญหาสภาวะแวดล้อมว่า ต้องเปลี่ยนแปลง ทัศนคติของประชาชน ให้นิยมความเรียบง่าย ให้คุณค่าในเรื่องจิตใจ มีทัศนคติที่โน้มไปสู่ธรรมชาติ ให้เชื่อว่าคุณภาพชีวิตได้มาจากการอยู่ใกล้ชิดประสานกลมกลืนกับธรรมชาติ^{๙๖}

ทัศนะทั้งสามประการมีความสำคัญต่อการพิทักษ์ป่า พระสมณิก มีประสบการณ์ เฉพาะตัวที่น่าสนใจ และเป็นตัวอย่างที่ดี สวนพระไพศาล มีทัศนะที่เป็นอุดมการณ์หรือหลักการกว้าง ๆ เชิงทฤษฎีทางวิชาการ

^{๙๔} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของ ไทย”, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

^{๙๕} พระบัญญัติ อนุตฺตโร, ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔-๗๗.

๒.๖.๖ บทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและความเป็นไทย

แม้ว่าพระพุทธศาสนามีได้กำเนิดในประเทศไทย มิได้มีศาสนาเป็นคนไทย และมีชื่อเพียงประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในส่วนของเหตุที่พระพุทธศาสนา “เป็นรากเหง้าของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ในส่วนของผลของพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นศาสนาพลเมือง หรือศาสนาชาติ (Civic Religion) ของชาวไทย คือ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการรวมความรู้สึกความเป็นไทย”^{๙๗} ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงมีฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) บรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปිරณรงค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้ปรารภเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีของการศึกษาของสงฆ์ และเป็นปिरณรงค์วัฒนธรรมไทยด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ตรวจสอบเนื้อหาสาระของวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษา และมีหน้าที่ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทย ว่ามีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพระพุทธศาสนา คือพระธรรมวินัยอย่างถูกต้องก่อน

๒) ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระสงฆ์มีความสามารถในการประกอบการเผยแผ่ หรือสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓) บูรณาการทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย ควรให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงสภาวะของตนในพระพุทธศาสนา และสภาวะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีกรอบความคิดที่เด่นชัดในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางการกำหนดบทบาทต่าง ๆ ต่อชุมชน^{๙๘}

แนวความคิดของพระธรรมปิฎกในผลงานฉบับนี้ แม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นทัศนะของท่านต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ประมวล เพ็งจันทร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคมและวัฒนธรรมว่า การที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนบุคคลจะมีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการคือ

๑) สถาบันสังคมต้องเกื้อกูลต่อการประพฤติพรหมจรรย์ ตามแนวทางที่ถูกต้องตามคติแห่งพระธรรมวินัย

^{๙๗} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๙๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สืบสานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒.

๒) สถาบันสงฆ์ต้องมีพลังอำนาจในการชี้แนะ และชักนำสังคมไทย ไปในทิศทางที่ถูกต้อง ตามคติแห่งพุทธศาสนา

๓) สถาบันสงฆ์ต้องส่งเสริมเกื้อหนุนต่ออุดมคติ และวิถีชีวิตตามแนวพุทธให้แก่สังคมไทย และได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่สามารถมองเห็นว่าคณะสงฆ์ยังมีคุณค่า เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนาทางสังคม และทางวัฒนธรรมอยู่หรือไม่ อยู่ที่ว่า สังคมไทยยังไว้นับถือเชื่อใจให้คณะสงฆ์เป็นเสาหลัก เป็นธงชัยแห่งพระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าเมื่อใด ภาพปรากฏว่าคฤหัสถ์สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ขอให้พึงตระหนักเถิดว่า สถาบันสงฆ์กำลังเสื่อมแล้วในสังคมไทย^{๙๙}

วิจิตร เกิดวิไล และปรีชา ช่างขวัญยืน ได้แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ^{๑๐๐}

๑) หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา เช่น หน้าที่ศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบัญญัติ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและหน้าที่รักษาและป้องกันพระพุทธศาสนาจากการดูหมิ่น เป็นต้น

๒) หน้าที่ต่อสังคมมนุษยชาติ เช่น หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมหน้าที่สั่งสอนการนำหลักธรรมไปใช้ชี้ทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หน้าที่ให้บริการต่าง ๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เป็นผู้นำสังคม และการเผยแผ่ สิ่งที่ได้ปฏิบัติดีแล้วไปสู่นานาชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคม พอสรุป ได้ ๔ ประการ ดังนี้^{๑๐๑}

- ๑) ในฐานะผู้นำทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรของประชาชน
- ๒) ในฐานะเป็นผู้ให้การศึกษาโดยตรง
- ๓) ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ
- ๔) ในฐานะเป็นผู้ประสานทำให้เกิดความมั่นคงต่อรัฐ

สรุปได้ว่า บทบาทเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายบทบาทได้ และขึ้นอยู่กับว่าจะ

^{๙๙} ประมวล เพ็งจันทร์, “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

^{๑๐๐} วิจิตร เกิดวิไล และปรีชา ช่างขวัญยืน, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๘-๗๐.

^{๑๐๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

เลือกทำหน้าที่หรือรับบทบาทของสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ในขณะนั้นมากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้น บทบาทจึงมีความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นแสดงออกทางการกระทำ หรือ

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์นี้ มีผู้ทำการวิจัยไว้มากมาย ผู้วิจัยจึงได้ทำการ คัดเลือกมาเพื่อใช้ประกอบการศึกษา ดังนี้

พระครูสุวรรณวรการ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา ชุมชนในจังหวัดปทุมธานี” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของใน จังหวัดปทุมธานี ด้านสังคม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีข้อที่ อยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ มีการจัดอบรมธรรมะแก่ประชาชน รองลงมาคือ ช่วยเหลือสังคมด้วยการบริจาคปัจจัยหรือวัตถุสิ่งของ เป็นวิทยากรบรรยายธรรม ปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต อำนวยความสะดวกสถานที่ภายในวัดในการกิจกรรมของชุมชน สอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ร่วมเป็นกรรมการขององค์กรชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับองค์กรอื่น หรือชุมชนอื่น และให้ความรู้ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในสังคม ตามลำดับ^{๑๐๒}

พระมหากำพล คุณงกโร ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม จริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจต่อบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า สามารถเรียงตามลำดับได้ ดังนี้ (๑) ความพึงพอใจในด้านภาวะผู้นำของ พระสงฆ์ ในการมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๔.๐๔ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๒๙ (๒) ความพึงพอใจในด้านการให้การศึกษาศาสนาของพระสงฆ์ใน การมีส่วนร่วมในการอบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๙๕ ค่า เบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๖๗๔ (๓) ความพึงพอใจในด้านการเผยแพร่ธรรมะของพระสงฆ์ในการอบรม จริยธรรมพระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๘๘ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = . ๘๗๖ (๔) ความพึงพอใจในด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการ อบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๗๙ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๘๖๓ (๕) ความพึงพอใจในด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมในการ

---

^{๑๐๒} พระครูสุวรรณวรการ (ไม่ทราบฉายา), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัด ปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๖.

อบรมจริยธรรม พระสงฆ์มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ย = ๓.๔๓ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .๙๖๓^{๑๐๓}

พระมหาโยธิน ละมุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์” จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์จำเป็นต้องมีความรู้ในวิชาการทางโลกที่จะเอื้อประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ของตน สิ่งหนึ่งที่พระสงฆ์ต้องมีความเข้าใจในสถานการณ์ของโลก รู้เท่าทันปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร มีศาสตร์หลายแขนงที่พระสงฆ์จะต้องรู้ เช่น ประวัติศาสตร์ การจัดการ เป็นต้น เพื่อที่จะได้นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เอง พร้อมกันนั้นก็เป็นการพูดในสิ่งเดียวกันกับคนในสังคมด้วย ไม่ใช่จะมีแต่เทศน์อย่างเดียวเท่านั้น โดยที่ไม่ดูสถานการณ์ปัจจุบันเลย^{๑๐๔}

พระครูใบฎีกาบัวฮอง กิตติธมโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีความแตกต่างกันโดยแยกประเภทได้ดังนี้ การอนุรักษ์พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย และการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง พระสงฆ์ยังไม่เข้าใจบทบาทและให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านดีพอ ไม่มีการศึกษาค้นคว้าความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑสถานแต่ละชิ้น และไม่มีการรวบรวมความรู้เรื่องพระเวสสันดรชาดก เพื่อจัดทำเป็นคู่มือเอกสาร และแผ่นพับ ซึ่งจะใช้เป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์และใช้ประกอบการศึกษาแก่ผู้สนใจ ส่วนการอนุรักษ์ส่งเสริมการขับร้องสรภัญญะนั้น บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ยังไม่สมบูรณ์ ไม่มีการจัดทำคู่มือเกี่ยวกับเนื้อหา คำร้อง และไม่มีการบันทึกทำนองการขับสรภัญญะไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์และผู้สนใจศึกษา^{๑๐๕}

พระมหาสังเวียร ปณณารโธ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์” จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการปรับตัวและการปรับบทบาท หากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธาจากประชาชน การนำหลักธรรมความเชื่อในทางพระศาสนาพัฒนาร่วมกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่มและรู้สึกในความ

^{๑๐๓}พระมหากำพล คุณงกโร, “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๓.

^{๑๐๔}พระมหาโยธิน ละมุล, “บทบาทพระสงฆ์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์และนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๖.

^{๑๐๕}พระครูใบฎีกาบัวฮอง กิตติธมโม, “บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๕-๑๖๒.

สำนึกร่วมกันที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเอง โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึง เข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชน โดยอาศัยหลักพระศาสนาจากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัวโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม^{๑๐๖}

พระสมุห์ศิริชัย จานุดตโร (เพ็ชรรัตน์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑” จากผลการวิจัยพบว่า ๑) ครูและผู้ปกครอง มีความคาดหวังว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรแสดงบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๓ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูและผู้ปกครองคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนแสดงบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่อยู่ในอันดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๔ ได้แก่ ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ส่วนข้อที่อยู่ในอันดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๔ ได้แก่ จัดทำเอกสาร ซีดี หรือ ดีวีดี เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้กับนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ๒) ครูและผู้ปกครอง มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้แสดงบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูและผู้ปกครองมีความเห็นต่อบทบาทที่เป็นจริงว่า พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนได้แสดงบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อที่อยู่ในอันดับสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๑ ได้แก่ แนะนำให้นักเรียนกล้าแสดงออกในสิ่งที่ดีงาม ส่วนข้อที่อยู่ในอันดับต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๔๒ ได้แก่ จัดทำเอกสาร ซีดี หรือ ดีวีดี เพื่อเผยแผ่ธรรมะให้กับนักเรียน ครู และผู้ปกครอง^{๑๐๗}

พระครูปริยัติธรรมอาวุธ (วิรัช ต้นชวน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาทั้ง ๖ ด้าน มีการปฏิบัติมากและมากที่สุด ดังนี้คือ ๑) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ๒) ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน ๓) ด้านการจัดสื่อการเรียนการสอน ๔) ด้านการวัดและประเมินผล ๕) ด้านการจัดกิจกรรม

^{๑๐๖}พระมหาสังเวียร ภูณารโธ, “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารวัฒน์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๒.

^{๑๐๗}พระสมุห์ศิริชัย จานุดตโร (เพ็ชรรัตน์), “ความคาดหวังของครูและผู้ปกครองต่อบทบาทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบุรี เขต ๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๑.

เสริมหลักสูตร ๖) ด้านการนิเทศภายในสถานศึกษา ส่วนปัญหาในการจัดการเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางและมากทุกด้าน^{๑๐๘}

ปริญญา ตรีธัญญา^{๑๐๙} ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐเอกชน สามารถทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ด้านบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน พระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอภาสอารีต่อผู้อื่น พระสงฆ์ควรเป็นแบบทางสังคมด้านความประพฤติที่ดี ควรประพฤติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในการสอนต้องคำนึงถึงช่วงวัยของเยาวชนด้วย พระสงฆ์ควรเตือนให้เยาวชนรู้จักความประมาท และควรกล่าวถึงโทษของความประมาท โดยนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแสดงให้เป็นรูปธรรม พระสงฆ์ควรส่งเสริมให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และควรจัดกิจกรรมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เช่น การจัดค่ายคุณธรรม และต้องนำสื่อมัลติมีเดียมาประกอบการสอน เพื่อเป็นการจูงใจให้เยาวชนสนใจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นผู้นำเยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณี ให้เยาวชนเกิดความรักหวงแหนและรู้จักช่วยเหลือสังคมโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสม

ระพีณ ขูชื่น ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” พบว่า

๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมของนักเรียนภายในสถานศึกษา การสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมในโรงเรียน พระสงฆ์ส่วนมากเคยเข้ามาสั่งสอนอบรมทางด้านจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียน และพระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรมแก่นักเรียนมากกว่าสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง วิธีการสั่งสอนของพระสงฆ์ส่วนมากเข้ามาเป็นครูสอนจริยศึกษาประจำในโรงเรียน รองลงมาคือเป็นวิทยากรรับอาราธนาแสดงธรรมเทศนาหรือแสดงปาฐกถาธรรมในโรงเรียนตามโอกาสพิเศษ เช่น วันไหว้ครู เนื้อหาทางจริยธรรมที่พระสงฆ์สั่งสอนอบรมในโรงเรียนที่ตรงกับคุณธรรม ๓๐ ประการ คือ เรื่องความเมตตา กรุณา มากที่สุด รองลงมา มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียน กิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาที่พระสงฆ์เข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมในวันวิสาขบูชา รองลงมา คือ วันอาสาฬหบูชา พระสงฆ์เข้าร่วมในกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับโรงเรียนโดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครู อาจารย์และผู้จัดมากที่สุด การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายใน

^{๑๐๘} พระครูปริยัติธรรมมาวุธ (วิรัช ต้นชวน), “บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓๓-๑๓๖.

^{๑๐๙} ปริญญา ตรีธัญญา, “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน” *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๕.

สถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรม กิจกรรมที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมมากที่สุด คือ รายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียน รองลงมาคือ โครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อน บทบาทของพระสงฆ์ในการจัดกิจกรรม พระสงฆ์ส่วนมากให้ความร่วมมือกับคณะครู อาจารย์ผู้จัด และรองลงมาคือ ให้คำแนะนำแก่คณะครู อาจารย์ผู้จัดการ สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายนอก สถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนนอกสถานศึกษา กิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้นเป็นส่วนมากคือ โครงการบวชบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำ ปรีกษาแก่คณะครู อาจารย์ ผู้จัดกิจกรรม

๒. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยศึกษาในโรงเรียน การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านจริยศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำ ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาแก่นักเรียน โดยพระสงฆ์จะให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยศึกษาที่ตรงกับคุณธรรม ๓๐ ประการ ในเรื่องความกตัญญูกตเวทิมากที่สุด รองลงมาคือความเมตตา กรุณา อุเบกขา การให้คำแนะนำเกี่ยวกับปัญหาทั่วไป พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ดังนี้ คือ ปัญหาครอบครัวที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุด เกี่ยวกับเรื่องสภาพแวดล้อมทางบ้านไม่ดี เช่น มีแหล่งมั่วสุมการพนัน มีขโมย ปัญหาทางการเรียนที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดคือ เรื่องเรียนไม่เข้าใจในบทเรียน ปัญหาทางการเงินที่ให้คำปรึกษามากที่สุดคือ การขาดทุนทรัพย์ในการเรียน ปัญหาสุขภาพที่ให้คำแนะนำปรึกษามากที่สุดคือ เรื่องของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย เช่น สายตา วิธีการให้คำแนะนำปรึกษาแก่นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา โดยส่วนมากที่พระสงฆ์ปฏิบัติมากที่สุดคือ การให้คำปรึกษาที่วัด เมื่อนักเรียนไปปฏิบัติกิจกรรมที่วัด รองลงมาคือ ให้คำแนะนำปรึกษาที่โรงเรียนเมื่อคณะครู อาจารย์นิมนต์ไป

๓. ด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางจริยธรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น โดยมีพระสงฆ์ให้การชักชวนเป็นบางครั้ง กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมวันวิสาขบูชา และรองลงมาคือ วันมาฆบูชาและวันอาสาฬหบูชา กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาพิธีของโรงเรียนที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกมากที่สุดคือ การตักบาตร รองลงมาคือ การฟังเทศน์ กิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนที่พระสงฆ์ให้การชักชวนแก่สมาชิกส่วนมากคือ พิธีพุทธามกษะ รองลงมาคือ การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วิธีการที่พระสงฆ์ใช้ในการชักชวนสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ การบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชนที่วัดเมื่อสมาชิกในชุมชนมาประกอบกิจกรรมทางศาสนาที่วัด^{๑๑๑}

^{๑๑๑}ระพีณ ชูชื่น, “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” พบว่า ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะให้คำแนะนำปรึกษา สนทนาตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรม อันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบายขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้า ทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วนเท่านั้นที่ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี^{๑๑๑}

ภัทรพร สิริกาญจน ทำการวิจัยเรื่อง “หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน ระหว่างปี ๒๕๓๑-๒๕๓๕” สรุปดังนี้

บทบาทหน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติหรือพระวินัย พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติธรรม เผยแผ่พุทธธรรมและช่วยเหลือชาวบ้านทั่วไปให้พ้นทุกข์ ตามความเหมาะสมและความสามารถ ในปัจจุบันสภาพสังคมมีความซับซ้อนและประชาชนมีปัญหาชีวิตมากขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทช่วยเหลือสังคมอย่างใกล้ชิดยิ่งกว่าแต่ก่อน และเป็นผู้แก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องของชาวบ้าน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาครอบครัว เป็นต้น พระสงฆ์ส่วนใหญ่ อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนพระสงฆ์จึงต้องรับรู้และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดเฉพาะในเรื่องการสอนศาสนาธรรมและการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งในด้านวัตถุ การแก้ไขปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย ตลอดถึงการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน^{๑๑๒}

พระมหาสุภา อุทโท กล่าวไว้ใน “บทบาทของพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑-๒๕๖๐)” ว่า

ก. สภาพสังคมไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า พบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างสูง การติดต่อสื่อสารของคนจะผ่านเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น ค่านิยมบริโภคจะมีอิทธิพลสูง มีหลากหลายวัฒนธรรม ปัญหาสังคมจะมีความซับซ้อนมากขึ้น

ข. บทบาทพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท ๓ ด้าน ด้วยกันคือ ๑) บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน ๒) บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีสถานที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดให้มีความหลากหลายมากขึ้น ๓)

^{๑๑๑}พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร, “บทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

^{๑๑๒}ภัทรพร สิริกาญจน, หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระคำเขียน สุวณฺโณ ในการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

ตั้งวิทยาลัยพัฒนาพระสังฆาธิการทั่วประเทศ และปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้นและบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้อริยธรรมทางโลก และสภาพสังคม สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชนสงเคราะห์คนในชุมชนประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการปลูกจิตสำนึกในด้านศีลธรรม ทั้งในและนอกวัด

สรุปบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน ได้แก่ ในการพัฒนาจิตใจ การส่งเสริมการศึกษา ในการเป็นที่ปรึกษา การเป็นครู บทบาทผู้นำ ผู้ฝึกอบรมและสงเคราะห์ชุมชน^{๑๑๓}

พระมหาภุชญา นันทเพชร ได้ศึกษาเรื่อง “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคมโดย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาถึงทัศนคติของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ที่มีต่อบทบาทการพัฒนาสังคม ประการที่สอง เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลกระทบต่อทัศนคติของพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประการที่สาม เพื่อศึกษาถึงบทบาทในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ผู้ได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีในปัจจุบันและแนวโน้มอนาคต การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสอบถาม โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบบังเอิญจากกลุ่มพระสงฆ์ที่เรียนบาลีเปรียญธรรมเอกประโยค ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ส่วนกลาง วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร และพระนักศึกษาระดับชั้นปี ๔ ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ๒ แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ จำนวนตัวอย่าง ๑๘๕ ตัวอย่าง และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่ามัธยฐานเลขคณิต และค่า F-test จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกในมหามกุฏราชวิทยาลัย มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ พระสงฆ์ที่เรียนเอกสังคมวิทยา มีทัศนคติเห็นด้วยกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมสูงกว่าพระสงฆ์ที่เรียนวิชาเอกภาษาอังกฤษ วิชาเอกศาสนาปรัชญา และวิชาเอกบาลี-สันสกฤต และมีแนวโน้มว่า ปัจจัยอื่นๆ เช่น พรรษา สถาบันการศึกษา จำนวนครั้งในการติดตามสื่อโทรทัศน์ จะส่งผลให้พระสงฆ์มีทัศนคติต่อบทบาทในการพัฒนาสังคมบางด้านแตกต่างกันด้วย^{๑๑๔}

สรุปได้ว่า ก้นบทบาทของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานแตกต่างกันก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมด้วยบริบทที่แตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างบทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน พระสงฆ์ก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมในบทบาทที่เข้าไปให้การสงเคราะห์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แต่ละบทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาล้วนเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่ต้องยังประโยชน์สูงสุดแก่เวไนยสัตว์ นั่นเอง

^{๑๑๓}พระมหาสุภา อุทโท, “บทบาทพระสงฆ์ไทยใน ๒ ทศวรรษหน้า (๒๕๔๑- ๒๕๖๐),” *วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑),* หน้า ๒๑.

^{๑๑๔}พระมหาภุชญา นันทเพชร, ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม, *วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม), (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐),* บทคัดย่อ.

๒.๗๑. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้างานวิจัยในเรื่องนี้จำนวนมาก ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

วงศ์กร เจียมเผา ได้วิจัยเกี่ยวกับ “บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการทำผิดของเด็ก และเยาวชน ศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์” พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมที่เพียงพอ และเห็นว่า ถ้าได้มีการรณรงค์ให้ความสำคัญแก่บทบาทในการเทศนา อบรมและสั่งสอนของพระสงฆ์ให้แก่เด็ก และเยาวชน จะเป็นการช่วยให้ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชนลดลงได้มาก และยังพบว่า บทบาทในการเป็นแบบฉบับที่ดีของพระสงฆ์ซึ่งพระสงฆ์มีความเห็นตรงกันว่า การประพฤติตนตามพระธรรมวินัยอย่างสม่ำเสมอและตามหลักศีลธรรมถือได้ว่าเป็นแบบฉบับที่ดี อันเป็นผลให้เด็กและเยาวชนยอมรับ และเชื่อถือในการอบรมสั่งสอนของพระสงฆ์มากยิ่งขึ้น^{๑๑๕}

งามตา วนิทานนท์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูบุตร” ผลการวิจัยพบว่าบิฑามารดาที่ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมให้เป็นคนที่มีคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นบิฑามารดาที่มีลักษณะทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการดำเนินชีวิตประจำวันตามวิถีทางแบบพุทธ ที่สำคัญคือยึดมั่นในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นพื้นฐาน อันได้แก่ การบริจาคตาน การรักษาศีลห้า หมั่นปฏิบัติสมาธิภาวนา เป็นผู้มีสุขภาพจิตดี และให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วย นอกจากนี้ผลการวิจัยยังให้ภาพรวมว่าฝ่ายบิดาที่มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น ในปริมาณสูง สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ด้านการอบรมสั่งสอนบุตรวัยรุ่น เพื่อปลูกฝังหลักคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้เด่นชัดกว่าฝ่ายมารดา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเจตคติ หรือมโนธรรมของแต่ละบุคคล^{๑๑๖}

พระกฤตพจน์ (หวานดี) สุทธิจิตโต ได้ทำการศึกษาเรื่อง “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ จำแนกตามอายุ พรรษาที่อุปสมบท สมณศักดิ์ วุฒิการศึกษาทางโลกและวุฒิ

^{๑๑๕}วงศ์กร เจียมเผา, “บทบาทของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมและปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน : ศึกษาจากความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์”, *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), บทคัดย่อ.

^{๑๑๖}งามตา วนิทานนท์, “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิฑามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”, *รายงานการวิจัยฉบับที่ ๕๐*, (สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖), หน้า ๓๒.

การศึกษาทางธรรม ประชากรเป็นเจ้าของอวาสสำนักประจำอยู่ในวัดที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่า พระสงฆ์ที่มีบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมอยู่ในระดับน้อย เจ้าอาวาสในจังหวัดสมุทรปราการ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม ด้านการปกครองมากกว่าด้านอื่นตามลำดับ การเป็นผู้นำที่ดีต้องมีธรรมะ ความอดทน เสียสละ และยุติธรรม ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการปกครอง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรู้ ฟังเหตุและผล ความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการพัฒนาสังคมแต่ละด้าน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ควรเน้นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ ให้ประชาชนได้ทราบและเข้าใจ สามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้เกิดความสงบสุขแก่ตนเองและสังคมช่วยแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ได้^{๑๑๗}

สรุปเกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์จากการทบทวนงานวิจัย จะเห็นว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการในสังคม ซึ่งพระสงฆ์จะเป็นผู้ชักนำและชี้ทางให้กับประชาชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสุข หรือด้านอื่น ๆ พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว

๒.๗.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน มีผู้ศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถนำมาประกอบงานวิจัย ดังนี้

พระมหาสมบุรณ์ ธิติเมธี (พันเคลือ)^{๑๑๘} ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาความรู้ ทักษะคติ และความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓” ได้กล่าวสรุปไว้ว่า เพื่อศึกษาความรู้หลักคุณธรรมจริยธรรมและทักษะคติของนักเรียนผู้เข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม วิธีการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เพื่อศึกษาความคาดหวังที่ได้จากการจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนโดยนักเรียนสามารถนำคุณธรรมจริยธรรมที่ตนได้ศึกษามาแล้วไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

วงศกร เจียมเผ่า วิทยานิพนธ์เรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์” พบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเทศน์ อบรมและสั่งสอน จะมี

^{๑๑๗} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต, “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษากรณีจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๑๑๘} พระมหาสมบุรณ์ ธิติเมธี (พันเคลือ), “ศึกษาความรู้ ทักษะคติ และความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ส่วนช่วยปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน (ร้อยละ ๙๗.๓) ตลอดทั้งมีส่วนช่วยชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิต (ร้อยละ ๙๘.๓) และคิดว่า เมื่อได้รับนิมนต์ไปเทศน์ อบรม และสั่งสอนนั้น เด็กและเยาวชนได้ให้ความสนใจ (ร้อยละ ๘๘.๑) และมีความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาพอสมควร (ร้อยละ ๗๑.๑) พระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า เด็กและเยาวชนจะสามารถนำหลักธรรมที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ร้อยละ ๙๐.๖) และเห็นว่าปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการขาดการปลูกฝังคุณธรรม (ร้อยละ ๙๓.๐) พระสงฆ์ยังมองเห็นว่า เด็กและเยาวชนในปัจจุบันยังขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอยู่ (ร้อยละ ๙๒.๘) และเห็นว่าเด็กและเยาวชนที่ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาจะมีแนวโน้มที่จะกระทำผิดน้อยกว่า เด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ใกล้ชิด (ร้อยละ ๙๐.๙) การเทศนา อบรม และสั่งสอนจึงมีส่วนที่จะช่วยแก้ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้ (ร้อยละ ๙๕.๑) ส่วนใหญ่ยังมองว่าสถาบันต่างๆ ในสังคมให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเทศนา อบรม และสั่งสอนพอสมควร (ร้อยละ ๘๘.๒) แต่ประสิทธิภาพของหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบโดยตรงในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ (ร้อยละ ๔๔.๒) พระสงฆ์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า ถ้าได้มีการรณรงค์ให้ความสำคัญต่อบทบาทในการเทศนา อบรม และสั่งสอนของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนแล้ว ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนจะลดลงมาก (ร้อยละ ๙๕.๑)^{๑๑๙}

ชูจิตร์ แซ่มลำเจียก ได้ทำการวิจัยเรื่อง “งานอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตเจตนาแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนโคกสำโรงวิทยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. มีผู้รับผิดชอบได้ดำเนินงานอบรมคุณธรรมจริยธรรมตามโครงการและกิจกรรมที่ทำขึ้นมา แต่ยังคงขาดระบบเพราะครูผู้รับผิดชอบยังขาดความรู้เกี่ยวกับการอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่จะนำมาใช้อบรมนักเรียนเพียงพอ

๒. ผลการดำเนินการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตเจตนาแก่นักเรียนยังไม่ชี้ชัดว่าการดำเนินงาน การอบรมได้ผลเพียงใดเหมาะสมหรือไม่

๓. รูปแบบการประเมินผลการดำเนินงานการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตเจตนาแก่นักเรียนมีการประเมินและติดตามผลแต่ไม่ชัดเจนในรูปแบบการประเมิน^{๑๒๐}

โกเศศ ดั่งอินทร์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

^{๑๑๙} วงศกร เจียมเฝ้า, “บทบาทพระสงฆ์ในพุทธศาสนาที่มีต่อการอบรมเยาวชน เพื่อป้องกันปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะสังคมศาสตร์** (สาขาอาชญากรรมและงานยุติธรรม), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๑๒๗.

^{๑๒๐} ชูจิตร์ แซ่มลำเจียก, “แนวทางการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตเจตนาแก่นักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนโคกสำโรงวิทยา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต** (การบริหารศึกษา) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔, บทคัดย่อ.

กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยศึกษาจากการรับรู้ของผู้บริหาร ครู และนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

น้อยที่สุด ส่วนนักเรียนรับรู้ว่าการเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนใช้กระบวนการในด้านวิธีการที่โรงเรียนปฏิบัติต่อนักเรียน ผู้บริหารรับรู้ว่าการเรียนใช้วิธีเสนอแนวทางในการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของนักเรียนให้ถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมมากที่สุดและนักเรียนรับรู้ว่าการเรียนใช้วิธีการยกย่องชมเชยนักเรียนผู้กระทำความดี และการเสนอตัวอย่างผู้กระทำความดีแก่นักเรียน โดยส่วนรวมมากที่สุด ส่วนวิธีการที่โรงเรียนปฏิบัติน้อยที่สุดตามการรับรู้ของผู้บริหาร คือ การตำหนิลงโทษ นักเรียนผู้กระทำความผิดและการชี้แนะนักเรียนไม่ให้เอาตัวอย่างผู้กระทำความผิดตามการรับรู้ของครู คือการชี้ให้นักเรียนได้เลือกตัดสินใจปฏิบัติงานตามความต้องการของนักเรียนเองและตามการรับรู้ของนักเรียน คือการให้คำปรึกษาหารือแก่นักเรียนในการดำเนินงานต่างๆ

ในด้านการที่โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติมากและน้อยที่สุดนั้น ทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียนรับรู้ตรงกันว่า โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติงานหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งน้อยที่สุด

ในด้านคุณลักษณะทางจริยธรรมที่โรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนนั้น ในความคิดของผู้บริหารรับรู้ว่าการเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนยึดถือความจริงและยอมรับความจริงมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมและตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์น้อยที่สุด ครูรับรู้ว่าการเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผล มีหลักฐานหรือข้อมูลรองรับมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติงานล่วงหน้า และคาดการณ์ผลการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าค้นคว้าหาความจริงหรือหาทางออกอย่างมีเหตุผล^{๑๒๑}

กฤษณา บุรณะพงศ์ ได้ศึกษาเรื่อง “ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว ในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการอบรมด้านคุณธรรมแก่เยาวชนในครอบครัวโดยศึกษาลักษณะ ๓ ด้าน คือ ความสำนึกในคุณธรรมของผู้สูงอายุ ความพึงพอใจในการสืบทอดคุณธรรม และความสำเร็จในการอบรมด้านคุณธรรม ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีความสำนึกในคุณธรรมสูงและมีความพึงพอใจในการทำหน้าที่สืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชน และต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายประการที่ทำให้ประสบความสำเร็จในบทบาทดังกล่าว^{๑๒๒}

^{๑๒๑} โกลเศศ ด้วงอินทร์, “ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บริหารการศึกษา*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), บทคัดย่อ.

^{๑๒๒} กฤษณา บุรณะพงศ์, “ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๗๘.

ณัฐยศ ผาจาก ศึกษาเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบการเข้าค่ายจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนากับการเข้าค่ายจริยธรรมตามทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการค้นคว้า ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๑ จำนวน ๒๔ คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง ๑ จำนวน ๑๒ คน และกลุ่มทดลอง ๒ จำนวน ๑๒ คน กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมทั้ง ๖ ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร และความเสียสละ ตามโปรแกรมที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้สร้างขึ้น โดยเข้าค่ายจริยธรรมกลุ่มละ ๓ วันและทำการวัดผลการพัฒนาจริยธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยใช้แบบสอบถามวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ผู้ศึกษาค้นคว้าได้ดัดแปลงขึ้น ด้านละ ๑๐ ข้อ รวม ๖๐ ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๙๑ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test^{๑๒๓}

ประสาท สุขเกษม ศึกษาเรื่อง “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ภูมิหลังเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของเยาวชน อันได้แก่ ภูมิลำเนาที่เยาวชนพักอาศัยอยู่ หรือสถานที่ตั้งของสถานศึกษาที่เยาวชนศึกษา มีผลต่อความคาดหวังและปฏิกริยาก่อนการเข้าค่ายของเยาวชน โดยเยาวชนที่มาจากภูมิลำเนาหรือสถานศึกษาที่อยู่นอกเขตเมือง มีแนวความคิดและทัศนคติที่ดีต่อการเข้าค่าย ทั้งนี้เพราะเยาวชนเหล่านั้นมีโอกาสสัมผัสกับบทบาทของพระสงฆ์ และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อวัดเช่นเดียวกับเยาวชนที่มาจากครอบครัว ที่ได้รับการศึกษาและกล่อมเกลาให้เป็นผู้มีเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระสงฆ์ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในเมือง แต่เยาวชนกลุ่มนี้จะมีโลกทัศน์ที่ดีต่อการเข้าค่าย ในขณะที่เยาวชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเมืองและมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับพุทธศาสนากับพระสงฆ์น้อย ก็จะมีมุมมองต่อการเข้าค่ายอีกลักษณะหนึ่ง โดยเอนเอียงเป็นแนวคิดเชิงลบ นอกจากนั้นสถานภาพทางเพศก็มีผลต่อความคาดหวังด้วย กล่าวคือ เพศชายมีความสนใจน้อยกว่าเพศหญิง และเมื่อผ่านการอบรมแล้ว ภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจและการศึกษาของเยาวชนไม่ว่าชายหรือหญิง หรือมาจากสิ่งแวดล้อมจากสถานศึกษาระดับใด ไม่ได้มีผลให้เกิดความต่างหรือเป็นอุปสรรคต่อผลการเรียนรู้ เยาวชนที่ผ่านการอบรมต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด พฤติกรรมไปในทิศทางที่พึงประสงค์มากขึ้น^{๑๒๔}

^{๑๒๓} ณัฐยศ ผาจาก, “ศึกษาเปรียบเทียบการเข้าค่ายจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนากับการเข้าค่ายจริยธรรมตามทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๒๔} ประสาท สุขเกษม, “บทบาทของพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการศึกษานอกกระบบ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พระมหาวิสมัญญา ทูยโรสงค์ ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนเพื่อสร้างทุนชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด” ประชากร /กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ๑๒ กลุ่ม ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตราด ซึ่งมีอายุการก่อตั้งกลุ่ม ๓ ปีขึ้นไป และมีสถานที่ก่อตั้งกลุ่มอยู่ในวัด มีเจ้าอาวาสเป็นประธานกลุ่ม หรือเป็นที่ปรึกษากลุ่ม และผู้เกี่ยวข้อง คือพระสงฆ์ คณะกรรมการ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการใช้แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์และการประยุกต์หลักธรรมในการส่งเสริมองค์กรชุมชน โดยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงกลุ่ม และพื้นที่ทำการศึกษาคือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ในอำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยใช้ข้อมูลเชิงปริมาณสนับสนุน โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ประการ คือ ๑. แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไปของพระสงฆ์และบทบาทในการส่งเสริมกลุ่ม/องค์กร ๒. แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลทางด้านสังคมขั้นตอนการก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร^{๑๒๕}

พระมหาบุญสมบัติ ปากาโร ศึกษาเรื่อง “การนำหลักธรรมที่ได้จากการเข้าค่ายคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนในจังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๔๗” ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรมแล้ว มีการนำหลักธรรมบางข้อไปใช้ในชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ร้อยละ ๗๐ ขึ้นไปที่ปฏิบัติทุกครั้ง ได้แก่ การเคารพธงชาติทันเวลา, ร้องลงความเคารพและเดินผ่านครูแล้วก้มหัว ส่วนที่ไม่ได้นำไปใช้หรือใช้น้อย ได้แก่ ส่งการบ้านตามกำหนดและโกรธเมื่อถูกตักเตือน ส่วนที่เคยฟังเทศน์จากสื่อต่างๆ มีไม่ถึงครึ่ง แต่เมื่อทดสอบสมมติฐานแล้วพบว่า ปัจจัยคือเพศ, อายุและผลการเรียนของนักเรียนมีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์หรือมีผลต่อการนำหลักธรรมไปใช้ นอกจากนี้นักเรียนที่เข้าค่ายยังมีข้อเสนอแนะเป็นอันดับหนึ่งว่า ควรคิดขังใจในการใช้เงินและไม่หลงใหลในอบายมุข^{๑๒๖}

พระมหาไพรัช ขุนพรหม (บุญญาพล) ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน (ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษดิ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี” จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า เยาวชนที่ได้รับการ

^{๑๒๕}พระมหาวิสมัญญา ทูยโรสงค์, “บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมองค์กรชุมชนศึกษากรณี : กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จังหวัดตราด”, *วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต, (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔)*, บทคัดย่อ.

^{๑๒๖}พระมหาบุญสมบัติ ปากาโร, “การนำหลักธรรมที่ได้จากการเข้าค่ายคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนในจังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๔๗”, *รายงานการวิจัยโครงการฝึกอบรมพัฒนานักวิจัย รุ่นที่ ๒, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗)*, บทคัดย่อ.

ปลูกฝังจริยธรรมของทั้งสองวัดนี้ มีความเข้าใจเรื่องจริยธรรมเป็นที่น่าสนใจ ส่วนใหญ่มีความเห็นที่สามารถนำสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังนี้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้น^{๑๒๗}

พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย) การศึกษาเรื่อง “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา” จากการศึกษาพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ใช้สอนนักเรียนค่อนข้างยาก ทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในหลักธรรม อาจเป็นเพราะว่าทักษะการสอนของครูไม่พัฒนาขึ้น เด็กขาดแรงจูงใจ ครูผู้สอนไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในพระพุทธศาสนาบางประเด็น ซึ่งเป็นแนวความคิดด้านพุทธปรัชญา อีกทั้งขาดนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในด้านพระพุทธศาสนา ไปช่วยให้ความรู้หรือเป็นครูในสถานศึกษานั้นๆ และปัจจุบันการสอนหลักธรรมในสถานศึกษาเน้นให้ความรู้เด็กมากกว่าการสอนภาคปฏิบัติ ทำให้เด็กมุ่งแข่งขันจนลืมว่าพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้คนประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามากกว่าการมีความรู้^{๑๒๘}

พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยั้ง)^{๑๒๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม วิเคราะห์การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ธวัชชัย เกื้อเกตุ^{๑๓๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี” มีวัตถุประสงค์ เพื่อทราบความคิดเห็นของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรมค่ายพุทธบุตรและเพื่อทราบความคาดหวังของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรมค่ายพุทธบุตร วิธีการศึกษาใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา ประชากรที่ใช้ในการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน ๔๗๒ คน การวิเคราะห์ใช้

^{๑๒๗} พระมหาโพธิ์ ขุนพรหม (ปญญาโณ), “วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชนศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๖), บทคัดย่อ

^{๑๒๘} พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย), “การศึกษาเรื่องจริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๓-๑๘๔.

^{๑๒๙} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ (สุขยั้ง), “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า จ.

^{๑๓๐} ธวัชชัย เกื้อเกตุ, “ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี”, **ปริญญาานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), บทคัดย่อ

ค่าสถิติร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC+ ในการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปการศึกษาได้ดังนี้ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ ๕๘.๕ อาศัยอยู่กับบิดามารดา ร้อยละ ๗๓.๗ ส่วนใหญ่บิดาอยู่ด้วยกัน ร้อยละ ๗๙.๔ ไม่เคยเข้าร่วมโครงการที่วัดปัญญานันทารามจัด ร้อยละ ๘๗.๙ และบิดามารดาสนับสนุนให้เข้าร่วมโครงการ ร้อยละ ๕๐.๘ และผลการวิจัยสรุปได้ว่า

๑. ควรสร้างวัดให้เป็นทางเลือกหนึ่งของประชาชน ให้เป็นสถานที่เพื่อศึกษาธรรมะอย่างแท้จริง โดยการพัฒนาจิตใจเป็นหลัก

๒. วัดปัญญานันทารามควรสร้างสถานที่พักและห้องน้ำให้ได้มาตรฐาน และมีความเพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม

๓. ควรมีโครงการหรือหลักสูตร สำหรับฝึกอบรมพระสงฆ์ ให้มีความรู้ความสามารถอบรม สั่งสอน เยาวชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

๔. วัดปัญญานันทาราม ควรจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรม คุณธรรมจริยธรรมที่ชัดเจนและเหมาะสมกับวัยของผู้รับการฝึกอบรม เช่น หลักสูตรสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา หลักสูตรสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา เป็นต้น

๕. ควรมีการประสานงานระหว่างวัดกับโรงเรียนที่ทำงานพัฒนาเยาวชนโดยเฉพาะโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้การพัฒนาโครงการและเยาวชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ถือเป็นหลักในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้กำหนดรูปแบบและวิธีการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามียุวกิจจำนวนมาก จากการศึกษางานวิจัยก็ได้มีผู้วิจัยศึกษาเรื่องนี้ไว้มากเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัยแต่ละเล่มก็มีความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อหาและบทสรุป ดังนั้น จึงสรุปจากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ และวัดในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

ในด้านคุณลักษณะทางจริยธรรมที่โรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนนั้น ในความคิดของผู้บริหารรับรู้ว่ามีโรงเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนยึดถือความจริงและยอมรับความจริงมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมและตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์น้อยที่สุด ครูรับรู้ว่ามีโรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผล มีหลักฐานหรือข้อมูลรองรับมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติงานล่วงหน้า และคาดการณ์ผลการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าคั่นกว่าหาความจริงหรือหาทางออกอย่างมีเหตุผล

๒.๘ สรุป

คุณธรรมจริยธรรมหมายถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่การยังชีวิตให้เป็นไปครองชีวิตการใช้ชีวิตการเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่มุมทุกด้านทุกระดับขั้นและความดีความงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามความสุขแก่สังคมและเป็นความเจริญแห่งจิตมนุษย์เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั้นๆนอกจาก

คุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของศาสนา ปรัชญาขนบธรรมเนียมประเพณีแล้วคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นและสันติสุขจึงเป็นที่ต้องการของ มนุษย์คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องครอบอมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นเหมาะสมกับที่เราต้องการ

-สรุปบทบาทพระสงฆ์จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตั้งแต่สมัยโบราณเพื่อจรรโลงไว้ซึ่งพุทธ ธรรมอันจะก่อให้เกิดประโยชน์สุข

คุณธรรมจริยธรรมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องสร้าง ความมั่นคงทางจิตใจ สร้างระเบียบวินัยให้แก่คนในชาติ สร้างความเจริญทางจิตใจให้แก่มนุษย์ให้อยู่ ร่วมกันได้อย่างเข้าใจกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้อยู่ในความผิดพลาดของผู้อื่นคุณธรรมจริยธรรมนี้ เมื่อให้เจริญงอกงามย่อมเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สังคมยิ่งขึ้นไป

ความมีระเบียบหมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรงตาม ระเบียบ แบบ แผน ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม อันนำไปสู่ความสันติสุข ของตนเองและสังคมโดยรวม

-สรุปว่า ความเสียหาย หมายถึง การแสดงออกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวม มากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ลดความเห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเมตตาแก่ผู้ที่ด้อยกว่า มีความเห็นอกเห็นใจและมีความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

บทบาทเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ที่แตกต่างกัน กันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายบทบาทได้ และขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกทำหน้าที่ หรือรับบทบาทของสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ในขณะนั้นมากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้น บทบาทจึงมี ความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นแสดงออกทางการกระทำหรือ

บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน ได้แก่ ในการพัฒนาจิตใจ การส่งเสริมการศึกษา ในการเป็นที่ ปรีक्षा การเป็นครู บทบาทผู้นำ ผู้ฝึกอบรมและสงเคราะห์ชุมชน

กันบทบาทของพระสงฆ์ปฏิบัติงานแตกต่างกันก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมด้วยบริบท ที่แตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่างบทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน พระสงฆ์ก็จะได้รับความ คาดหวังจากสังคมในบทบาทที่เข้าไปให้การสงเคราะห์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แต่ละบทบาทของพระสงฆ์ที่แสดงออกมาล้วนเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของ พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่ต้องยังประโยชน์สูงสุดแก่เวไนยสัตว์ นั่นเอง

เกี่ยวกับบทบาทของวัดและพระสงฆ์จากการทบทวนงานวิจัย จะเห็นว่า พระสงฆ์มี บทบาทอย่างมากในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการในสังคม ซึ่งพระสงฆ์จะเป็นผู้ชักนำและชี้ ทางให้กับประชาชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านกาบริหาร ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสุข หรือด้านอื่น ๆ พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าว

พระสงฆ์ถือเป็นหลักในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้กำหนด รูปแบบและวิธีการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามิจำนวนมาก จากการศึกษางานวิจัยก็เดมิผู้วิจัยศึกษาเรื่อง นี้ไว้มากเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัยแต่ละเล่มก็มีความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อหาและบทสรุป ดังนั้น จึงสรุป

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ และวัดในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

บทที่ ๓

สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การวิจัยเรื่อง “สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ ความเป็นมาของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของตำบลกวนวัน

บริบทของตำบลกวนวัน จัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๕ หรือประมาณ ๒๐๐ กว่าปีมาแล้ว เดิมชื่อบ้านกวนวัน โดยมีนายวัน เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมาจึงจัดตั้งเป็นตำบลกวนวัน มีจำนวน ๖ หมู่บ้าน ต่อมาเพิ่มเป็น ๑๓ หมู่บ้าน และในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้มีการแยกหมู่บ้าน จำนวน ๖ หมู่บ้าน เพื่อจัดตั้งเป็นตำบล คือ ตำบลเมืองหมี่ และเหตุที่มีการตั้งชื่อตำบลเป็นกวนวัน คือสืบเนื่องมาจากกวน ซึ่งแปลว่าผู้ใหญ่บ้าน และวัน คือชื่อผู้ใหญ่บ้านที่มาตั้งหมู่บ้านครั้งแรก และจึงเป็นชื่อที่มาของตำบลกวนวันในปัจจุบัน

๓.๑.๒ ความเป็นมาของหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ประวัติการรวมตัว ตามภารกิจงานด้านเผยแผ่ / เกิดขึ้นมาได้ยังไง, มีท่านพระครูพุทฺธมัทธกรกิจเป็นเจ้าคณะตำบลกวนวันเห็นความสำคัญในการรวมตัวกันในการเผยแผ่เพราะเกิดปัญหาในเขตปกครองตำบลกวนวันขัดแย้งกันไม่เข้าใจกันทางคณะสงฆ์ตำบลกวนวันเกิดให้ความสำคัญแบ่งหน้าที่แต่ละรูปช่วยกันนำพระธรรมคำสั่งสอนไปเผยแผ่แต่ละหมู่บ้านในเขตตำบลกวนวัน

โครงสร้างการบริหาร, มีพระครูพุทฺธมัทธกรกิจเจ้าคณะตำบลกวนวันเป็นประธานสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลกวนวัน, มีพระครูสุจิตชัยวัฒน์ รองเจ้าตำบลกวนวัน, มีพระมหาสุระนิตย์ สุรภโย เลขาธิการเจ้าคณะตำบลกวนวัน, และพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสแต่ละวัดในเขตปกครองคณะตำบลกวนวันการแบ่งหน้าที่, มีท่านพระครูพุทฺธมัทธกรกิจเป็นเจ้าคณะตำบลกวนวันมีหน้าที่ให้รองเจ้าคณะตำบลกวนวันทำงานแทนในเวลาเจ้าคณะตำบลไม่อยู่และเลขาธิการเจ้าคณะตำบลกวนวันมีหน้าที่ทำงานเอกสารสนองงานให้เจ้าคณะตำบลกวนวันที่ยังให้ทำเลขาธิการเจ้าคณะตำบลกวนวันก็จะกระจายงานส่งให้เจ้าอาวาสหรือเจ้างานต่างๆให้ทราบ

๓.๒ แนวทางการเผยแพร่ของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด หนองคาย

๓.๒.๑ สภาพและปัญหาของพระสงฆ์

สภาพและปัญหาของพระสงฆ์ในฐานะผู้มีบทบาทในการยึดเหนี่ยวจิตใจของสังคมชุมชน จะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และอยู่ได้แม้ต้องเผชิญกับกระแสอันเชี่ยวกรากของโลกาภิวัตน์ เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้ การเปลี่ยนแปลงยุคใหม่ทำให้สังคมเกิดการแตกแยก และเกิดความเสื่อมทางด้านศีลธรรมส่วนตัวอย่างรวดเร็ว ชาวพุทธเองก็ไม่พ้นกฎนี้ไปได้ และยังมีเรื่องทางกามโลกีย์ ความรุนแรง อาชญากร และยาเสพติด ซึ่งสื่อให้เห็นว่าคฤหัสถ์เองก็ยังไม่สามารถรักษาศีล ๕ ได้อีกต่อไป จึงจำเป็นที่จะต้องให้ศีลธรรม และระเบียบวินัยในตนเองกลับคืนมา ข้อเท็จจริงที่ว่า ความเสื่อมทางด้านศีลธรรมเกิดขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว เป็นเครื่องชี้ว่าการเรียกร้องให้มีระเบียบวินัยในตนเองเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง ในกระบวนการพัฒนามนุษย์ พระพุทธศาสนาเน้นการฝึกปฏิบัติที่ต้องบำเพ็ญ ๒ ประการ คือ จิตภาวนา และปัญญาภาวนา จิตภาวนาเป็นการฝึกอบรมจิตใจให้สงบด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็ง มั่นคง เบิกบาน สงบสุขผ่องใส พร้อมด้วยความเพียร สติ และสมาธิ ส่วนปัญญาภาวนา เป็นการฝึกอบรมเจริญปัญญา ให้รู้เท่าทัน เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลสและความทุกข์ คณะสงฆ์ตำบลกวนวันได้จัดทำกิจกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวเนื่องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น ก่อตั้งวัดและจัดให้มีพระสอนศีลธรรมที่เข้าไปสอนในโรงเรียนในชุมชน หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านต่าง มีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติส่วนรวมของคนทั้งหมู่บ้าน วัดจึงเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาท ดังต่อไปนี้

๑. วัดเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านส่งกุลบุตร มาอยู่รับใช้พระสงฆ์และรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอน
๒. วัดเป็นสถานที่พ่อแม่ ตลอดจนคนแก่เฒ่าและสตรี มารับความรู้ด้วยการสดับพระธรรมเทศนา
๓. วัดเป็นสถานพยาบาล ที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนสมัยก่อน โดยวัดเป็นแหล่งตำราแพทย์ และพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นหมอรักษาพยาบาล คนเจ็บป่วยทั่วไป
๔. วัดเป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจน ได้มาอาศัยเลี้ยงชีพ
๕. วัดเป็นสถานที่พักอาศัยของคนเดินทาง

๖. วัดเป็นสถานที่ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์และพักผ่อนหย่อนใจ โดยที่ทางวัดได้จัดสถานที่ต่างๆ บริเวณวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และร่มรื่น

๗. วัดเป็นสถานที่รื่นเริง ที่จัดเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้านทั้งหมด เช่น งานก่อพระเจดีย์ทรายในวันสงกรานต์ งานเทศน์มหาชาติ ฯลฯ และยังเป็นสถานที่พบปะของคนหนุ่มสาวด้วย

๘. วัดเป็นบ่อเกิดและศูนย์กลาง ของศิลปกรรมแขนงต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม

๙. วัดเป็นที่ไกลเกลี้ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัว และความทุกข์ต่างๆ ของชาวบ้าน

๑๐. วัดเป็นสถานที่สำหรับ ชาวบ้านรอบวัดมาทำบุญและบำเพ็ญกุศล ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา

๑๑. วัดเป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานที่วัดหรือขอยืมไปใช้ เมื่อคราวมีงาน

๑๒. วัดเป็นศูนย์กลางการบริหาร หรือ การปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน จะเรียกลูกบ้านมา

ประชุมกัน เพื่อบอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ในเขตตำบลกวนวัน ยังมีบทบาทที่สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วย เพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคล ทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ

๑. ความบริสุทธิ์
๒. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
๓. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

สภาพบทบาทของพระสงฆ์ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะในชุมชน ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตาย จะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือตักบาตรทำบุญวันเกิด เจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ และพระสงฆ์ยังเป็นหมอกกลางบ้าน เป็นเจ้าของตำราหมอยาพื้นบ้าน ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน บทบาทก็มีความชัดเจนมากขึ้น บทบาทพระสงฆ์ เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

๓.๒.๒ งานด้านการเผยแผ่ตามแผนปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์แนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์

๑.ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธรูปมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชากุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดถึงไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

๒.ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศก์ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

๓. ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่คฤหัสถ์

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา ตามหลัก “บ ว ร” พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ หลักสูตรพุทธศาสนาวินิจฉัย หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวินิจฉัย ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

๔. ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุกสำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

๓) พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

๕. ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

๖. ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสัมมาชีพ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

๗. ด้านพัฒนาพุทธมณฑลเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ให้มีความรักและหวงแหนในพุทธมณฑล เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนบุคคล ด้วยการพัฒนาจิตเจริญปัญญา

๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการทำงานเพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย

๓) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา โดยการจัดทำแหล่งความรู้และสารสนเทศของพุทธมณฑล ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาของโลก

๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ

จะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้ จะใช้ ๔ ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ

- ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา
- ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน
- ๓) พัฒนางองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

แต่รายละเอียดปลีกย่อยของแต่ละยุทธศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “กลยุทธ์” นั้น ขึ้นอยู่กับ ภาระงานของแต่ละฝ่ายว่าเกี่ยวข้องกับเรื่องใด โดยยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ นั้นจะทำให้ได้ผลลัพธ์องค์กร ๔ อย่าง คือ

- อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา
- อันดับความสันติสุขระดับประเทศ
- ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก
- มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

๓.๓ กระบวนการอบรมคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.๓.๑ วิธีปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษา เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควร ตามความมุ่งหมายของการศึกษา

๑) บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำกรปลูกฝังหล่อหลอม ตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม

๒) ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอม จริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มี ลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้น เท่านั้น

๓) เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และ จริยธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้อยตามเพื่อน ๆ ได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่น การทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มา

จากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังสามารถมาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้นี้รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

๔) พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕) สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจ อาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนาได้

๖) โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่พึงปรารถนาของครู อาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์ การอธิบาย การเทศนา การตักเตือน การสนทนา การยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง

๓.๓.๒ องค์ประกอบในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

การจัดการศึกษาในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ตนเองอย่างต่อเนื่องประการหนึ่ง และมีคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพการเคารพกฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

๑) ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล และมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งงมงาย ตื่นข่าว เช่น เรื่องแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

๒) ให้เห็นว่า ผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดหมายที่ปรารถนา จะเข้าถึงหรือสำเร็จได้ด้วยวิธีการลงมือทำคือ จึงต้องพึ่งตนเอง และทำความเพียรพยายาม และไม่มัวคอยโชคชะตา ไม่หวังผลลบลับคาลหรือรอผลการเช่นสรวงอ้อนวอน

๓) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ที่จะงดเว้นจากกรรมชั่วและรับผิดชอบต่อผู้อื่นด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลทำความดีต่อเขา

๔) ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติ ที่จะทำการต่างๆ เพื่อแก้ไขปรับปรุง สร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกันสามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นไป ให้ประเสริฐจนถึง ยิ่งกว่าเทวดา และพรหมได้ทุกๆ คน

๕) ให้ถือว่าคุณธรรม ความสามารถ ความดีความชั่วที่ทำ ความประพฤติปฏิบัติ เป็น เครื่องวัดความทราม หรือประเสริฐของมนุษย์ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ

๖) ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียนและให้รู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผล ไม่ควร พง์โทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานทุนเดิมของตนที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุงและ วางแผนสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปถูกต้อง

๗) ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

๓.๓.๓ แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียน

แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน จะกระทำให้ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วย วิธีการสอนเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความ ประพฤติของครูในโรงเรียน ให้สอดคล้องตามไปด้วย นั่นคือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปหลักสูตร แฝง และในรูปของการสอนซึ่งดังกล่าวนี้ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริม จริยธรรมแก่นักเรียนไว้ ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมมาประกอบการศึกษาค้นคว้า ดังต่อไปนี้

๑) จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยธรรมในโรงเรียน อย่างต่อเนื่อง

๒) จัดการสอนจริยธรรมตามหลักสูตร โดยสอนให้สอดคล้องกับสังคม จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่ สิ่งทีไกลตัวนักเรียน

๓) จัดกิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรมให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับหลัก วิทยาศาสตร์เน้นให้เห็นจริงมากกว่าการสร้างความสำเร็จที่มมาย

๔) แทรกคติธรรมทั้งในหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ

๕) สอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์

๖) จัดภาพประกอบเรื่องจริยธรรม ทั้งในการสอนและการจัดกิจกรรม

๗) ใช้สื่อมวลชนในการให้ความรู้และประสบการณ์ด้านจริยธรรม

๓.๔ สภาพปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้าน พร้าวนเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.๔.๑. ปัญหาข้อที่ ๑

ปัญหาข้อที่ ๑ ที่พบคือทางโรงเรียนบางแห่งยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดอบรม
โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมจึงเกิดปัญหาแต่ก็ไม่มากอุปสรรคในการจัดอบรมโครงการส่วนมากก็
จะเป็นเรื่องสถานที่และเวลาในการจัดโครงการและที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการอบรม
คุณธรรมจริยธรรม^๑
มีปัญหาดังนี้คือ

๑. เด็กสมาธิสั้นติดเกมตั้งแต่ยังเด็ก

๒. พระสงฆ์ไม่มีเทคนิคเพียงพอที่จะถ่ายทอดความรู้แก่เด็กอายุขนาดนักเรียนประถมได้

๓. เวลาและหน้าที่ไม่เพียงพอแต่การรับภาระหน้าที่ของพระสงฆ์^๒ ปัญหาที่พบและ
อุปสรรคในการจัดทำโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนปัญหาที่พบเจอส่วนมากจะเป็น
เรื่องจำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับการอบรมสถานที่ในการจัดอบรมและเวลาส่วนอุปสรรคส่วนมาก
นักเรียนจะไม่เข้าใจคำว่าคุณธรรมจริยธรรมและยังขาดพระวิทยากรในการจัดอบรมเพราะส่วนมากจะ
ไม่มีความรู้และทักษะในการอบรม^๓ ขาดอุปกรณ์การสอนบางอย่างการดำเนินงานก็สะดวกอยู่และ
ส่วนงานมากเด็กอาจจะตื้อบ้างและไม่สนใจบ้างแต่ก็ไม่เป็นไรเป็นเรื่องธรรมดาของเด็กช่วงวัยนี้และ
ควรอบรมเด็กทุกวันศุกร์เพื่อให้เด็กได้รับความรู้คุณธรรมจริยธรรมเพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน^๔
ไม่มีอุปสรรคใดๆเพราะทางโรงเรียนให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีมีแต่ทางพระสงฆ์ต้องเน้นการอบรม
คุณธรรมจริยธรรมให้มากเพื่อให้เด็กนักเรียนมีสมาธิให้มาก^๕

^๑ สัมภาษณ์พระครููปทุมภัทรกิจ เจ้าอาวาสวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด
หนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๒ สัมภาษณ์ พระครูสุจิตชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดพระไชยเชษฐาธิราช ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน พุธ ที่ ๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๓ สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร เจ้าอาวาสวัดสถานกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคายวัน พุธ ที่ ๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๑

^๔ สัมภาษณ์พระอธิการสุริเยนทร์ สุนตจิตโต อาวาสวัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด
หนองคายวัน ๙ ที่ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๕ สัมภาษณ์พระสันติชัย ฌมจารี วัด ศาสนกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด
หนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๓.๔.๒ ปัญหาข้อที่ ๒

ปัญหาข้อที่ ๒ ดีให้นักเรียนได้รู้จักการปฏิบัติในทางคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องให้มีคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนได้นำไปปฏิบัติให้ถูกต้องปัญหาก็มีบ้างคนที่เข้าใจและไม่เข้าใจในทางปฏิบัติอุปสรรคก็ไม่มีมากในการประพฤติปฏิบัติแต่ก็ไม่มีมากส่วนมากก็เข้าใจดีแต่บางคนเข้าใจแต่บางคนไม่เข้าใจปฏิบัติไม่ถูกในการปฏิบัติ^๖ ปัญหาที่พบคือทางโรงเรียนบางแห่งยังไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ในการจัดอบรมโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมจึงเกิดปัญหาแต่ก็ไม่มากอุปสรรคในการจัดอบรมโครงการส่วนมากก็จะเป็นเรื่องสถานที่และเวลาในการจัดโครงการและที่สำคัญคือค่าใช้จ่ายในการจัดโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม^๗

การเดินทางในการไปและกลับในการสอนเนื่องจากไม่มีมีรถประจำทางที่ผ่านและต้องจัดหาพาหนะในการเดินทางเองทำให้เวลาในการเดินทางเสียเวลาและขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการสอนนักเรียนและบาลียังไม่เพียงพอในด้านการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมและวินัยเพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญในด้านคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและสังคม^๘ สภาพปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนเช่น

- ปัญหาการเดินทางของพระสงฆ์ที่ขาดหรือไม่มียานพาหนะรับส่งในบางครั้งบางวัน
- ชั่วโมงการเรียนการสอนที่คาบเกี่ยวกับเวลาถวายภัตตาหารเพลของพระสงฆ์
- ชั่วโมงการเรียนการสอนที่ไม่ตรงกับวิชาศีลธรรมเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
- พระสงฆ์สอนคุณธรรมศีลธรรมบางครั้งบางรูปติดธุระหรือติดกิจนิมนต์ทำให้การจัดการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่อง

^๖ สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันอังคาร ที่ ๙ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๗ สัมภาษณ์พระอิสราณพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๘ สัมภาษณ์ผู้บริหารนายอำนาจ ดรรชนีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

-ปัจจัยด้านงบประมาณของพระสงฆ์ไม่เพียงพอในการดำรงกิจของสงฆ์^{๙๘}พระสงฆ์ที่ให้ความรู้กับนักเรียนใจดีมากเกินไปนักเรียนมีความสนใจน้อยยังขาดเทคนิคประสบการณ์ในอบรมแก่นักเรียน^{๙๙}

๓.๔.๓. ปัญหาข้อที่ ๓

ปัญหาข้อที่ ๓ มีปัญหาเพราะพระสงฆ์ที่มาอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ความรู้เทคนิคประสบการณ์เข้าใจมากแก่นักเรียนดีมากนักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้^{๑๐๐} ปัจจุบันมีพระสงฆ์เข้ามาอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในสถานศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่พบเห็นมีดังนี้

- เด็กขาดความสนใจไม่ครบ ๑๐๐ % เนื่องจากสื่อการนำเสนอมีน้อยเกินไป
- เด็กสมัยนี้ขาดการเข้าถึงธรรมะสาเหตุอาจมาจากสถาบันครอบครัว พ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่ได้ปลูกฝังให้เด็กสนใจเรื่องธรรมะ
- เด็กสมาธิสั้นขาดความอดทนในการเข้ารับการอบรมไม่เห็นความสำคัญของการอบรม
- เด็กเล่นโทรศัพท์สนใจโซเชียลมากเกินไปขาดการอ่านและไม่สนใจในการรับฟังธรรมะจากอาจารย์ที่มาอบรม
- พระสงฆ์,พ่อ,ครู,อาจารย์ควรส่งเสริมให้มากขึ้นเนื่องจากเด็กไม่เห็นความสำคัญของธรรมะควรอธิบายเพิ่มเติมให้มากขึ้น^{๑๐๑} การอบรมคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์แก่นักเรียนยังไม่ตรงกับตัวชีวิตของหลักสูตรสถานศึกษา
- จำนวนชั่วโมงการอบรม ๑ ชั่วโมง น้อยเกินไป สำหรับนักเรียนได้รับเนื้อหาสาระและการปฏิบัติน้อย^{๑๐๒} นักเรียนไม่นิ่งขาดสมาธิความอดทน อटक๊ลัง พุดคำหยาบเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

^{๙๘} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานรัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๙} สัมภาษณ์ ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ ครูนางบัวคำ บุญจันทร์.โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ครูนางศิริมา สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ครูนางศิริมา สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

-ครูต้องจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กับผู้เรียนกระตุ้นความสนใจเช่นจากสื่อวีดิทัศน์
โครงการ กิจกรรมกลุ่ม กิจกรรมเดี่ยว ศิลปะ

-ครูผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนทั้งคำพูดและมารยาททั้งดีงามของคน
ไทย^{๑๔} การเดินทางค่อนข้างจำกัดเวลาเนื่องจากต้องมากลับรถประจำทำให้บางครั้งต้องรีบเร่งให้ทัน
รถลั้วรถคายนานทำให้เกิดปัญหา^{๑๕} นักเรียนยังไม่ซึมซับคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควรต้องได้คอกำ
ซับตลอดเวลาในบางคน

-การเดินทางลำบากไม่ค่อยมีรถพาไปบางครั้งต้องเดินไปเองและสื่อการเรียนการสอน
สอนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนรู้ของนักเรียนต้องได้เรียนรู้ได้ตามสภาพจริงในบทเรียนและนักเรียน
ขาดสมาธิมากขาดการอบรมมารยาทไม่ค่อยจะดีการกราบการไหว้ไม่ค่อยสนใจวัฒนธรรมจริยธรรม
ของเราจะจึงขอให้พระสงฆ์ที่มอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้เน้นเรื่องการไหว้พระการกราบการพระ
พนมมือการเดินทางผ่านครูกิริยามารยาทสมาธิให้มาก^{๑๖}

๓.๔.๔ ปัญหาข้อที่ ๔

ปัญหาข้อที่ ๔ พระสงฆ์สอนคุณธรรมศีลธรรมบางครั้งชั่วโมงการเรียนการสอนมี
คาบเวลาที่ตรงกับเวลาถวายภัตตาหารเพลของพระสงฆ์

-ปัจจัยด้านงบประมาณของพระสงฆ์ไม่เพียงพอในการดำรงกิจ

-ปัญหาการเดินทางของพระสงฆ์ที่ขาดหรือไม่มียานพาหนะรับส่งในบางครั้ง^{๑๗}

^{๑๔} สัมภาษณ์ครู.นางระวีวิษ หาบุญมี..โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๕} สัมภาษณ์ครู.นางหอมหวล จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๖} สัมภาษณ์ครูปรมินทร์ จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัด
หนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๗} สัมภาษณ์ครูนางสาวกุลรุจี ดุรงค์จันทร์ .โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๓.๕ แนวทางแก้ไข ในในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.๕.๑ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๑

แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๑ เพื่อให้การดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพและสะดวกในการจัดอบรมโครงการต้องอาศัยอำนาจจากเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกเช่นสถานที่เวลาในการจัดอบรมโครงการและความร่วมมือทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๑๘} มีแนวทางแก้ไขดังนี้

๑. นั่งสมาธิหาแนวทางเบี่ยงความสนใจให้เด็กเพื่อลดการติดเกมเช่นทำกิจกรรมกลุ่มกิจกรรมในการแสดงออก

๒. เพิ่มความรู้แก่พระสงฆ์โดยจัดอบรมคณะสงฆ์ก่อนออกอบรมนักเรียนประถม

๓. ให้คณะสงฆ์ที่มีเวลาเพียงพอต่อการอบรมเด็กนักเรียนจริงๆ^{๑๙}

ในแนวทางแก้ไขปัญหาคงต้องอาศัยอำนาจจากผู้ที่เป็นเจ้าของสถานที่ต้องมีการติดต่อประสานงานให้ความร่วมมืออำนวยความสะดวกในการจัดทำโครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเมื่อให้โครงการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยแล้วมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและวิทยากรต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมเป็นอย่างดี^{๒๐} ควรมีสื่อการสอนที่เห็นชัดและเด็กเข้าใจสื่อการสอนเพื่อให้เด็กเสียบสบเคารพในการการสอนเด็กบางคนอาจคือบ้างส่วนมากเด็กไม่ค่อยสนใจเท่าไรควรมีสื่อการสอนมากๆ แต่ที่โรงเรียนมีทีวีให้เด็กดูโดยการสอนตามทางผ่านวังไกลกังวลเข้าใจเวลาน้อยมากเด็กเลยรับรู้ได้น้อยและเอกสารประกอบการสอนไม่มีเลยไม่ทันได้ทำกิจกรรมฉะนั้นควรให้เวลาการสอนมากหน่อยเด็กถึงจะเข้าใจ^{๒๑} ควรให้สอนในธรรมะให้มากๆ เพราะเด็กในสมัยนี้ไม่ค่อยมีสมาธิในการเรียนและคุณธรรมและจริยธรรมควรสอนเรื่องกตัญญูต่อผู้มีพระคุณแล้วเรื่องการเห็นแก่ตัวให้มีน้ำใจต่อกันและกันขอฝากด้วย^{๒๒}

^{๑๘} สัมภาษณ์พระครูปทุมภัทริกิจ เจ้าอาวาสวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสุจิตชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดพระไชยเชษฐาธิราช ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร เจ้าอาวาสวัดศานกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๑

^{๒๑} สัมภาษณ์พระอธิการสุริเยนทร์ สุนตจิตโต อาวาสวัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๙ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๒} สัมภาษณ์พระสันติชัย ฐมจารี วัด ศาสนกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๓.๕.๒ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๒

แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๒ ต้องให้นักเรียนเข้าวัดทุกวันพระ ๑๕ ค่ำ เพื่อจะได้รู้หลักธรรมหลักแนวทางปฏิบัติให้ถูกต้องในการให้ทานและรักษาศีลห้าสมาธิให้ถูกต้องเพื่อจะได้นำไปประพฤติปฏิบัติเข้าใจในคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง^{๒๓} เพื่อให้การดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพและสะดวกในการจัดอบรมโครงการต้องอาศัยอำนาจจากเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกเช่นสถานที่เวลาในการจัดอบรมโครงการและความร่วมมือทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง^{๒๔} ควรจัดสรรงบประมาณหรือจัดตั้งกองทุนในการเผยแพร่ส่งเสริมพระสงฆ์ในการไปอบรมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในเขตตำบลกวนวันเพื่อประโยชน์^{๒๕} จัดเตรียมยานพาหนะรับส่งพระสงฆ์เพื่อความสะดวกสบายในการเดินทางระหว่างวัดกับโรงเรียน

- จัดชั่วโมงการเรียนการสอนที่ไม่คาบเกี่ยวกับเวลาภัตตาหารเพล
- พระสงฆ์บูรณาการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในชั่วโมงที่สอน
- จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในวันสัปดาห์
- หน่วยงานต้นสังกัดจัดหาปัจจัยด้านงบประมาณให้พระสงฆ์เพิ่มมากขึ้นให้เพียงพอ^{๒๖}

พระสงฆ์ต้องไปหาประสบประการณ์เทคนิคการอบรมแต่ละแห่งที่มีประสบประการณ์ความรู้ความสามารถนำมาอบรมแก่นักเรียนและก่อนที่จะมีการอบรมนักเรียนควรให้มีการอบรมพระสงฆ์ก่อนเพื่อจะได้วางแผนเทคนิคความรู้ความสามารถแก่นักเรียน^{๒๗}

^{๒๓} สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวันอังคาร ที่ ๙ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๔} สัมภาษณ์พระอิสราณพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๕} สัมภาษณ์พระ.อรรถพล.กนตสีโล วัดหนองคร่า ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๖} สัมภาษณ์ผู้บริหารนายอำนาจ ดรศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๗} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานาร์ตนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๓.๕.๓ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๓

แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๓ แนวทางอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนตีมากแต่เวลาให้น้อยเกินไปต้องเพิ่มเวลาชั่วโมงให้มากเพราะจะได้อบรมนักเรียนได้ความรู้ความเข้าใจได้สมาธิปฏิบัติให้มากเพราะนักเรียนขาดสมาธิขาดการอบรมน้อยที่สุดจึงให้ทางสถานศึกษาควรเพิ่มเวลาชั่วโมงให้มาก^{๒๘} แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ

- ควรจัดหาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมากขึ้นเพื่อให้เด็กสนใจ
- สถาบันครอบครัวพ่อแม่ ผู้ปกครอง ควรปลูกฝังให้เด็กเข้าถึง ศิล สมาธิ ปัญญา หรือให้มีทาน ศิล ภาวนา เพื่อเด็กจะได้เข้าถึงธรรมะมากขึ้น
- ควรให้เด็กได้ตระหนักถึงการทำความดีเพื่อเด็กจะได้มีสมาธิและนั่งขึ้น
- พ่อแม่ผู้ปกครอง ไม่ควรให้เด็กเล่นโทรศัพท์ให้น้อยลงไม่ควรตามใจลูกจนเกินไปเพราะเด็กไม่ได้อยู่ตามกฎธรรมชาติดั้งแต่สนใจข่าวสารจากโซเชียล

พระสงฆ์,ผอ.ครู,อาจารย์ควรให้ความรู้เรื่องธรรมะให้แก่เด็กมากขึ้นไม่ใช่จะได้รับจากพระสงฆ์ที่สอนเท่านั้น^{๒๙} ก่อนการเปิดภาคเรียนควรมีการประชุมปรึกษาแนะนำหลักสูตรของสถานศึกษาระหว่าง ผอ.ครู,พระสงฆ์,และกรรมการสถานศึกษา

กำหนดการเวลาการเรียนการสอนและการอบรมอย่างน้อยสัปดาห์ละ๒ ชั่วโมงคือเรียนเนื้อหาตามตัวชี้วัดของหลักสูตร ๑ ชั่วโมง และอบรมการปฏิบัติคุณธรรมจริยธรรม ๑ ชั่วโมง^{๓๐} ร่วมมือกันทั้ง,บ้าน,วัด,โรงเรียน ช่วยกันขัดเกลา ปลูกฝังค่านิยมที่พึงามให้กับเยาวชนของชาติ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็กๆทั้งคำพูดและการกระทำของผู้ใหญ่ สอนให้รู้จักอดทนรอคอย สอนให้เคารพสิทธิของผู้อื่นฝึกระเบียบวินัยง่ายๆที่นักเรียนทุกคนควรทำเช่นการเข้าแถวรอรับอาหารการเก็บของเครื่องใช้ของตนเองให้ระเบียบสอนให้รู้จักกฎแห่งกรรมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วให้รู้จักกลัวบาปรู้อ่อนน้อมถ่อมตน^{๓๑} อยากให้จัดอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนทุกวันวันศุกร์ของสัปดาห์เนื่องจากนักเรียนบางห้องที่พระอาจารย์ไม่ได้สอนที่ไม่ได้สัมผัสกับพระอาจารย์ อยากให้พระอาจารย์ช่วยจัดอบรมทุก

^{๒๘} สัมภาษณ์ ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๙} สัมภาษณ์ ครูนางบัวคำ บุญจันทร์.โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๐} สัมภาษณ์ครูนางศิริมา สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๑} สัมภาษณ์ครู.นางนงวิญช หาบุญมี..โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

วันศุกร์จะได้ให้นักเรียนทุกชั้นได้ร่วมกิจกรรมไหว้พระรับศีลสวดมนต์นั่งสมาธิเพื่อให้นักเรียนจะได้ความรู้ความสามารถเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติ^{๓๒}

๓.๕.๔ แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๔

แนวทางแก้ไขปัญหา ข้อที่ ๔ ต้องมีงบจัดสรรให้ในการเดินทางเพื่อจะได้ทันเวลาการเรียนการสอนทั้งสื่ออุปกรณ์ต้องเตรียมให้พร้อมในการอบรมต้องมีเทคนิคให้นักเรียนเข้าใจได้มากหาค้นสื่อให้มากและเน้นสมาธิให้มากขึ้นนักเรียนจะได้มีสมาธิในการเรียนในการกราบให้มากกว่าไหว้เพื่อให้นักเรียนเคารพนอบน้อมคูบาอาจารย์ให้มาก^{๓๓} จัดชั่วโมงการเรียนการสอนที่คาบเกี่ยวกับเวลาถวายภัตตาหารเพล

-จัดกิจกรรมแบบอย่างประพฤติกการสำรวมกายอบรมปัญญาให้นักเรียนสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

-หน่วยงานต้นสังกัดจัดหาปัจจัยด้านงบประมาณให้พระสงฆ์เพิ่มมากขึ้นและเพียงพอ^{๓๔}

๓.๕.๕ องค์ประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

คือ การกำหนดนโยบายการสอนหรือวิธีสอน การจัดสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมจริยศึกษาและการประเมินผลทางจริยธรรมองค์ประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมดังกล่าว จะประสบความสำเร็จได้ด้วยการกำกับดูแลของผู้บริหารโรงเรียน รวมถึงความร่วมมือของครูผู้สอนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

๓.๕.๖ แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหาร ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน ต้องสร้างให้เกิดมีภายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของบุคลากร

^{๓๒} สัมภาษณ์ครู.นางหอมหวล จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๓} สัมภาษณ์ครูปรมินทร์ จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๔} สัมภาษณ์ครูนางสาวกุลรุจี ตรีศรีจันทร์ .โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

โรงเรียน นักเรียน และชุมชนโรงเรียน โดยเริ่มต้นจาก การให้ผู้บริหารและครูสามารถเป็นตัวอย่างทางจริยธรรมแก่นักเรียนเสียก่อน เพื่อนำไปสู่การปลูกฝัง และส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนได้ ในปัจจุบันพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมดังนั้นพระสงฆ์ จำต้องได้รับความช่วยเหลือและมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านถวาย
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยพระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาสังคม ดังนี้

๑. พระสงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมชาวบ้านทำบุญกุศลต่างๆ
๒. ภิกษุอาวโโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย
๓. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชน
๔. ในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีล
๕. พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็ก รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า
๖. พระสงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่น สถาปัตยกรรมช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยยาแผนใหม่

ดังนั้นในสภาพปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้มีการนำเทคโนโลยีเครื่องมือสื่อสารมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์มากขึ้น ทำให้ความเจริญมีมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็เกิดขึ้นเป็นเงาตามตัว สังคมมนุษย์ต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกแม้แต่พระสงฆ์เอง ก็ต้องมีการปรับตัวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย สามารถมีแนวทางการจัดจริยศึกษาสำหรับโรงเรียนไว้ดังนี้

๑. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
๒. จัดการสอนจริยธรรมตามหลักสูตร โดยสอนให้สอดคล้องกับสังคม จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัว
๓. จัดกิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรมให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์เน้นให้เห็นจริงมากกว่าการสร้างความสำเร็จที่มาย
๔. แทรกคติธรรมทั้งในหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ

๕. สอดแทรกจริยธรรมในการสอนทฤษฎี ทุกกลุ่มประสบการณ์
๖. จัดภาพประกอบเรื่องจริยธรรม ทั้งในการสอนและการจัดกิจกรรม
๗. ใช้สื่อมวลชนในการให้ความรู้และประสบการณ์ด้านจริยธรรม

๓.๖ สรุป

ในปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง ละเลย ศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชนนักเรียน นักศึกษาให้ หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนให้มีสำนึก ผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาขังคิด มีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิต การจัดการ ศึกษาทุกประเภทต้องเน้นความสำคัญให้มีความรู้คู่คุณธรรม นับได้ว่าเป็นแนวนโยบายการจัดการ การศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากการพัฒนาคนจะต้องให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้ และ คุณธรรมควบคู่กันไป กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้าน ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชาโรงเรียนชุมชนบ้านไผ่งาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต ๑ ได้ จัดโครงการสร้างสรรค์พฤติกรรมความสุข เพื่อพัฒนาพฤติกรรม จริยธรรม คุณธรรมและ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้สมกับเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู เป็นสมาชิก ที่ดีของสังคม และดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี ความสุข โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีมีจิตสำนึกดี ประพฤติดี มีวินัย ใฝ่ศึกษา รู้ค่าคุณธรรม นำความ เป็นไทย ไม่มัวเมาอบายมุข และสุขภาพดีทั้งกายใจ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีการ ดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน ในโรงเรียนควรปลูกฝังในด้านวิชาการ การ เรียนการสอน ขณะที่นอกโรงเรียนควรปลูกฝังพื้นฐานด้านชีวิตและสังคม จะช่วยให้นักศึกษาเป็นผู้มี คุณธรรมจริยธรรมอย่างครบถ้วน

บทที่ ๔

แนวทางพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ในอดีตและปัจจุบันสังคมไทย (๒) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ของหน่วยเผยแพร่พุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย (๓) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย และเอกสารเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย ตลอดจนได้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน ๒๕ คน ซึ่งมีผลการศึกษาวิจัยในประเด็น ดังต่อไปนี้

๔.๑ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในบทบาทการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๒๕ รูป/คน มาเป็นแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการประกอบวีเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยต่อไป

ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แบบบูรณาการเข้ากับ เอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยและเป็นแนวทางในการศึกษาได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

โดยพื้นฐานของการฝึกนักเรียนเป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเอง เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง โดยจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในการพัฒนา ดังนี้

๑. การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมี สัมมาคารวะ ความรักชาติฯ

๒. การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการที่จะกระทำชั่วร้ายใดๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิดสามารถควบคุมตนได้

๓. การทำสมาธิเป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียวของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง

๔. ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดีความชอบ บริจาค เพื่อสาธารณะประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณะประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมชาติที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่มีใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จสิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เฉก เช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

การฝึกนักเรียนเป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นการพัฒนาคุณธรรมที่เรียกว่า “คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ” ที่ควรเร่งปลูกฝัง ประกอบด้วย^๑

๑. ความขยัน

ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทน ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ ผู้ที่มีความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรครักงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒. ความประหยัด

ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สิน สิ่งของแต่พอควรพอประมาณ ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของตนเองอยู่เสมอ

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, **คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ** (นโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา), ๒๕๕๐, (โปสเตอร์).

๓. ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดภัยจากรู้สึก ลำเอียง หรืออคติ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่ เล่ห์กล คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติอย่างถูกต้อง

๔. ความมีวินัย

มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ และข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัย ในตนเอง และวินัยต่อสังคม ผู้มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/ สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

๕. ความสะอาด

สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใส เป็นที่ เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามสุขลักษณะ ผีกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

๖. ความสุภาพ

สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ ผู้ที่ มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าว รุนแรง วางอำนาจชม ผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีการยาท วางตน เหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

๗. ความสามัคคี

สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอา ไรต์เอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความ หลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้เรียกอีกอย่างว่า “ความสมานฉันท์” ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำ และผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหา และขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ไม่มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๘. ความมีน้ำใจ

มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็น คุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความ

ทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสา ๑๐ ช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจผู้ที่มีความเดือดร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน๔.๔ ผลการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย โดยกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ของแต่ละระดับคุณวุฒิที่แตกต่างกันการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมนั้นเป็นส่วนสำคัญที่จะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนซึ่งเป็นผู้เรียน สถาบันควรสร้างโอกาสทางการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนแก่นักศึกษา โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ การกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่จัดขึ้นหรือส่งเสริมให้นักศึกษาจัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ และพัฒนานักศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทางด้านคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ศึกษานั้น ควรเน้น เรื่องของการสร้างบรรยากาศให้นักศึกษาเกิดความสุขควบคู่ไปกับการได้รับสาระจากกิจกรรม ไม่ควรจัดสภาพบรรยากาศเช่นเดียวกับบรรยากาศการเรียนในชั้นเรียน ต้องเน้นการสร้างโอกาสให้นักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด

ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจหลักคุณธรรมจริยธรรมและนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาทางด้านความประพฤติและจิตใจให้ดียิ่งขึ้น^๒ เด็กนักเรียนสามารถกล้าพูดกล้าทำในสิ่งที่ดีปฏิบัติตามคำสอนได้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^๓ อันเป็นค่านิยมที่พึงประสงค์ของเด็กเยาวชนในวัยเรียนโดยการประยุกต์ใช้พุทธวิธีในการสอน^๔ มุ่งเน้นให้เด็กเป็นคนดีคนเก่งและสามารถอยู่อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข^๕ โดยประพฤติปฏิบัติตามในคุณธรรมและจริยธรรมในตามแนวทางที่ถูกต้อง^๖ โดยเน้นให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรมและนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาทางด้านความประพฤติและจิตใจให้ดียิ่งขึ้น^๗ โดยเน้นให้เด็กได้กระทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การไหว้พระสวดมนต์การกราบให้นักเรียนเน้นฝึก

^๒ สัมภาษณ์ พระครูปฐมภักทกิจ, เจ้าอาวาสวัดปฐมพณาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๓ สัมภาษณ์ พระอธิการสุริเยนทร์ สุนตจิตโต, เจ้าอาวาสวัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๔ สัมภาษณ์พระอรุณพล กนตสีโล วัดหนองเครา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันพุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๕ สัมภาษณ์ครูนางนระรินุช ทาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๖ สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันเสาร์ ที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^๗ สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร, เจ้าอาวาสวัดศานกิจ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

ปฏิบัติให้ถูกต้องถูกวิธีอย่างน้องสัปดาห์ละครึ่ง^{๘๕} การเข้าค่ายคุณธรรม ให้นักเรียนฝึกคิดฝึกนั่งสมาธิถ้า
แต่ักนักเรียนมีสมาธิก็จะมีคุณธรรมในตนเอง^{๘๖} ที่สำคัญสร้างแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เช่น ๑.
การดำรงตนด้วยทาน, ศีล, ภาวนา ๒. พุทธศาสนสุภาษิตและพุทธสาวกสาวิกา ๓. การเรียนภาษาบาลี
การอ่าน-การเขียน-สันสกฤต ๔. ศาสนพิธี^{๘๗} เป็นต้น โดยกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ จะส่งผลให้ ๑.
นักเรียนจะได้เป็นเด็กดี ๒. นักเรียนจะได้มีกิริยา, วาจาที่อ่อนหวาน ๓. นักเรียนจะได้รู้วิธีการบ, ไหว้ที่
ถูกต้อง ๔. นักเรียนจะได้รู้ถึงหลักธรรมที่เป็นคติในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง^{๘๘}

เมื่อนักเรียนเข้าใจในหัวข้อคุณธรรมและนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนา
ตนเอง^{๘๙} จะทำให้นักเรียนหมั่นทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริตมีความเคารพครูและอาจารย์พูดจา
ไพเราะมีสุขภาพเรียบร้อยอ่อนน้อมถ่อมตนไม่เล่นกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน^{๙๐} เคารพพระสงฆ์ในเวลาฝึก
ปฏิบัติธรรม^{๙๑} และการส่งเสริมให้นักเรียนนักสมาธิทุกวันสวดมนต์ไหว้พระทุกวัน สวดธัมมจักกัปปวัต
ตนสูตรทุกวัน ก่อนขึ้นห้องเรียน^{๙๒} ให้เขาทำเห็นเป็นที่ประจักษ์^{๙๓} นอกจากนี้มุ่งเน้นให้ผู้อบรมได้
เรียนรู้้อย่างเหมาะสมกับตนเองและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยมีการสอดแทรกธรรมะใน
รูปแบบกิจกรรมที่ผสมทั้งศาสตร์และศิลป์มีทั้งความสนุก ความเพลินแต่อิงแอบกับหลักธรรมะ^{๙๔} โดย
มีการวางแผนว่าจะให้เด็กมีความเป็นผู้ดี เป็นคนดีจะต้องทำแบบอย่างใดบ้าง^{๙๕} โดยการสอนจะต้อง

^{๘๕} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานารัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๖} สัมภาษณ์ครูนางหอมหวาน จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๗} สัมภาษณ์ครูนางศิริ สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด
หนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๘} สัมภาษณ์ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๙} สัมภาษณ์พระอิสริานุพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัด
หนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๐} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิง พิมพ์ชนก พรหมภักดิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๑} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงสุวรรณา ชันทะเนตร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๒} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิช โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมือง
หนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๓} สัมภาษณ์ครูนางบัวคำ บุญจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๔} สัมภาษณ์ครูนางกุลรุจี ดรศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๕} สัมภาษณ์ครูนายปรมินทร์ จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

เป็นรูปธรรมจากกิจกรรมในชีวิตประจำวันให้รู้ได้เห็นได้ปฏิบัติจริงอย่างสม่ำเสมอ^{๑๙} ถึงจะก้าวหน้า^{๒๐} อันจะส่งผลให้รุ่นหลังให้ได้รับรู้และต้องสืบทอดต่อไป^{๒๑}

นอกจากการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ที่เป็นหลักวิธิตัดจากการสัมภาษณ์ของผู้บริหาร คณะครู ตลอดถึงพระสงฆ์แล้ว ยังมีนักวิชาการให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ว่ามี ๒ นัย คือ

๑. โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตนั้น คุณธรรมแปลว่า ความคิดที่ว่าบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ควรทำและเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิดหรือเลว ทั้งนี้เป็นไปทั้งโดยความคิดเห็นของแต่ละบุคคลและแต่ละสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพหรือสถานะในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ควรทำและยอมรับได้

๒. คุณธรรมเป็นระบบลักษณะการประพุดิและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะกลุ่มคนคุณธรรม ตามรูปศัพท์แปลว่าสภาพของคุณงามความดีซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายความหมายไว้ว่าคุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงามสภาพที่เกื้อกูล^{๒๒} นอกจากนี้ วิทวัณณ์ ชัตติยะมาน ยังได้กล่าวถึง คุณธรรม เป็นสิ่งที่ดีงามที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกายและวาจา ที่เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขได้ สรุปหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรม ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เป็นความดีงาม ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใบบุคคล ทำให้บุคคลนั้นพร้อมที่จะกระทำสิ่งต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือทำประโยชน์ให้ผู้อื่น โดยไม่เบียดเบียนตนเอง หรือกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้น ครูที่ประกอบด้วยคุณธรรมยอมเป็นครูที่มีความเหมาะสมสำหรับความเป็นครู เป็นผู้ที่เหมาะสมควรได้รับการยกย่องจากสังคมโดยทั่วไป นิสิตครูจึงควรนำหลักธรรมทางศาสนาและคุณธรรมที่ได้ศึกษาไปแล้วไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริมป้องกัน แก้อภัย และพัฒนาบุคลิกภาพและจรรยาบรรณครูของตนเองต่อไป^{๒๓} นอกจากนี้ กรมวิชาการ ยังให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ๓ ประการ คือ

^{๑๙} สัมภาษณ์ ชื่อนายอำนาจ ตรีศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๐} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงณัฐธามาศ เหล่าเข้ม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๑} ชื่อเด็กชายบรรพต นามฤทธิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๒} ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, **ความรู้คู่คุณธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔). หน้า ๖๕.

^{๒๓} วิทวัณณ์ ชัตติยะมาน, **เอกสารประกอบการสอนวิชาคุณลักษณะและจรรยาบรรณครู**, (ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

๑. ส่วนประกอบด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องด้วยการคิด

๒. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

๓. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ เชื่อว่าอิทธิพลส่วนหนึ่งของการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมแบบใด จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลของส่วนประกอบทั้ง ๒ ประการที่กล่าวข้างต้น และบางส่วนอาจขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ลักษณะทางจิตวิทยาบางประการของบุคคลนั้นๆ หรือความรุนแรงของการบีบคั้นของสถานการณ์ที่รุมเร้าบุคคลนั้นอีกด้วย เป็นต้น^{๒๔}

ทั้งนี้ ลักษณะต่างๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม นั้นแบ่งออกเป็น ๔ ส่วนใหญ่ๆ คือ

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่ เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย

๒. ทศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่างๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทศนคตินั้นจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้นๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่สำคัญ คือ จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของบุคคลแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำ หรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้ เพราะการกระทำที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรง

^{๒๔} กรมวิชาการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย, ๒๕๒๓

ต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่นๆ ของจริยธรรมจึงเป็นเพียงเพื่อให้ความเข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ของบุคคลนั้น^{๒๕}

ดังนั้น การที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในการดำเนินงานหลายอย่าง เช่น การอาศัยความเป็นผู้นำทางพระสงฆ์ในการเข้าไปติดต่อประสานงานกับทางสถานศึกษาในการเข้าไปทำหน้าที่เป็นพระวิทยากรในการให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน และอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและนักเรียนในการให้ความร่วมมือในการส่งเสริมกิจกรรมนี้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง สถานศึกษา และนำไปปรับประยุกต์ใช้ในสังคมไทยต่อไป

๔.๒ การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ในยุคปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนส่งผลกระทบต่อพลโลกให้เกิดปัญหามากมายหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดคงจะเป็นด้านคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์นับวันจะเสื่อมโทรมซึ่งเห็นได้จากข่าวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เช่น นักศึกษายกพวกตีกันตาย นักเรียนชายกลุ่มหนึ่งรุมข่มขืนเด็กสาวอายุ๙ ขวบกลุ่มวัยรุ่นนักแข่งมอเตอร์ไซด์รุมทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ สาววัยรุ่นคลอตกแล้วนำลูกไปทิ้งในถังขยะ เหล่านี้เป็นต้น คงเป็นตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังลดถอยไปทุกขณะ และเป็นคำถามที่น่าสนใจว่าการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งศีลธรรมให้แก่เยาวชนหรือคนไทยนั้นประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ นอกจากสถาบันครอบครัวแล้วสถาบันการศึกษาต้องมีหน้าที่เป็นตัวแทนสังคมในการหล่อหลอมเยาวชนของชาติให้มีความรู้คู่คุณธรรมโดยปลูกฝังจิตสำนึก เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และทัศนคติที่ดีแก่เยาวชนเพื่อก้าวเป็นพลังสำคัญของชาติครูอาจารย์ทุกท่านจึงต้องมีภารกิจสำคัญ ในการบ่มเพาะ หล่อหลอม ให้เยาวชนทุกคนเป็นคนเก่งและคนดีของสังคมในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งสวนใหญ่เป็นวิชาคำนวณนั้นอาจารย์ผู้สอนสามารถใช้เทคนิค หรือวิธีการรูปแบบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียนได้ เช่นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรมจึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกภาคส่วนจะต้อง ร่วมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรมหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บัณฑิตเป็นคนดีมีวินัย มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ เคารพในกฎระเบียบ เพื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข

^{๒๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, จริยธรรมของเยาวชนไทย, (กรุงเทพมหานคร :สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔). หน้า ๒๕.

๔.๒.๑ การบูรณาการการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม

๑ ผู้สอนเป็นกุญแจที่สำคัญ

การพัฒนาให้นักศึกษาให้มีคุณลักษณะด้านจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ดีนั้นมีหลายรูปแบบ หลายแนวทางขึ้นอยู่กับแนวคิด และศักยภาพของผู้สอนแต่ละคนที่จะจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักศึกษา และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ผู้สอนจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เช่น เรื่องความมีน้ำใจ ผู้สอนจะต้องมีพฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีน้ำใจ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. การช่วยเหลือ
๒. การให้กำลังใจ
๓. การแสดงความเอื้ออาทร
๔. การชื่นชมยินดีในความดีงามของผู้อื่น

๒ หลักการสอดแทรก

หลักการสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในชั้นเรียนให้แก่ผู้เรียน

๑. ครูอาจารย์ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี
๒. สอดแทรกในวิชาและกิจกรรมต่างๆ
๓. สอดแทรกโดยไม่ให้รู้ตัว
๔. สอนหรือสอดแทรกครั้งละน้อยๆแต่บ่อยๆและต่อเนื่อง

๓ แนวทางสอดแทรกโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวทางที่ผู้เขียนได้มีการดำเนินการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในระบบการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนด้านจิตพิสัย โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการ คิด วิเคราะห์และสรุปขอยกตัวอย่างสวนหนึ่งของการระดมความคิด วิเคราะห์และสรุป

๔ การสอนและกิจกรรมเสริมในชั้นเรียน

กิจกรรมการละลายพฤติกรรม เช่น การเล่นเกมส์ การแนะนำตัวแบบต่างๆ (แต่งกลอน แนะนำตัว ร้องเพลงแนะนำตัว พูดภาษาพื้นเมืองในการแนะนำตัว)

กิจกรรมการเรียนรู้การทำงานเป็นทีม เช่น การแบ่งกลุ่มแก้ปัญหาโจทย์ที่ได้รับมอบหมาย

กิจกรรมการเรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เช่น การแบ่งเวรทำหน้าที่เตรียมพร้อมก่อนเข้าเรียน เช่น ลบกระดานดำ เปิดคอมพิวเตอร์และโปรแกรมที่อาจารย์จะใช้สอน เตรียมระบบเครื่องขยายเสียง ให้อาจารย์

กิจกรรมส่งเสริมความรักความสามัคคีในสถาบันการศึกษา เช่น จะมีการร้องเพลงประจำสถาบันและเพลงประจำคณะในชั้นเรียน หรือเปิดเพลงประจำคณะเบาๆในช่วงที่ให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดในชั้นเรียน

กิจกรรมการอนุรักษ์ความเป็นไทย เช่น การอนุรักษ์การทำความเคารพระหว่างอาจารย์และศิษย์ทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน การใช้คำสุภาพของไทย การสนับสนุนให้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีไทยต่างๆ

กิจกรรมสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม เช่น การแสดงละครสะท้อนสังคมด้านคุณธรรม จริยธรรม การเล่าเรื่องประสบการณ์เรื่องการทำความดีการวิเคราะห้และสรุปข่าวประจำวัน

ส่งเสริมและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเช่นการสวดมนต์เช้า-เย็น เดินจงกลมนั่งสมาธิเป็นต้น^{๒๖}

ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมให้มีการสวดมนต์นั่งสมาธิ^{๒๗}จัดกิจกรรมนันทนาการส่งเสริมสร้าง,วาดรูป,แบ่งกลุ่มตอบคำถาม^{๒๘}ควรจัดให้นักเรียนเข้าวัดเพื่อไปประพฤติปฏิบัติในวัดพระอย่างน้อยในวัดสำคัญในพระพุทธศาสนา^{๒๙}กิจกรรมส่งเสริมความดีความงามและความเป็นไทยในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดี^{๓๐}การจัดกิจกรรมเพื่อที่จะพัฒนาเด็กนักเรียนนั้นต้องเริ่มต้นที่ตัวนักเรียนและผู้จัดอบรม ก่อนอื่นต้องนำเสนอหัวข้อที่จะอบรมและตัววัตถุประสงค์เพื่อนักเรียนมีทักษะและพัฒนาตนเองเข้าไปในการจัดกิจกรรม^{๓๑}ควรจัดกิจกรรมเป็นประจำทุกสัปดาห์ให้นักเรียนเน้นการนั่งสมาธิก่อนเข้าห้องเรียนการเดินทางผ่านผู้ใหญ่การพูดจาที่ไพเราะให้มากที่สุด^{๓๒}

๑.เรื่องการกราบไหว้

๒.เรื่องนั่งสมาธิ

๓.เข้าค่ายคุณธรรม^{๓๓}

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระครูปฐมภักทกิจ, เจ้าอาวาสวัดปทุมพาราม ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร, เจ้าอาวาสวัดศานกิจ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระอธิการสุริยเณทร์ สุนตจิตโต, เจ้าอาวาสวัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๒๙} สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันเสาร์ ที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๐} สัมภาษณ์พระอรรถพล กนตสีโล วัดหนองคร่ำ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันพุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๑} สัมภาษณ์พระอิสราณพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพาราม ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๒} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานารัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๓} สัมภาษณ์ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

ฝึกนั่งสมาธิ,มีมารยาทที่ดีเรียบร้อย วาจาสุภาพอ่อนน้อม^{๓๔}

ก่อนอื่นควรสอนให้เขาสวดมนต์สมาธิเหมือนสวดพุทฺธคุณ,ธรรมคุณ,สังฆคุณ,ทำวัตรเช้า,ทำวัตรเย็นศีลห้า นั่งสมาธิทุกวันก่อนเข้าห้องเรียน^{๓๕} การอบรมปลูกฝังคุณธรรมการเข้าค่ายจริยธรรม ๒.กิจกรรมกลุ่มการนำเสนอของผู้เรียน ๓.การฝึกสติสมาธิภาวนาให้นักเรียน^{๓๖}การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่นความขยันหมั่นเพียรการตรงต่อเวลาความรับผิดชอบฯลฯ ๒.ฝึกการรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนา ๓.การทำสมาธิ ๔.ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่นการรู้จักให้อภัยรู้จักแบ่งปันหรือช่วยงานสาธารณะประโยชน์^{๓๗}เป็นแบบอย่างที่ดี ทางด้าน ภาย วาจา และการประพฤติปฏิบัติต่อผู้เรียน^{๓๘}นั่งสมาธิ,เข้าค่าย^{๓๙}การนำเข้าสู่วิทยาการจากข่าว และเหตุการณ์,นำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหา,สอดแทรกธรรมะที่ผสมทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อความสนุกสนาน^{๔๐}การนำเข้าสู่วิทยาการจากข่าวและเหตุการณ์^{๔๑}สมาธิเดินจงกรม วาดภาพ เขียน^{๔๒}ควรจัดกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมและจริยธรรมให้ไหว้พระสวดมนต์ทำสมาธิเดินจงกรมและอื่นๆ^{๔๓}ให้ไหว้พระสวดมนต์เดินจงกรมนั่งสมาธิ^{๔๔}

---

^{๓๔} สัมภาษณ์ครูนางหอมหวาน จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๕} สัมภาษณ์ครูนางบัวคำ บุญจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๖} สัมภาษณ์ครูนางศิริ สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๗} สัมภาษณ์ครูนางนระริษ ขาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๘} สัมภาษณ์ครูนางนระริษ ขาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๓๙} สัมภาษณ์ครูนายปรมินทร์ จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๐} สัมภาษณ์ครูนางกุลจุจิ ดุรงค์จันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๑} สัมภาษณ์ ชื่อนายอำนาจ ดุรงค์จันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๒} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กชายจักรรินทร์ สุทธิจักร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๓} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอาภาศิริ ศรีสงคราม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๔} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิง พิมพ์ชนก พรหมภักดิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

ควรจัดกรรมนำสวดมนต์ไหว้พระรับศีลถวายสังฆทานนั่งสมาธิกราบเพื่อให้นักเรียนฝึกฝนมีระเบียบวินัยมีสมาธิสติและเกิดปัญญานำไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๔๕}ควรจัดกิจกรรมแบบธรรมชาติกิจกรรมเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมกิจกรรมปฏิบัติและฐานที่เกี่ยวกับกิจกรรมนั่งสมาธิเดินจงกลมสวดมนต์ไหว้พระ^{๔๖}ควรจัดกิจกรรมนั่งสมาธิกิจกรรมสวดมนต์ สวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร กิจกรรมฝึกอิริยาบถเดินจงกลม^{๔๗}กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระกิจกรรมที่ใช้สมาธิเช่นว่างหนังสือบนศีรษะแล้วเดินห้ามให้หล่น^{๔๘}นั่งสมาธิ เดินจงกลมยืนสมาธิไหว้พระสวดมนต์^{๔๙}นั่งทำสมาธิสวดมนต์ ทำกิจกรรมต่างๆเข้ากลุ่มร่วมกับเพื่อนๆและทำกิจกรรมตามฐานต่างๆทำความดีพูดจาไพเราะไม่ทะเลาะกัน^{๕๐}นั่งสมาธิสวดมนต์เข้าฐานต่างๆและรวมกลุ่มต่างๆกับโรงเรียนอื่นและทำกิจกรรมตามฐานต่างๆพูดจาไพเราะ^{๕๑}

๔.๓ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.๓.๑ การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมที่โรงเรียนควรส่งเสริมนั้น ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการได้เสนอแนะไว้มากมาย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของคณะสงฆ์ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ซึ่งได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติดังนี้^{๕๒}

๑.จัดกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าเป็นประจำ เน้นฝึกมารยาทความเป็นผู้นำให้ทั่วถึง มีกิจกรรมสำคัญ คือ

^{๔๕} ชื่อเด็กชายบรรพต นามฤทธิ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๖} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงณัฐธามาศ เหล่าแฉ่ม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๗} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิช โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๘} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอริสรา หนูทองแก้ว โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๔๙} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงดวงพา เข้าโต โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๐} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงทิพย์อักษร มูลทะเลน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๑} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงสุวรรณา ชันทะเนตร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

- ๑) กิจกรรมเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณ
- ๒) กิจกรรมฝึกมารยาทการแสดงความเคารพบุคคลต่าง ๆ
- ๓) กิจกรรมรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาด เขตรับผิดชอบประจำวัน
ของนักเรียน

๒. การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสุดสัปดาห์ มีกิจกรรมดังนี้

- ๑) กิจกรรมทางศาสนาทุกเย็นวันสุดสัปดาห์ ได้แก่ ฝึกจัดโต๊ะหมู่บูชาการกราบแบบ
เบญจางคประดิษฐ์ สวดมนต์ไหว้พระทำนองสรภัญญะ การนั่งสมาธิ
- ๒) กิจกรรมทางศาสนาที่จัดเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิมนต์พระสงฆ์มา
อบรมคุณธรรมจริยธรรม บรรยายธรรม ฝึกนักเรียนได้อารานาศีล อารานาธรรม
- ๓) กิจกรรมบันทึกความดี ให้นักเรียนบันทึกความดีทำลงในสมุดแล้วนำมาเล่าให้เพื่อน
ฟัง

๓. จัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสิ้นภาคเรียน มีกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรม
จริยธรรมนักเรียน ได้แก่

- ๑) การประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี
- ๒) จัดประกวดการเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก
- ๓) จัดการแสดงของนักเรียนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม
- ๔) การคัดเลือกผู้นำนักเรียนด้านจริยธรรม

๔. ปฏิบัติกิจกรรมตามศาสนาของตนตามความเหมาะสม

จะเห็นได้ว่านโยบายเหล่านี้เป็นแนวทางที่โรงเรียนในสังกัดจะต้องนำไปปฏิบัติหรือกำหนด
นโยบายขึ้นมาให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมตาม
คุณลักษณะต่าง ๆ ที่พึงประสงค์คุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการและมีความจำเป็นต้อง
ปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันมี ๑๐ ประการ คือ^{๕๓}

- ๑) มีระเบียบวินัย
- ๒) มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม
- ๓) ขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
- ๔) สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
- ๕) รู้จักคิดเป็น วิจาร์ณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

^{๕๓} ปราชญา กล้าผจญ, คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ, (กรุงเทพมหานคร : เอลโล่การ
พิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๕.

๖) กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๗) มีพละนาถัยสมบุดรณั้ทั้งร่างกายและจิตใจ

๘) รู้จักฟังตนเอง มีอดมคคิ

๙) มีความภาคภูมิ รู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ

๑๐) มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูกตเวทึ กล้าหาญ และสามัคคี

๔.๓.๒ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่ สถานศึกษาต้องมีแผนงาน โครงการเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ มีคณะทำงานด้านกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมที่มีความรู้ ความสามารถ และต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานด้านคุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสม และผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ

๒) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยเน้นพัฒนาจิต ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ คิดดี ทำดี และใฝ่ดี ได้แก่ สถานศึกษามอบหมายงานให้บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านคุณธรรม จริยธรรมเข้ามากำกับดูแลกิจกรรม การจัดกิจกรรมต้องเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง สม่าเสมอและต่อเนื่อง และควรเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถตามโอกาสที่เหมาะสม มุ่งเน้นบุคลากรภายใน เพราะเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง

๓) การจัดให้มีการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้นักเรียนเป็นประจำทุกสัปดาห์ ได้แก่ สถานศึกษาต้องมีปฏิทินปฏิบัติงาน และปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้จัดทำแผนงาน/โครงการในรอบปี การศึกษา มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสม และควรมีการประชุมวางแผนงานปฏิบัติกิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรมอย่างเหมาะสม ชัดเจนมีความร่วมมือสนับสนุนและให้ความร่วมมือช่วยติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดอบรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย^{๕๔}

ให้มีความร่วมมือสนับสนุนช่วยให้ความร่วมมือในการจัดอบรม และติดต่อประสานงานกัน^{๕๕}จัดให้มีการให้ความรู้ความเข้าใจในทางด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ จัดแบบทดสอบให้นักเรียนฝึก

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระอธิการสุริเยนทร์ สุนตจิตโต, เจ้าอาวาสวัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุศ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๕} สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร, เจ้าอาวาสวัดศานกิจ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุศ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

ปฏิบัติ^{๕๖} ให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติโดยการเข้าค่ายคุณธรรมจริยธรรมภายในวัด^{๕๗} ครูเป็นผู้ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตามกิจกรรมต่างๆทุกครั้งและนำผู้ที่ทำไม่ถูกต้องมาฝึกซ้ำๆอีกจนถูกต้อง^{๕๘} ควรเร่งให้ความสุขใจในการแก้ไขปัญหาในกลุ่มเด็กและเยาวชนก่อนที่ทุกอย่างจะสายเกินเยียวยา^{๕๙} ให้ความร่วมมือและสนับสนุนเต็มที่ให้ความอุปถัมภ์อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือช่วยในการอบรมติดตือประสานงาน^{๖๐}

๑.นักเรียนจะได้เป็นเด็กดีต่อไป ๒.นักเรียนจะได้มีมารยาทมีคุณธรรม จริยธรรม ๓.นักเรียนจะได้รู้จักหน้าที่ของตนเอง^{๖๑} ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน^{๖๒}ครูควรให้เป็นตัวอย่างเป็นผู้มีทานศีลภาวนาศึกษาธรรมะบ่อยๆเพื่อปลูกฝังให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ^{๖๓}การดำเนินตนเป็นแบบอย่างที่ดีได้แก่การถือศีล ๕ และปฏิบัติตนตามศีล ๕

๒.นำนักเรียนฝึกสติสมาธิก่อนเรียนในชั้นเรียน ๓.นำนักเรียนไหว้พระสวดมนต์ก่อนกลับบ้านทุกวัน^{๖๔}ร่วมฝึกสมาธิกับนักเรียนและเป็นแบบอย่างที่ดี^{๖๕}ควรให้ชี้แนะในการเรียนการสอน ชี้แนวทางในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข^{๖๖}เป็นผู้ชี้แนะในการเรียนการสอนชี้แนวทางในการดำรงชีวิต

^{๕๖} สัมภาษณ์ พระอธิการสุริเยนทร์ สุนตจิตโต, เจ้าอาวาสวัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๗} สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพ็ญลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันเสาร์ ที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๘} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานารัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๙} สัมภาษณ์พระอรรถพล กนตสีโล วัดหนองคร่ำ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันพุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๐} สัมภาษณ์พระอิสราณพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๑} สัมภาษณ์ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๒} สัมภาษณ์ครูนางหอมหวาน จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๓} สัมภาษณ์ครูนางบัวคำ บุญจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๔} สัมภาษณ์ครูนางศิริ สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๕} สัมภาษณ์ครูนายปรมินทร์ จำปาเกตุโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๖} สัมภาษณ์ครูนางกุลรุจี ดรศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

อย่างอย่างมีความสุข^{๖๗}สอนให้มีสติ สมาธิ สอนให้เป็นคนดี^{๖๘}เข้าร่วมโครงการคุณธรรมเพื่อให้เด็กๆได้ทำสมาธิมีจิตนิ่งสงบและได้ทำทุกวันจะได้เรียนหนังสือเข้าใจและมีจิตนิ่งมีความอดทนสูงมีสมาธิ ฯลฯ^{๖๙}สอนนั่งสมาธิสอนให้มีสติและเป็นคนดี มีน้ำใจ^{๗๐}ควรสอนให้นักเรียนมีสมาธิมีสติสอนให้เป็นคนดี^{๗๑}เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตั้งใจทำเพื่อพัฒนาคุณธรรมต่อไปเพื่อคนรุ่นใหม่จะได้สืบต่อกันไปเรื่อยๆ^{๗๒}การทำสมาธิการฝึกสวดมนต์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร การฝึกอิริยาบถเดินจงกลม^{๗๓}การทำสมาธิการสวดมนต์ไหว้พระการอิริยาบถเดินจงกลม^{๗๔}ให้มีสติมีสมาธิเป็นคนดีไม่ไปทะเลาะกับผู้อื่นและตีกับผู้อื่นไม่เล่นขณะสวดมนต์ หรือนั่งสมาธิ^{๗๕}ทำให้รู้ถึงความดีและได้นั่งสมาธิและยังได้ยืนเดินจงกลมและกิจกรรมอื่นอีก^{๗๖}ทำให้รู้ถึงความดีและได้นั่งสมาธิและยังได้เดินจงกลมและยังทำกิจกรรมต่างๆ^{๗๗}

---

^{๖๗} สัมภาษณ์ ชื่อนายอำนาจ ตรีศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๘} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กชายจักรรินทร์ สุทธิจักร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๖๙} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอาภาศิริ ศรีสงคราม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ 25 เดือน มิถุนายน พ.ศ.2561

^{๗๐} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิง พิมพ์ชนก พรหมภักดิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๑} ชื่อเด็กชายบรรพต นามฤทธิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๒} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงณัฐธามาศ เหล่าแฉ่ม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๓} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิช โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๔} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอริสรา หนูทองแก้ว โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๕} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงดวงพา เข้าโต โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๖} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงทิพย์อักษร มูลทะเลน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๗๗} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงสุวรรณา ชันทะเนตร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๔.๔ แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.๔.๑ ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑. ด้านการมีวินัยและรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทุกวัน นักเรียนควรฝึกปฏิบัติตน หรือฝึกระเบียบให้เกิดแก่ตนเอง ตลอดถึงเข้าร่วมกิจกรรมการแต่งการตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน และอยากให้ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนานักเรียนด้านการมีวินัยและความรับผิดชอบต่อให้มากกว่าเดิม

๒. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต พบว่า ควรจัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาด้านความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน ๆ เช่น การมอบวุฒิบัตรให้นักเรียน ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียน ตนเอง และครอบครัว เป็นต้น

๓. ด้านการมีเมตตา พบว่า นักเรียนอยากให้มิจิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตเมตตา โดยไม่คิดหวังผลตอบแทน การแนะนำเพื่อนๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ เสมอ ถือว่าเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น

๔. ด้านความประหยัด พบว่า นักเรียนต้องการกิจกรรมเสริมด้านการประหยัด โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ให้นักเรียนหยอดกระปุกออมวันละ ๕ บาท เพื่อปลูกฝังให้เกิดการรักการออมแก่นักเรียน

๕. ด้านความกตัญญูตเวที พบว่า นักเรียนมีความกตัญญูต่อพ่อ-แม่ และผู้มีพระคุณอยู่แล้ว เช่น การตั้งใจเรียน การเชื่อฟังพ่อ-แม่ ครู อาจารย์ ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เป็นต้น

ได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า “คน”มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่าง หน้าตา ภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างกันจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคลอาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ^{๗๘}

^{๗๘} บรรจง ชูสกุลชาติ, *คู่มือพัฒนาคุณธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

๔.๔.๒ แนวคิดการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน ครูมีความคิดเห็นว่า ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือครูผู้สอนมีความปรารถนาดีอย่างจริงใจต่อการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครูผู้สอนประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และครูผู้สอนมีการพูดให้นักเรียนมีกำลังใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือ ครูผู้สอนมีความปรารถนาดีอย่างจริงใจต่อการอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครูผู้สอนอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน และครูผู้สอน ยกตัวอย่างเรื่องราวในชีวิตจริงมาใช้อบรมสั่งสอน คุณธรรมจริยธรรมนักเรียน^{๗๙}

๒. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนครูมีความคิดเห็นว่า ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคืออาคารสิ่งปลูกสร้าง และบริเวณโรงเรียนได้จัดวางผังไว้อย่างเป็น ระเบียบ โรงเรียนได้จัดบอร์ดเพื่อให้ความรู้ในวันสำคัญและเทศกาลต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และบริเวณโรงเรียนมีความร่มรื่น ร่มเย็นด้วยร่มเงาของต้นไม้ บรรยากาศในโรงเรียนมีความสงบร่มเย็นนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือ อาคารสิ่งปลูกสร้าง และบริเวณโรงเรียนได้จัดวางผังได้อย่างเป็นระเบียบ โรงเรียนได้จัดบอร์ดเพื่อให้ความรู้ในวันสำคัญและเทศกาลต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ และ อาคารอาณาบริเวณโรงเรียนมีความสะอาดเรียบร้อย^{๘๐}

๓. กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครูมีความคิดเห็นว่า ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือโรงเรียนได้จัดส่งนักเรียนเข้าร่วมประกวดมารยาทและสวดสรภัญญะ โรงเรียนได้จัดกิจกรรมบรรพชา / อุปสมบทหมู่ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ และโรงเรียนได้ให้ความสำคัญของกิจกรรมพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนนักเรียนมีความคิดเห็นว่าการจัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือโรงเรียนได้โรงเรียนได้จัดกิจกรรมบรรพชา / อุปสมบทหมู่ในโอกาสพิเศษต่าง ๆ และโรงเรียนได้ให้ความสำคัญของกิจกรรม

^{๗๙} สัมภาษณ์ ชื่อนายอำนาจ ตรีศรีจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๐} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานารัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

พัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียน และ โรงเรียนได้จัดกิจกรรมอย่างหลากหลายเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน^{๕๑}

๔. การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ครูมีความคิดเห็นว่า ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรมที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับแรกคือ โรงเรียนได้ประชุมครูและนักเรียนเพื่อชี้แจงความเข้าใจในระเบียบปฏิบัติโรงเรียนใช้วิธีการยกย่องชมเชย หรือการให้รางวัลเป็นแนวทางในการจูงใจให้นักเรียนปฏิบัติตามและ ความเอาใจใส่ของครูในการแก้ไขปัญหาความประพฤติของนักเรียนนักเรียนมีความเห็นว่า การกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และกิจกรรม ที่มีการปฏิบัติมาก ๓ ลำดับ แรกคือ โรงเรียนได้ประชุมครูและนักเรียนเพื่อชี้แจงความเข้าใจในระเบียบปฏิบัติความเอาใจใส่ของครูในการแก้ไขปัญหาความประพฤติของนักเรียน และโรงเรียนได้แจกเอกสารระเบียบปฏิบัติของนักเรียนให้แก่บุคลากรทุกฝ่ายได้รับรู้โดยทั่วถึง

หลักคุณธรรมจริยธรรมที่ได้จากการอบรมนั้นจะช่วยให้นักเรียนได้นำไปคิดและปรับใช้ใน ชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและการพัฒนาด้านศักยภาพที่ดียิ่งขึ้นรวมทั้งการเป็นซื่อสัตย์และเป็นพลเมืองที่ดีทางด้านสังคมประเทศผู้อื่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๕๒}นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและผู้อื่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น^{๕๓}นักเรียนสามารถนำความรู้ในการอบรมเช่น ได้แก่การสวดมนต์ไหว้พระ นั่งสมาธิช่วยเหลือสังคมและช่วยงานทางโรงเรียนเมื่อมีงานต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย^{๕๔}ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างน้อยนักเรียนก็จะเป็นคนดีไม่หลงผิดในอบายมุขต่างๆ และเป็นคนดีของสังคมต่อไป^{๕๕}ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านนิสัยใจคอทำให้เป็นคนมีเหตุผลในการคิดและตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่างๆได้^{๕๖}ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนจะมีความเข้าใจมากขึ้นและสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการ

^{๕๑} สัมภาษณ์ครูนางนาวิ สีมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๒} สัมภาษณ์ พระครูปทุมภัทริกิจ, เจ้าอาวาสวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๓} สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร, เจ้าอาวาสวัดศานกิจ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๔} สัมภาษณ์ พระอธิการสุริเยนทร์ สนั่นจิตโต, เจ้าอาวาสวัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๕} สัมภาษณ์พระสุรพร ตปสีโล วัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน เสาร์ ที่ ๒๓ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๕๖} สัมภาษณ์พระอรรถพล กนต์สีโล วัดหนองคร่ำ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันพุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

อบรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง^{๘๗}ฝึกนักเรียนให้เป็นเน้นปฏิบัติจริง,เน้นความมีมารยาท,ฝึกความมีสาระ,การสวดมนต์สอนนักเรียนสวดให้ถูกต้องตามภาษาบาลี^{๘๘}๑.มีความรู้เป็นที่น่าเชื่อถือ ๒.เป็นตัวอย่างที่ดี ๓.ต้องตรงต่อเวลา ๔.มีความรู้มีคุณธรรม^{๘๙}มีความรู้สงบเรียบร้อย มีความเมตตาแก่นักเรียนให้ความรู้แก่นักเรียน^{๙๐}เป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์สำรวมกายวาจาใจ,มีจิตพุทธะและเมตตาต่อเด็กพร้อมเสียสละที่จะให้ธรรมทานอย่างเต็มความสามารถ^{๙๑}

๑.มีความงามทั้งทางกายวาจาที่แสดงออกมาเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน ๒.มีความเมตตากรุณาแก่นักเรียนในฐานะลูกศิษย์ ๓.มีองค์ความรู้ทั้งในหลักธรรมคำสอนของศาสนาและหลักการปฏิบัติ^{๙๒}การฝึกตนในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในกรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคมทั้งในสถานการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง^{๙๓}เป็นคนดี มีคุณธรรมเป็นคนหนึ่งขึ้นเด็กมีความรู้ความเข้าใจในการศึกษาหลักธรรมจริยธรรมเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้อยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุขมีความตระหนักในความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ^{๙๔}การดำรงตนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีดำรงตนในชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขครบถ้วนเป็นสุขสังคมสงบสุขร่มเย็น^{๙๕}ฝึกให้มีสมาธิดีขึ้นมีสติสม่ำเสมอ^{๙๖}การนั่งสมาธิ ทำให้มีสติจิตนิ่งและมีความอดทน การเดินจง

---

^{๘๗} สัมภาษณ์พระอิสริยานุพงษ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน พุธ ที่ ๒๐ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๘} สัมภาษณ์ครูนางรัชณี พานารัตน์โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๘๙} สัมภาษณ์ครูนางนาวิ สิมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๐} สัมภาษณ์ครูนางหอมหวาน จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๑} สัมภาษณ์ครูนางบัวคำ บุญจันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๒} สัมภาษณ์ครูนางศิริ สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๓} สัมภาษณ์ครูนางนระริษ ทาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วันจันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๔} สัมภาษณ์ครูนางกุลจุจิ ดุรงค์จันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๕} สัมภาษณ์ ชื่อนายอำนาจ ดุรงค์จันทร์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๖} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กชายจักรรินทร์ สุทธิจักร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวันจันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

กลม ทำให้มีจิตนิ่งมีสมาธิ ฯลฯ^{๙๗} ใช้ให้เกิดประโยชน์ใช้ให้เป็น^{๙๘} ได้สืบทอดวัฒนธรรมจริยธรรมได้บอกต่อกัน^{๙๙} นำหลักธรรมไปใช้ในเรื่องสติสมาธิปัญญาในครอบครัวและชุมชนและบอกเล่าต่อกันไปว่าสติ,สมาธิ,ปัญญา เป็นสิ่งที่ดี^{๑๐๐}นักเรียนทุกคนได้ทำกิจกรรมจริงสวดมนต์ไหว้พระสวดมนต์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตรจริงได้รู้จักการสมาธิมีสติในการทำอะไรก็ตาม^{๑๐๑}ฝึกนั่งทำสมาธิทุกวัน สวมนนต์ทุกวัน และทำให้น้องๆมีความสุขสนุกสนานมีความสุขต่อกิจกรรมสมาธิดีขึ้นทำอะไรก็มีสติ^{๑๐๒}เราได้มีสติมากขึ้นมีปัญหาสมาธิในการเรียนคุณธรรมจริยธรรมหรือในการเรียนหนังสือ^{๑๐๓}มีสติและจิตใจสงบและสว่างและได้ความรู้ในการอบรม^{๑๐๔}มีสติมีสมาธิในการเรียนและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่างๆ^{๑๐๕}

---

^{๙๗} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอาภาศิริ ศรีสงคราม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๘} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิง พิมพ์ชนก พรหมภักดิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๙๙} ชื่อเด็กชายบรรพต นามฤทธิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงณัฐตามาศ เหล่าแซม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิช โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงอริสรา หนูทองแก้ว โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงดวงพา เช้าโต โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายวัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงทิพย์อักษร มุลทะเสน โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ ชื่อเด็กหญิงสุวรรณา ชันทะเนตร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย วัน จันทร์ ที่ ๒๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

๔.๕ สรุป

จากการวิจัยเรื่อง แนวบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงแนวบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนมาประยุกต์ใช้ในการเรียน การสอน วิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตลอดเสนอแนะซึ่งจะไปสู่การพัฒนาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ต่อไปผู้วิจัยสามารถวิจัยองค์ความรู้ได้ดังนี้

๑.การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยในแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในบทบาทการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ในโรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำนวน ๒๕ รูป/คน มาเป็นแนวทางในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการ ประกอบวิเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยต่อไป

ผลการวิเคราะห์การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดย ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์แบบบูรณาการเข้ากับ เอกสาร หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ งานวิจัย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัยและเป็นแนวทางในการศึกษาได้เป็นอย่างดี ซึ่งสามารถ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

โดยพื้นฐานของการฝึกนักเรียนเป็นวิธีการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมด้วยตนเอง เพราะเป็นการพัฒนาความสามารถของบุคคล ในการควบคุมการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ใน กรอบของพฤติกรรมที่พึงปรารถนาของสังคม ทั้งในสภาพการณ์ปกติและเมื่อเผชิญปัญหาหรือขัดแย้ง โดยจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในการพัฒนา ดังนี้

๑. การฝึกวินัยขั้นพื้นฐาน เช่น ความขยันหมั่นเพียร การฟังตนเอง ความตรงต่อเวลา ความรับผิดชอบ การรู้จักประหยัดและออม ความซื่อสัตย์ ความมี สัมมาคารวะ ความรักชาติฯ

๒. การรักษาศีลตามความเชื่อในศาสนาของตน ศีลเป็นตัวกำหนดที่จะทำให้งดเว้นในการ ที่จะกระทำชั่วร้ายใดๆ อยู่ในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีพลังจิตที่เข้มแข็งรู้เท่าทันความคิดสามารถ ควบคุมตนได้

๓. การทำสมาธิเป็นการฝึกให้เกิดการตั้งมั่นของจิตใจทำให้เกิดภาวะมีอารมณ์หนึ่งเดียว ของกุศลจิต เป็นจิตใจที่สงบผ่องใสบริสุทธิ์เป็นจิตที่เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ทำให้เกิดปัญญาสามารถ พิจารณาเห็นทุกอย่างตรงสภาพความเป็นจริง

๔. ฝึกการเป็นผู้ให้ เช่น การรู้จัก ให้อภัย รู้จักแบ่งปันความรู้ ความดีความชอบ บริจาค เพื่อสาธารณประโยชน์ อุทิศแรงกายแรงใจช่วยงานสาธารณประโยชน์โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมด้วยวิธีพัฒนาตนเองตามขั้นตอนดังกล่าว เป็นธรรมภาวะ ที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้ควบคู่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่มิใช่เป็นการกระทำในลักษณะเสร็จ

สิ้น ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจนเป็นนิสัย เพราะจิตใจของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เฉก เช่น กระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

๒.การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ในยุคปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงจนส่งผลต่อพลโลกให้เกิดปัญหามากมายหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดคงจะเป็นด้านคุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์นับวันจะเสื่อมโทรมซึ่งเห็นได้จากข่าวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เช่น นักศึกษายกพวกตีกันตาย นักเรียนชายกลุ่มหนึ่งรุมข่มขืนเด็กสาวอายุ๙ ขวบกลุ่มวัยรุ่นนักแข่งมอเตอร์ไซด์รุมทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ สาววัยรุ่นคลอดลูกแล้วนำลูกไปทิ้งในถังขยะ เหล่านี้เป็นต้น คงเป็นตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังลดถอยไปทุกขณะ และเป็นคำถามที่น่าสนใจว่าการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งศีลธรรมให้แก่เยาวชนหรือคนไทยนั้นประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ นอกจากสถาบันครอบครัวแล้วสถาบันการศึกษาต้องมีหน้าที่เป็นตัวแทนสังคมในการหล่อหลอมเยาวชนของชาติให้มีความรู้คู่คุณธรรมโดยปลูกฝังจิตสำนึก เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และทัศนคติที่ดีแก่เยาวชนเพื่อก้าวเป็นพลังสำคัญของชาติครูอาจารย์ทุกท่านจึงต้องมีภารกิจสำคัญ ในการบ่มเพาะ หล่อหลอม ให้เยาวชนทุกคนเป็นคนเก่งและคนดีของสังคมในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งสวนใหญ่เป็นวิชาคำนวณนั้นอาจารย์ผู้สอนสามารถใช้เทคนิค หรือวิธีการรูปแบบต่างๆในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียนได้ เช่นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรมจึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกภาคส่วนจะต้อง ร่วมแรงร่วมใจกันจัดกิจกรรมหลากหลาย

อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บัณฑิตเป็นคนดีมีวินัย มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ เคารพในกฎระเบียบ เพื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข

๓.การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมที่โรงเรียนควรส่งเสริม นั้น ถึงแม้ว่าจะมีนักวิชาการได้เสนอแนะไว้มากมาย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวในการส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ของคณะสงฆ์ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ซึ่งได้กำหนดนโยบายการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม นักเรียนมาใช้เป็นแนวปฏิบัติดังนี้

๑.จัดกิจกรรมหน้าเสาธงทุกเช้าเป็นประจำ เน้นฝึกมารยาทความเป็นผู้นำให้ทั่วถึง มีกิจกรรมสำคัญ คือ

- ๑) กิจกรรมเคารพธงชาติ สวดมนต์ และกล่าวคำปฏิญาณ
- ๒) กิจกรรมฝึกมารยาทการแสดงความเคารพบุคคลต่าง ๆ
- ๓) กิจกรรมรายงานผลการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสะอาด เขตรับผิดชอบประจำวันของนักเรียน

๒. การจัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสุดส์ปดาห์ มีกิจกรรมดังนี้

๑) กิจกรรมทางศาสนาทุกเย็นวันสุดสัปดาห์ ได้แก่ ฝึกจัดโต๊ะหมู่บูชาการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ สวดมนต์ไหว้พระทำนองสรภัญญะ การนั่งสมาธิ

๒) กิจกรรมทางศาสนาที่จัดเพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง นิมนต์พระสงฆ์มาอบรมคุณธรรมจริยธรรม บรรยายธรรม ฝึกนักเรียนได้อารานาศีล อารานาธรรม

๓) กิจกรรมบันทึกความดี ให้นักเรียนบันทึกความดีทำลงในสมุดแล้วนำมาเล่าให้เพื่อนฟัง

๓. จัดกิจกรรมทางศาสนาในวันสิ้นภาคเรียน มีกิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ได้แก่

๑) การประกาศเกียรติคุณและมอบรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี

๒) จัดประกวดการเล่านิทานธรรมะหรือนิทานชาดก

๓) จัดการแสดงของนักเรียนโดยเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับจริยธรรม

๔) การคัดเลือกผู้นำนักเรียนด้านจริยธรรม

๔. ปฏิบัติกิจกรรมตามศาสนาของตนตามความเหมาะสม

จะเห็นได้ว่านโยบายเหล่านี้เป็นแนวทางที่โรงเรียนในสังกัดจะต้องนำไปปฏิบัติหรือกำหนดนโยบายขึ้นมาให้สอดคล้องกับนโยบายดังกล่าว โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมและจริยธรรมตามคุณลักษณะต่าง ๆ ที่พึงประสงค์คุณลักษณะของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการและมีความจำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันมี ๑๐ ประการ คือ

๑) มีระเบียบวินัย

๒) มีความซื่อสัตย์ สุจริต และยุติธรรม

๓) ชยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ

๔) สำนึกในหน้าที่ มีความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ

๕) รู้จักคิดเป็น วิจาร์ณ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

๖) กระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยรักและเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

๗) มีพลานามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ

๘) รู้จักพึ่งตนเอง มีอุดมคติ

๙) มีความภาคภูมิใจ รู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ

๑๐) มีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูทเวที กล้าหาญ และสามัคคี

๔.แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียน ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

ผลการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนนักเรียน ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๑. ด้านการมีวินัยและรับผิดชอบ พบว่า นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนทุกวัน นักเรียนควรฝึกปฏิบัติตน หรือฝึกระเบียบให้เกิดแก่ตนเอง ตลอดถึงเข้าร่วมกิจกรรมการแต่งการตามกฎระเบียบของโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกันและอยากให้ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนานักเรียนด้านการมีวินัยและความรับผิดชอบต่อให้มากกว่าเดิม

๒. ด้านความซื่อสัตย์สุจริต พบว่า ควรจัดกิจกรรมที่สามารถพัฒนาด้านความซื่อสัตย์สุจริต และเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ผู้ปกครอง เพื่อน ๆ เช่น การมอบวุฒิปบัตรให้นักเรียน ที่ทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียน ตนเอง และครอบครัว เป็นต้น

๓. ด้านการมีเมตตา พบว่า นักเรียนอยากให้มีกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยจิตเมตตา โดยไม่คิดหวังผลตอบแทน การแนะนำเพื่อนๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ เสมอ ถือว่าเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น

๔. ด้านความประหยัด พบว่า นักเรียนต้องการกิจกรรมเสริมด้านการประหยัด โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น ให้นักเรียนหยอดกระปุกออมวันละ ๕ บาท เพื่อปลูกฝังให้เกิดการรักการออมแก่นักเรียน

๕. ด้านความกตัญญูกตเวที พบว่า นักเรียนมีความกตัญญูต่อพ่อ-แม่ และผู้มีพระคุณอยู่แล้ว เช่น การตั้งใจเรียน การเชื่อฟังพ่อ-แม่ ครู อาจารย์ ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม เป็นต้น

ได้เสนอแนวคิดในการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมไว้ว่า “คน”มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่าง หน้าตา ภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างกันจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้นคือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง สภาพความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคลอาจกล่าวได้ว่า คุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

- ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ในอดีตและปัจจุบัน สังกมไทย
- ๒) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ของหน่วยเผยแผ่พุทธศาสนา ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
- ๓) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนบ้านพร้าวในเขต ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมในอดีตและปัจจุบัน สังกมไทยจากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมในอดีตและปัจจุบัน สังกมไทยสามารถสรุปได้ดังนี้

บทบาทเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกันไปตามสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ที่ตนเป็นอยู่ ซึ่งแต่ละบุคคลอาจจะมีหลายบทบาทได้ และขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกทำหน้าที่หรือรับบทบาทของสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ในขณะนั้นมากหรือน้อยเพียงใด ดังนั้น บทบาทจึงมีความสำคัญในการกำหนดหน้าที่ของบุคคล ช่วยให้บุคคลนั้นแสดงออกทางการกระทำหรือ

พระสงฆ์ถือเป็นหลักในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน เพราะพระสงฆ์เป็นผู้กำหนดรูปแบบและวิธีการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามียุคจำนวนมาก จากการศึกษางานวิจัยก็ไม่มีผู้วิจัยศึกษาเรื่องนี้ไว้มากเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัยแต่ละเล่มก็มีความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อหาและบทสรุป ดังนั้น จึงสรุปจากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ และวัดในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน

ในด้านคุณลักษณะทางจริยธรรมที่โรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนนั้น ในความคิดของผู้บริหารรับรู้ ว่า โรงเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนยึดถือความจริงและยอมรับความจริงมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมและตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์น้อยที่สุด ครูรับรู้ ว่า โรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผล มีหลักฐานหรือ

ข้อมูลรองรับมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติงานล่วงหน้า และคาดการณ์ผลการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าคั่นคว่าหาความจริงหรือหาทางออกอย่างมีเหตุผล

๕.๑.๒ สภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคายผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และนักเรียนประถมศึกษา ที่มีบทบาทต่อพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย สรุปในปัจจุบันสังคมไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคมเศรษฐกิจการเมืองและวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิต ค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลง ละเลยศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชนนักเรียน นักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันแก่เด็กและเยาวชนให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาอย่างคิด มีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิต การจัดการศึกษาทุกประเภทต้องเน้นความสำคัญให้มีความรู้คู่คุณธรรมนับได้ว่าเป็นแนวนโยบายการจัดการศึกษาที่ถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากการพัฒนาคนจะต้องให้ความสำคัญทั้งด้านความรู้ และคุณธรรมควบคู่กันไป กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาโรงเรียนชุมชนบ้านไม้งาม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ได้จัดโครงการสร้างสรรค์พฤติกรรมนาคความ สุข เพื่อพัฒนาพฤติกรรม จริยธรรม คุณธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนให้สัมพันธ์กับเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครู เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมีเป้าหมายให้นักเรียนมีมีจิตสำนึกดี ประพฤติดี มีวินัย ใฝ่ศึกษา รู้ค่าคุณธรรม นำความเป็นไทย ไม่มัวเมาอวดบวมุข และสุขภาพดีทั้งกายใจ การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน ในโรงเรียนควรปลูกฝังในด้านวิชาการ การเรียนการสอน ขณะทีนอกโรงเรียนควรปลูกฝังพื้นฐานด้านชีวิตและสังคม จะช่วยให้นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างครบถ้วน

๕.๑.๓ แนวทางพัฒนาบทบาทของคณะสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย จากผลการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อบทบาทพระสงฆ์ใน การอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา ดังนี้

พบว่าบทบาทพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ ควรมีสื่อเพื่อประกอบการจัดการเรียนให้ชัดเจน และระยะเวลาในการอบรมน้อยเกินไปควรมีระยะเวลาให้มากกว่านี้ การนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่าบทบาทพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ ควรที่จะ

มีข้อมูลในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้มากและมีความหลากหลายยิ่งขึ้น ความยากง่ายของการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่าบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ ไม่ยากและไม่ง่าย มีทั้งความสนุกสนาน และยังได้ความรู้และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แนวทางการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน พบว่าบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ โรงเรียนควรจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ภาคการศึกษาละ ๒ ครั้ง เพื่อฝึกให้ นักเรียนในโรงเรียนมีสมาธิในการเรียน จะทำให้นักเรียนดีขึ้นแนวทางในการปลูกฝังและอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่าบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ ควรปลูกฝังเด็กตั้งแต่ยังเล็กเพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรม และสอดคล้องกับชีวิตของคนในปัจจุบันนี้มากขึ้น วิธีถ่ายทอดความรู้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม พบว่าบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ พระวิทยากรมีวิธีทำให้นักเรียนเข้าใจและสื่อถึงได้ดีมาก และควรถ่ายทอดความรู้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้นักเรียนเข้าใจง่าย ความคิดเห็นเกี่ยวกับคณะพระวิทยากรที่มาอบรม พบว่าบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย คือ วิทยากรที่มาอบรมมีความพร้อมเพียงกัน และวิทยากรต้องแม่นยำในเนื้อหาสาระ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการอภิปรายผลการวิจัยเรื่องนี้ กล่าวถึงศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เพื่อเปรียบเทียบ ระดับการมีบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ย ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับมาก ตามลำดับ คือ ๑) ด้านรูปแบบในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ๒) ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรม ๓) ด้านการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ๔) ด้านกระบวนการและพิธีการในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ๕) ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แสดงให้เห็นว่าระดับความคิดเห็นของผู้บริหารครูผู้สอน และนักเรียน ที่มีต่อบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทำให้ทราบถึงบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านมีประเด็นนำมาอภิปรายได้ดังนี้

ด้านรูปแบบในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านรูปแบบในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทร์า ปันงาม ศึกษาแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิสุทธิ : การศึกษาการปฏิบัติแบบข้ามกรณี ในจังหวัดอ่างทอง สรุปได้ดังนี้ (๑) การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาทั้งสามกรณี มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน คือ การจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้การปฏิบัติกิจทางศาสนา การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อส่งเสริมคุณธรรม การใช้ธรรมะในการปฏิบัติหน้าที่ในชีวิตจริง การฝึกสมาธิ โดยใช้หลักการเสริมแรงในการพัฒนาคุณธรรม (๒) รูปแบบพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษามีความคล้ายคลึงกัน แต่จุดเน้นของกิจกรรมและวิธีการต่างกัน รูปแบบที่ ๑ การสร้างบรรยากาศที่ “สะอาด สงบ” เน้นการสร้างบรรยากาศทางกายภาพที่สะอาด เพื่อนำไปสู่ความสงบทางจิต ด้วยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาแบบมุ่งเน้นพฤติกรรมทางสังคม โดยมี “ครู” เป็นแกนหลัก เน้นการเสริมสร้างคุณลักษณะพฤติกรรมทางสังคมที่ดี โดยใช้แนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ และรูปแบบที่ ๓ การพัฒนาจิตโดยใช้การปฏิบัติตามกิจของพุทธศาสนาเป็นหลัก เน้นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดการพัฒนาจิตด้วยการฝึกปฏิบัติตามกิจของพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านความรู้ความเข้าใจในหลักคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึง คุณค่าที่ต้องการทางจริยธรรมของหลักธรรมซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของการอบรมสั่งสอน มีดังนี้ (๑) ให้เป็นผู้หนักแน่นในเหตุผล และมองเห็นการกระทำและผลการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัย ไม่เชื่อสิ่งมงาย ตื่นข่าว (๒) ให้เห็นว่าผลสำเร็จที่ตนต้องการ จุดหมายที่ปรารถนา จะเข้าถึงหรือสำเร็จได้ด้วยการลงมือทำคือ ต้องพึ่งตนเอง และทำความเพียรพยายาม และไม่มัวคอยโชคชะตา ไม่หวังผลดลบันดาลหรือรอผลการเช่นสวงอ่อน วอน (๓) ให้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ที่จะดเว้นจากกรรมชั่วและรับผิดชอบต่อผู้อื่น ด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลทำความดีต่อเขา (๔) ให้ถือว่าบุคคลมีสิทธิและหน้าที่โดยธรรมชาติ ที่จะทำการต่าง เพื่อแก้ไขปรับปรุงสร้างเสริมตนเองให้ดีขึ้นไป โดยเท่าเทียมกัน สามารถทำตนให้เลวลงหรือให้ดีขึ้นไป ให้ประเสริฐจนถึงยิ่งกว่าเทวดาและพระพรหมได้ทุกๆ คน (๕) ให้ถือว่าคุณธรรมความสามารถ ความดี ความชั่วที่ทำ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องวัดความทราม หรือประเสริฐของมนุษย์ไม่ให้มีการแบ่งแยกโดยชาติชั้นวรรณะ (๖) ในแง่กรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียนและให้รู้จักพิจารณาเข้าใจตนเองตามเหตุผล ไม่ควรเพ่งโทษแต่ผู้อื่น มองเห็นพื้นฐานทุนเดิมของตนที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อรู้จักที่จะแก้ไขปรับปรุงและวางแผนเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าต่อไปถูกต้อง (๗) ให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนทั่วไป

ด้านการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนประถมศึกษา อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญสมสมบัติ ปภากรโ คึกษาเรื่อง “การนำหลักธรรมที่ได้จากการเข้าค่ายคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนใน จังหวัดหนองคาย พ.ศ. ๒๕๔๗” ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เข้าค่ายคุณธรรมแล้วมีการนำหลักธรรมบางข้อไปใช้ในชีวิตประจำวันตั้งแต่ร้อยละ ๗๐ ขึ้นไปที่ปฏิบัติทุกครั้ง ได้แก่ การเคารพธงชาติทันเวลา, รองลงความเคารพและเดินผ่านครูแล้วก้มหัว ส่วนที่ไม่ได้นำไปใช้หรือใช้น้อย ได้แก่ ส่งการบ้านตามกำหนดและโกรธเมื่อถูกตักเตือน ส่วนที่เคยฟังเทศน์จากสื่อต่างๆ มิไม่ถึงครึ่ง แต่เมื่อทดสอบสมมุติฐานแล้วพบว่า ปัจจัย คือเพศ, อายุและผลการเรียนของนักศึกษามีความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์หรือ มีผลต่อการนำหลักธรรมไปใช้ นอกจากนี้ นักเรียนที่เข้าค่ายยังมีข้อเสนอแนะเป็นอันดับหนึ่งว่าควรคิดช่างใจในการใช้เงินและไม่หลงใหลในอบายมุข

ด้านกระบวนการและวิธีการในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านกระบวนการและวิธีการในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปริญญา ตรีธัญญา ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชน สามารถทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ด้านบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน พระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น พระสงฆ์ควรเป็นแบบทางสังคมด้านความประพฤติที่ดี ควรปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในการสอนต้องคำนึงถึงช่วงวัยของเยาวชนด้วย พระสงฆ์ควรเตือนให้เยาวชนรู้จักความประมาท และควรกล่าวถึงโทษของความประมาท โดยการนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแสดงให้เห็นในรูปธรรม พระสงฆ์ควรส่งเสริมให้ครอบครัว เข้ามีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม และควรจัดกิจกรรมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เช่น การจัดค่ายคุณธรรม และต้องนำสื่อมัลติมีเดียมาประกอบการสอน เพื่อเป็นการจูงใจให้เยาวชนสนใจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นผู้นำเยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณี ให้เยาวชนเกิดความรักหวงแหน และรู้จักช่วยเหลือสังคมโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตติ ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาสัมฤทธิ์ผลการเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนั้น มีการเตรียมการหรือผลิตพระวิทยากรไว้เพื่อให้การอบรมอย่างเพียงพอต่อความต้องการ มีกระบวนการจัดทำโครงการอย่างถูกต้องตามระบบบริหารจัดการ และจัดหาสื่อประกอบการอบรมไว้อย่างพอเพียง เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่พระวิทยากร นอกจากนี้

ยังต้องมีการจัดอบรมพัฒนาเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ประกอบการอบรมเพื่อทำให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความสนใจยิ่งขึ้น

ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม จากการศึกษาพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขุม คำแหง ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักเรียนระดับชั้นประถม กรณีศึกษาโรงเรียนมงกุฎเมืองราชวิทยาลัย จังหวัดระยอง” การสร้างหรือการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาของท้องถิ่นและสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่สถานศึกษาทุกระดับจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับทุกระดับ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีคุณภาพการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาชาติ คือ ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และเป็นคนที่มีความสุข หลักสูตรการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน และในสังคมโลกอย่างมีความสุข ซึ่งความสำเร็จของการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรให้สามารถพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบต่อผลผลิตที่เกิดขึ้น คือ คุณธรรมของผู้เรียน โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาหรือในระดับช่วงชั้นที่ ๓ และช่วงชั้นที่ ๔ ส่วนใหญ่เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่มสาว สภาพร่างกายและสภาพจิตใจเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงและชอบความอิสระ อยากรู้ อยากรลอง ซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงที่อาจจะกระทำในทางที่ผิดได้ สถานศึกษาจะต้องจัดทำหลักสูตรเพื่อให้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างทักษะในการดำเนินชีวิตให้แก่ผู้เรียน อันจะช่วยการจัดกระบวนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักสูตรแกนกลางมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากสภาพความจำเป็นในการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาคุณธรรมและจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา ความต้องการทางการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนมัธยมศึกษา ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคคลในสังคมให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและจริยธรรม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เก้า พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙ ปัญหาของหลักสูตรที่ขาดคุณธรรมและจริยธรรม และปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ขาดความพร้อมทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อใช้ฝึกอบรมคุณธรรมและจริยธรรม ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาให้มีความพร้อมในด้านคุณธรรมและจริยธรรม ให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของโรงเรียนและท้องถิ่น เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียน โดยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการณ์คุณธรรมและจริยธรรม ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรที่สร้างขึ้นประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็น หลักการและเหตุผล เป้าหมาย จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม และการวัดผลประเมินผล แผนการฝึกอบรมพร้อมทั้งเอกสารประกอบหลักสูตรฝึกอบรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการจัดการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์จัดรูปแบบการอบรมที่เน้นให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการอบรมให้มากที่สุด เช่น การใช้เกม การอบรมเป็นฐานความรู้

๒) ด้านเทคนิคการอบรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์นำเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย มาใช้ในการเรียนการอบรม

๓) ด้านสื่อการเรียนการอบรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้เข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาหาความรู้ด้านการผลิตสื่อประกอบการอบรม หรือส่งเสริมทรัพยากรในการสนับสนุนการผลิตสื่อประกอบการอบรม

๔) ด้านประเมินผลการอบรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ในเรื่องการวัดผลประเมินผลในรูปแบบต่างๆ นำวิธีการวัดผลประเมินผลและเพิ่มเกณฑ์การวัดประเมินผลต่างๆ ที่หลากหลายมาใช้ให้สอดคล้องกับกระบวนการอบรม และคุณภาพของนักเรียนที่ผ่านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม

๕) ด้านความศรัทธาของผู้สอนอบรมคุณธรรมจริยธรรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ใช้หลักความเมตตาและคุณธรรมของความเป็นครูในการถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์อย่างเต็มที่โดยไม่ปิดบังอำพรางใดๆ

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ควรมีอาคารสถานที่ให้พร้อมแก่การใช้งานอยู่เสมอ และควรมีการจัดงบประมาณเพื่อส่งบุคลากรหรือวิทยากรเข้ารับการศึกษ อบรมเพิ่มเติม ให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงสุด

๒) ควรมีบุคลากรหรือวิทยากรที่หลากหลายในการนำเสนอสื่อการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อที่จะให้ผู้รับการฝึกอบรมได้รู้เรียนจากวิทยากร

๓) ควรพัฒนาสื่อสำหรับเผยแพร่การอบรม ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็น ให้ความสนใจกับสิ่งใหม่ๆ รอบตัวเสมอ ดังนั้น จึงต้องมีสื่อที่ทันสมัยประกอบการเผยแพร่การอบรม เพื่อสร้างความสนใจให้แก่นักเรียน โดยอาจเป็นอุปกรณ์มัลติมีเดีย คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เทป ซีดี หรือจอภาพโปรเจคเตอร์ เป็นต้น ทั้งนี้ต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียนเป็นสำคัญ

๔) ควรกำหนดกิจกรรมในการอบรมให้ชัดเจน สื่ออุปกรณ์ที่ในการอบรมมีความพร้อม ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาบูรณาการใช้ร่วมกัน มีตารางการอบรมและระยะเวลาในการอบรมที่เหมาะสม

กับวัยและระดับความรู้ เพราะผู้ปฏิบัติธรรมมีระดับการรับรู้ หรือมีปัญหาไม่เท่ากัน ควรให้การเอาใจใส่ตรวจตราแนะนำผู้ปฏิบัติให้ทั่วถึง เป็นการสร้างรูปแบบที่เพิ่มความศรัทธาในการปฏิบัติ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านพร้าวในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นต่อไปนี้

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-Depthinterview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เช่น พระสงฆ์ที่มีบทบาทโดดเด่นในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเปลี่ยนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสอบถามจากประชาชน หรือผู้ที่ได้รับผลโดยตรงจากการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ เพื่อให้ได้ความเห็นจากมุมมองประชาชนที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ผู้ทำหน้าที่การอบรมคุณธรรมจริยธรรม ในปัจจุบัน

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์ ยุทธศาสตร์ หรือเทคนิคในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของพระสงฆ์ เพื่อจะได้ทราบเทคนิค กลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ที่สามารถ นำมาใช้เพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการอบรมคุณธรรม จริยธรรมได้

๔) ควรศึกษาโรงเรียนในเขตอำเภออื่นๆ เพื่อศึกษาข้อมูลว่ามีการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ที่มีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันจากการวิจัยครั้งนี้

๕) ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนตามแนวทางภายในองค์การตามหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

๖) ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน ทุกโรงเรียน นักเรียนทุกระดับ เพื่อให้สามารถนำผลวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานใน องค์กรต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๒. หนังสือ :

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือครูจริยศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

กรมการศาสนา. หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร : เอพีกราฟิ
คดีไซน์, ๒๕๓๙.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. ลานวัดลานใจลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๔๒.

กระทรวงศึกษาธิการ. พฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาด้านการ
ปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๗.

_____ . ประวัติการศึกษาของสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๗.

กীরติ ศรีวิเชียร. การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

_____ . อดีตปัจจุบันและอนาคตแห่งบทบาทของสังฆมัตถ์ในการแสวงหาเส้นทางพัฒนา
ชนบทของพระสงฆ์ไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

ชินชฎา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์. จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร :
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณ
ทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

คณินนิตย์ จันทบุตร. สถานะและบทบาทของพระพุทธรูป. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มประสาน
งานศาสนาเพื่อสังคม, ๒๕๓๒.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ชูดดา จิตพิทักษ์. บทบาทและหน้าที่ผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๒๘.

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. คุณธรรมและจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

- ชัยพร วิชชาวุธ และ ชีระพร อุวรรณโณ. “แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม”
ในความรู้คู่คุณธรรม. รวบรวมโดย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และประนอม รอดคำดี.
 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. **พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๒ : จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา**.
 กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน, และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. **จริยธรรมของเยาวชนไทย : แผนงานวิจัยฉบับที่ ๒๑**. สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, พิมพ์ครั้งที่ ๒,
 กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.
- ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการ หลักการ ท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT**.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖.
- ทิตยา สุวรรณชะภู. **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและ
 เจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
 ๒๕๒๗
- ธีรพร อุวรรณโณ. **จริยธรรมกับการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๖.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร์, ๒๕๓๐.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. **จริยธรรมทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕.
- ปกรณ คุณารักษ์. **ปัญหาสังคม**. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.
- ประกอบ วรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
 ด้านสหวิทยาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประเวศ วะสี. **พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๐.
- ประภาพิศ สัญชาติเจตน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔.
- ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง. **สถานภาพและบทบาท**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- ประกาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
 ๒๕๔๐.
- ภัทรพร สิริกาญจน. **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทพระค้ำเขียน สุวณโณ
 ในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- พระเทพปริยัตสุธี (วรวิทย์). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต). **ศาสนาและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับเติม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๕

_____. **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) **สืบสานวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

_____. **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๘.

_____. **การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พระสงฆ์กับการศึกษาไทยในบทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๖.

พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี). **“การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” ในธรรมปริทัศน์ ๔๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาอดิศร ถิรสีโล. **คุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ. **พุทธศาสนากับการพัฒนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิชาการพุทธศาสนาและสังคมศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

พระราชวรมนูณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

_____. **การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓.

_____. **การพัฒนาคน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๐.

_____. **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

พระบัญญัติ อนุตฺโตโร. **ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.

พจน์ วรกวิน. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

พทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยม**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐.

_____. **การศึกษาของไทย**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

พินิจ ลาภธนานันท์. **บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธศาสนากับความสำเร็จของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๑๗.

_____. **คุณธรรมสำหรับครู**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗).

- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔
- ไพฑูรย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖.
- พิน ดอกบัว. **วัดและพระสงฆ์ทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบุรพาสาส์น, ๒๕๕๐.
- มานพ นักการเรียน. **พระพุทธศาสนากับโลกยุคปัจจุบัน**. รวมเรื่องและบทความ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙.
- ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช. **วิกฤตในพระพุทธศาสนา**. เชียงใหม่ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๓๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕**. พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- รุจิร ภู่อาระ. **แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๓.
- วัฒนา พัฒนพงศ์. **พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.
- วิเชียร รักการ. **วัฒนธรรมและพฤติกรรมของไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน. **หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒-ส.๐๑๑๓**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- วีระ บำรุงศักดิ์. **แนวทางการพัฒนาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๓.
- วราคม ทีสุกะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕.
- สมจิต ชิวปรีชา. **จรรยา มารยาท และคุณธรรมในการพูด**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีสง่า, ๒๕๔๔.
- สมพงษ์ จิตระดับ. **การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๐.
- สมบูรณ สุขสำราญ. **การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. **สังคมไทยแนวทางวิจัยและพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๒๘.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- สาโรช บัวศรี. **จริยธรรมทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๖.
- _____. **จริยธรรมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. การบริหารงานวินัยราชการครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.

สนิท สมัครการ. วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๓.

สุชา จันทร์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๒๐.

สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พรอมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

แสวง รัตน์มงคลมาศ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๕.

แสง จันทรงาม. ศาสนาในล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ทิพยเนตรการพิมพ์, ๒๕๓๑.

โสภา ชูพิกุลชัย. จิตวิทยาสังคมประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

ไสว มาลาทอง. จริยธรรม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.

อำนวยการ ทะพินค์แก และชยันต์ วรธนะภูมิ. รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒.

อำนาจ บัวศิริ. รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.

อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

อภิชัย พันธเสน. ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๓๙.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

๓. บทความวารสาร

ประมวล เพ็งจันทร์. “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๖ (เดือนตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗-๙.

พระครูนิพัทธ์ปริยัติกิจ (บุญมี อุตตรโก). “คุณธรรมของครู”, ปาฐกถาธรรม, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑๒ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๔๕) : ๑๗.

สุรศักดิ์ หลาบมาลา. “การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน”, ศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ ๑๓ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๑) : ๓๘-๓๙.

สำเร็จ เฉลิมเผ่า. “การบริหารโรงเรียนกับการสอนจริยธรรม”, วิทยาจารย์, ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๒๗) : ๑๘-๑๙.

วารุณี ธนวรานิช และคณะ. “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกะปิ กรุงเทพมหานคร”, วารสารการวิจัยทางการศึกษา, (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘-๒๓.

๔. วิทยานิพนธ์ งานวิจัย สารนิพนธ์

กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

กฤษณา บุรณะพงศ์. “ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

กาญจนา อาจมั่งกร. “การรับรู้บทบาทการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม, ๒๕๔๘.

โกเศศ ด้วงอินทร์. “ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู และนักเรียนเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** บริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

คณินนิตย์ จันทรบุดร. “สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย”, **งานวิจัยภาควิชาประวัติศาสตร์**. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐.

งามตา สุขประเสริฐ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

งามตา วนินทานนท์. “ลักษณะทางพระพุทธศาสนาและพฤติกรรมศาสตร์ของบิดามารดาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงดูบุตร”. **รายงานการวิจัย** ฉบับที่ ๕๐. สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๖.

จรินทร์ ยังสังข์. “บทบาทของพระสงฆ์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.

จิตรประสงค์ ชาวเจริญ. “ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

ชูจิตร แซ่มลำเจียก. “แนวทางการอบรมคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาจิตใจนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนโคกสำโรงวิทยา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

เฉียบ ไทยยิ่ง. “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : กองแผนงานกรมการศาสนา, ๒๕๔๑.

ณัฐยศ ผาอาจ. “ศึกษาเปรียบเทียบการเข้าค่ายจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนากับการเข้าค่ายจริยธรรมตามทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนชุมชนบ้านธาตุ อำเภอเพ็ญ จังหวัดอุดรธานี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ธนพงษ์ มงคล. “ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถมศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

ธวัศ ตัสโต. “ความคิดเห็นของครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๖.

ธวัชชัย เกื้อเกตุ. “ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการเข้าร่วมโครงการอบรมคุณธรรม ค่ายพุทธบุตรของวัดปัญญานันทาราม อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี”. **ปริญญาานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

๒. ภาษาอังกฤษ

Cronbach, Lee J. **Essentials of Psychological Testing**. ๔th ed., New York : Harper & Row, ๑๙๗๑.

Herman D.Stein and Richard A Croward. **Social Perapective on Behavior**. New York : Free Press, ๑๙๕๘.

Paul B. Horton and Chester L Hunt. **Sociolgy**. Tokyo : McGraw-Hill, Inc, ๑๙๘๔.

Ralp Linton. **Status and Role, Reading in Sociology**. New York : Thomas Y.Crowell Company, ๑๙๖๗.

๓. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑) กลุ่มพระภิกษุ

๑.พระครูปทุมภัทริกิจ,เจ้าอาวาสวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๒.พระครูสุจิตชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดพระไชยเชษฐาธิราช ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓.พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร เจ้าอาวาสวัดศานกิจบริหารตำบลกวนวันอำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔.พระอธิการสุริเยนทร์ สนต์จิตโต อาวาสวัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๕.พระสันติชัย ธมจารี วัด ศาสนกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๖.พระสุรพร ตปสีโล วัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๗. พระอิสริยาภรณ์ เมตตชโยวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๘. พระ.อรรถพล.กนต์สีโล วัดหนองเคร่า ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๒)กลุ่มคฤหัสถ์

๑. นายอำนาจ ตรีศรีจันทร์ ผอ.ร.ร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๒. ครุณาภรณ์ พานารัตน์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๓. ครุณานาวี สีมะสิงห์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๔. ครุณาภรณ์ หอมหวน จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๕. ครุณาภรณ์ บัญจันท์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๖. ครุณาภรณ์ สักขวา โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

๗. ครุณาภรณ์ ฐาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๘. ครุณาภรณ์ ฐาบุญมี โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๙. ครุณาภรณ์ ประมินทร์ จำปาเกตุ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๐. เด็กชายจักรรินทร์ สุทธิจักร โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๑. เด็กหญิงอาภาศิริ ศรีสงคราม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๒. เด็กหญิง พิมพ์ชนก พรหมภักดิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

๑๓. เด็กชายบรรพต นามฤทธิ์ โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๔. เด็กหญิงณัฐตามาศ เหล่าเข้ม โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๕. เด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิช โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๖. เด็กหญิงอริสรา หนูทองแก้ว โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

๑๗. เด็กหญิงดวงพา เข้าโต โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย

จังหวัดหนองคาย

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

ภาคผนวก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน
ประถมศึกษา
ในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ข้อมูลที่ได้จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้น ผู้วิจัยจะสงวนคำตอบของท่านเป็นความลับ จะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่าน จึงใคร่ขอความกรุณาท่านได้ตอบคำถามให้ครบทุกข้อตามสภาพจริงที่ท่านกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันแบบสอบถามทั้งหมดมี ๓ ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสถานสภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ ๓ เป็นแบบความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....
พระมหาสุระนิตย์ สุรกโข (ไชยวงษ์)

นิสิตพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

คำชี้แจง ให้กาเครื่องหมาย ✓ (ถูก) ลงในช่องว่างที่ตรงกับความจริงมากที่สุด

๑. เพศ

ชาย   หญิง

๒. อายุ

๑๐ - ๒๐ ปี   ๒๑ - ๓๐ ปี   ๓๑ - ๔๐ ปี
 ๔๑ - ๕๐ ปี   ๕๑ - ๖๐ ปี   ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา   มัธยมศึกษาตอนต้น   มัธยมศึกษาตอนปลาย
 ปริญญาตรี   ปริญญาโท   ปริญญาเอก

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของผู้บริหารมีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม
แก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑. ท่านผอ. คิดว่าการที่จะพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเด็กนักเรียนควรมีทิศทางอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๒. ท่านผอ. คิดว่าควรจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนควรมีกิจกรรมอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

๓. ท่านผอ. คิดว่าควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๔. ท่านผอ. คิดว่าพระวิทยากรที่มาให้การอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนควรเป็นอย่างไรบ้าง ?

๕. ครู/นักเรียน/ผู้ปกครองเมื่อได้รับการอบรมแล้วได้นำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นของนักเรียนมีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรม
แก่นักเรียนในเขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

๑. นักเรียนควรรู้พื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมของวัยนั้นก่อนที่พัฒนา อย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๒. นักเรียนคิดว่าจัดกิจกรรมที่สอดแทรกการเรียนการสอนโดยเฉพาะความรับผิดชอบความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ อย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

๓. นักเรียนควรมีการศึกษาการควบคุมตน ความฉลาดทางอารมณ์ อย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

๔. นักเรียนคิดว่าการเข้าค่ายเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมมีประโยชน์แก่นักเรียนอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์

ที่ ศธ ๖๖๖๘/๕๐

โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ
เลขที่ 121
5 มี.ย. 2561
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย 9.57 น.
เลขที่ ๒๒ ตำบลคำบ่อบัว
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๗๖๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๒-๕๘๕๗๗ โทรสาร ๐๕๒-๕๘๕๖๖
www.mcukac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร เกษมวิภาวดี ดร.อริย์จันทร์, พ.ศ. ๖๖ บ้านพร้าวเหนือ

ถึงที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิตย์ สุรกโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เจริญพร

(พระราชวดีตนางกรณ์,ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

- รังนก
- เกษมวิภาวดี

นางจิต
(นายอำนาจ คุควรีจันทร์)

โรงเรียนบ้านพร้าวเหนือ

ข้าราชการ
 วิทยากร
 ข้าราชการบำนาญ
 อื่นๆ

ผู้รับใช้

กิ่งวังเหนือ

5 มี.ย. 2561

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ดร.อริย์ชัย เม็ครวมโชค ๐๕๒-๕๘๕๖๖๕
E-mail: kakeng@gmail.com

ที่ ศส ๒๕๘๔/๓๐

มหาวิทยาลัยมหาดุณาถกรรราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๕๓ ๗๗ ๓ ตำบลคำชะโนดพรวน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๓๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๓-๕๓๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๓-๕๓๕๓๕๓
www.mcuk.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์
เจริญพร **หนูกุลรุจี ดงสิทธิ์จันทร์, สุรุ ธว. นันทนภักดิ์**
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิคย์ สุรกุโ (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๔ นิสิต
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาดุณาถกรรราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์
ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน
สังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัย
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาดุณาถกรรราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ทั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

*ข้อมูลที่ได้ความอนุเคราะห์
นางสาวกมลรุจี ดงสิทธิ์จันทร์
๕/๖/๖๓*

เจริญพร

(พระราชรัตนวงกรณัฎฐ์)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาดุณาถกรรราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ดร.อริย์ชัย เมธีกรมโชค ๐๒๕-๕๖๒๖๒๕๓๕
E-mail: kudeng@gmail.com

ที่ ศส ๒๕๖๑/๕๐

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๕๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบงพราหมณ์
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๖๕๕๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๖๕๕๒๒
www.mcu.ac.th

๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร นางสิริมา สีกงทอง รร. บ้านพร้าวใต้

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิลย์ ตูรกุโธ (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๒๒๐๕๐๐๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยื่นที่หน้าตมอหุ.เขตวณ.ใหน้จ.ค

(ลายเซ็น)
(นางสิริมา สีกงทอง)

๕/๖/๖๑

เจริญพร

(ลายเซ็น)
(พระราชมงคลนงกรณ์,ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ดร.สิริวิชัย เมธีธรรมโชติ ๐๔๒-๕๖๕-๒๕๖๑
E-mail: kukeng@gmail.com

ที่ ศธ ๖๓๑๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำชะอีบพวน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๗๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๕-๕๗๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๕-๕๗๕๓๑๖
www.mcuk.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร นางพนม นก จ้างปากกุง, ครุ.ว. นำนพจักร์ เต็นือ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิษฐ์ สุรกโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๙ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระภิกษุในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตคำชะอีบพวน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเชื่อเพื่อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตบัณฑิตศึกษา (นางพนม นก จ้างปากกุง)

เจริญพร

(นางพนม นก จ้างปากกุง)
๐๕/๐๖/๖๑

(พระราชมงคล, คร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ดร.อริย์ชัย เนื้อมรรคโชค ๐๖๙-๔๖๖-๖๖๖๕
E-mail: kzkong@gmail.com

ที่ ศธ ๒๖๖๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาดุสิตนครราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๖๘ หมู่ ๓ ตำบลคำชะอี
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๗๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๖๕๖๖๖ โทรสาร ๐๔๒-๕๖๕๖๖๖
www.mcul.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์
เจริญพร นางรัชณี นานทอนันต์, สุพรรณ นานทอนันต์

ถึงที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิษฐ์ สุรกุโ (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๒๒๐๕๐๐๕ นิสิต
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาดุสิตนครราช
วิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์
ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตคำชะอีวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน
สังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัย
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาดุสิตนครราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ธิดาใจ ดอนหนองคายให้ข้อมูล
K
(นางรัชณี นานทอนันต์)
๕/๖/๖๖

เจริญพร

พระราชนิพนธ์
(พระราชวิเทศนาถรณ์,ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาดุสิตนครราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย

เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ศร.ธวัชชัย เข็มธรรม โทร ๐๔๒-๕๖๕-๖๖๖๖

E-mail: kakeng@gmail.com

ที่ ศธ ๖๒๑๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๓๔ หมู่ ๓ ตำบลคำบกหวาน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๗๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๓-๕๓๕๓๓ โทรสาร ๐๔๓-๕๓๕๓๖
www.mcu.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร **นางพรวิษุทธิ์ ทานุกุลย์, ศร. ๖๖.บ้านพั้วเว้า**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิษฐ์ สุรภูโย (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๙ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตคำบกหวานวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขิมดี ไม่ทรมานเกรงกลัวไม่อยู่
(นางพรวิษุทธิ์ ทานุกุลย์)
๑๖/๖/๖๑

เจริญพร

[Signature]
(พระราชวิธานภรณ์,ศร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ศร.วิรัช เมธีธรรมโรจน์ ๐๖๔-๕๖๖-๒๖๖๘
E-mail: kwkeng@gmail.com

ที่ ศธ ๖๒๓๔/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๑๔ หมู่ ๓ ตำบลคำบงทรวน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔๗๑๐๐
โทรศัพท์ ๐๔๒-๕๖๕๓๓๓ โทรสาร ๐๔๒-๕๖๕๓๓๒
www.mcuk.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์
เจริญพร ทาง นวัตกรรม นวัตกรรม, วิจัย วิจัย, บ้านพร้าวเหนือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิตย์ สุธกโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๙ นิสิต
ปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์
ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน
สังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัย
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่ง
ว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี
และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กิตติ นิลอมต (นามสกุล) นวัตกรรม

เจริญพร

(พระราชวิธานองกรณ์, คร.)

นางสาวกัญญา นวัตกรรม
๕ มิถุนายน ๒๕๖๓

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ดร.วิชัย นีศรีกรมใจ ๐๖๔-๖๖๔-๖๖๔๕
E-mail: kukeng@gmail.com

ที่ ศธ ๖๓๓๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตหนองคาย

๒๔๔ หมู่ ๓ ตำบลคำบงพรวน

อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๔๓๓๐๐

โทรศัพท์ ๐๙๕-๕๖๕๖๓ โทรสาร ๐๙๕-๕๖๕๖๓

www.mrcuk.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอลงความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร นางหวี สิมะกิ่งห์, ศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิษฐ์ สุรฤโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิสิตบัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย

เจริญพร

(นางหวี สิมะกิ่งห์)

๕ มิ.ย. ๒๕๖๑

(พระราชมงคลเกษม,ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย

เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา คร.ยวีร์วิช เมศกรมโชค ๐๙๕-๕๖๕๖๓๓๕๕

E-mail: kwkeng@gmail.com

ที่ ศบ ๖๕๕๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
๒๕๓ หมู่ ๓ ตำบลคำบลกวางวัน
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๕๕๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๕๒-๕๖๕๓๓๓ โทรสาร ๐๕๒-๕๖๕๓๒๒
www.mcu.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร **ทนายประสิทธิ์ ช้างทองสุก รม. ม้านพร้าวเหนือ**

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิศย์ สุรกโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตคำบลกวางวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อ.อ. ไข่ทองแดง (นางประสิทธิ์ ช้างทองสุก)
5 มิ.ย. 61

เจริญพร
พระราชมงคล
(พระราชวิธานาถกรม,ดร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา โทร.๖๖๖๖ เมืงรามไชย ๐๕๒-๕๖๕๓๒๕๕
E-mail: kukeng@gmail.com

ที่ ศบ ๒๕๖๔/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตหนองคาย
เลขที่ ๓๑ ตำบลคำชะอี
อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๓๓๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๘๐-๘๕๕๓๓๓ โทรสาร ๐๘๐-๘๕๕๓๓๓
www.mcu.ac.th

๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร เจ็กกุง กิ่งกรวัฒน์ กุญแจชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๓ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุรณิษฐ์ สุรฤโช (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๗๐๒๒๐๕๐๐๗ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตตำบลกวนวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้ นิสิตของทางมหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษามาก ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อิมที ในภัท ๒๐๒๕/๕๐๐๗ นิตฺ
๓ ๕ คำกริยา กุญแจชัย
(จ.อ. ใญ่ริเวห์ กุญแจชัย)
๕ ๖ ๖ ๖ ๖

เจริญพร

พระพรหมญาณสาร (น.ค.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย
เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา โทร.๐๖๖-๖๖๖-๖๖๖-๖๖๖
E-mail: kengkeng@gmail.com

ที่ ศธ ๐๑๑๘/๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตหนองคาย

๒๑๙ หมู่ ๓ ตำบลคำบงทวาน

อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ๑๗๑๐๐

โทรศัพท์ ๐๔๒-๖๑๕๖๖ โทรสาร ๐๔๒-๖๑๕๖๖

www.mcu.ac.th

๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในการจัดทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร โฉลกนุง อากาสี ศรีสงกรม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสุระนิษฐ์ สุรภูใจ (ไชยวงษา) รหัสประจำตัวนิสิต ๕๙๐๒๒๐๕๐๐๙ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระสงฆ์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เขตคำบงทวานวัน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

ในการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานสังกัดของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตของพหามหาวิทยาลัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ ข้อมูล สารสนเทศ รวมทั้งการบันทึกภาพจากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการและการศึกษา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ฉันทิณี โฉลกนุง อากาสี ศรีสงกรม
อ.ศ. อากาสี ศรีสงกรม
(อ.ล. อากาสี ศรีสงกรม)
ศ.น.บ. ๖๖

เจริญพร

พระราชมงคล
(พระราชรัตนวงกรม,ดร.)
รองอธิการบดีวิทยาเขตหนองคาย
ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บัณฑิตศึกษา มจร. วิทยาเขตหนองคาย

เจ้าหน้าที่บัณฑิตศึกษา ศร.เจริญชัย เมศกรมโชค ๐๒๕-๙๒๕-๒๒๑๕

E-mail: kwkeng@gmail.com

ภาคผนวก ค
ภาพการสัมภาษณ์วิจัย

รูปภาพประกอบสัมภาษณ์ข้อมูลวิจัย

สัมภาษณ์ พระครูปทุมภัทรกิจ
เจ้าอาวาสวัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย
วัน อังคาร ที่ ๕ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระครูสุจิตชัยวัฒน์
เจ้าอาวาสวัดพระไชยเชษฐาธิราช ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย
วัน พุธ ที่ ๖ เดือน มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๑

สัมภาษณ์ พระอธิการยงยุทธ ฐานุตโตโร
เจ้าอาวาสวัดศาสนกิจบริหาร ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ พระอธิการสุริเณนทร์ สุนตจิตโต
เจ้าอาวาสวัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ พระสุรพร ตปสีโล
วัดเพี้ยลือ ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ พระอิสราณพงษ์ เมตติชโย
วัดปทุมพนาราม ตำบลกวนวัน อำเภอหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นายอำนาจ ดอนศรีจันทร์
 ผอ.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางรัชณี พานารัตน์
 ครู รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางนาวิสีมะสิงห์
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางหอมหวาน จำปาเกตุ
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางบัวคำบุญจันทร์
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางศิริมา สักขวา
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นางนระริษุช ทาบุญมี
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นายปรมินทร์ จำปาเกต
ครู.รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

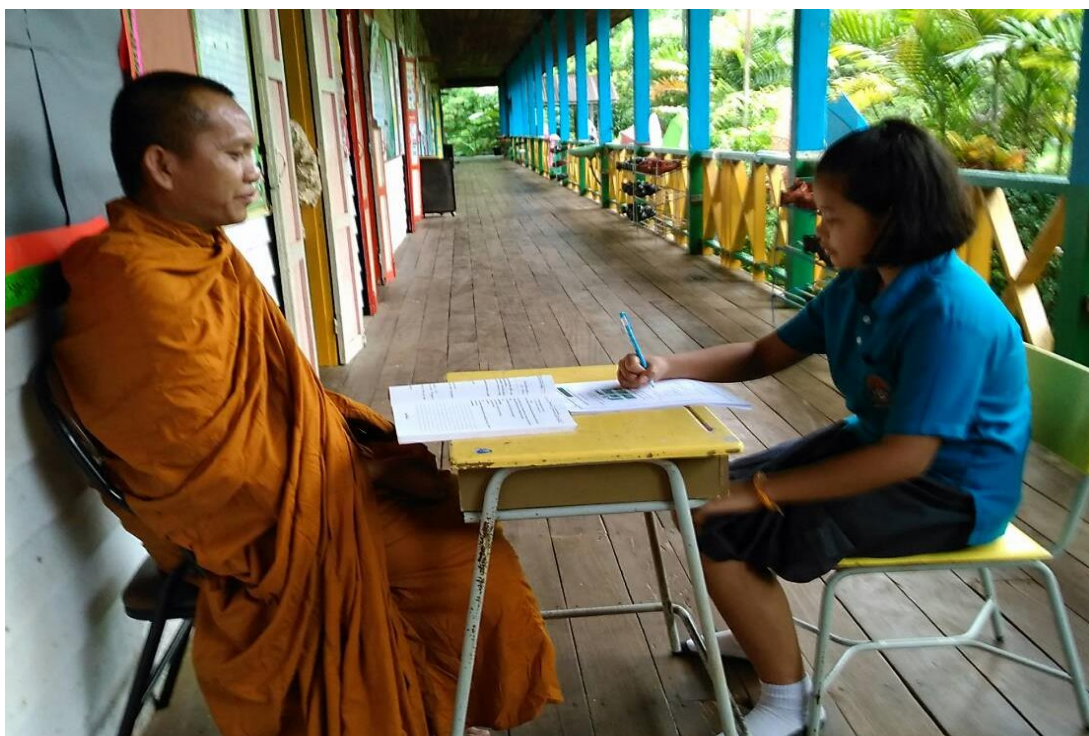
สัมภาษณ์ นางสาว ดรศรีจันทร์
 ครู.ร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

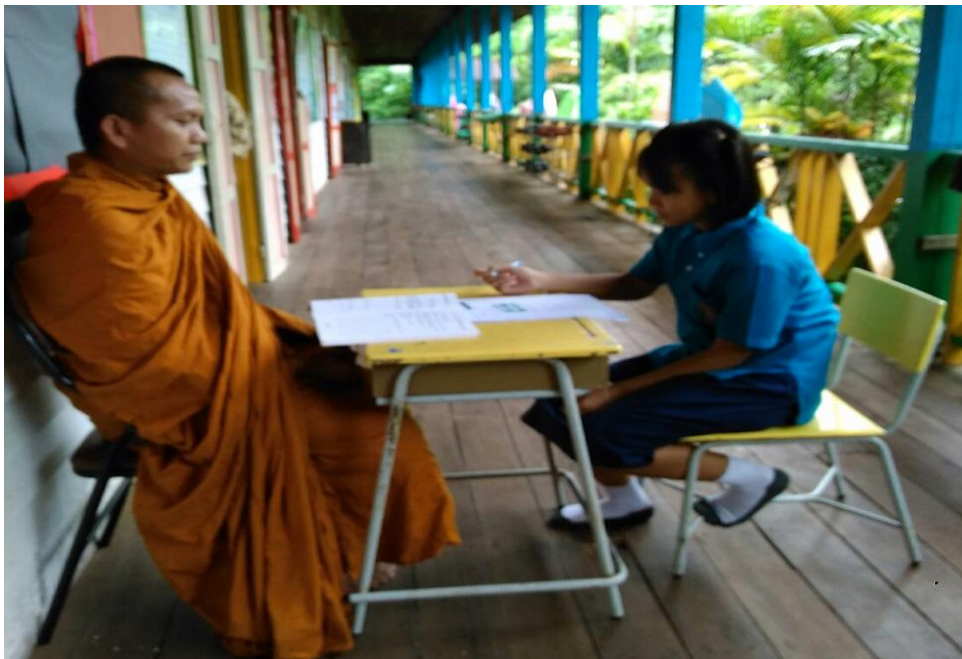
สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
 เด็กชายจักรินทร์ สุทธิจักร รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กชายจักรรินทร์ สุทธิจักร รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กหญิงอาภาศิริ ศรีสงคาม รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กหญิงพิมพ์ชนกพรหมภักดิ์รร.บ้านพร้าวเหนือ ตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคาย
จังหวัดหนองคาย

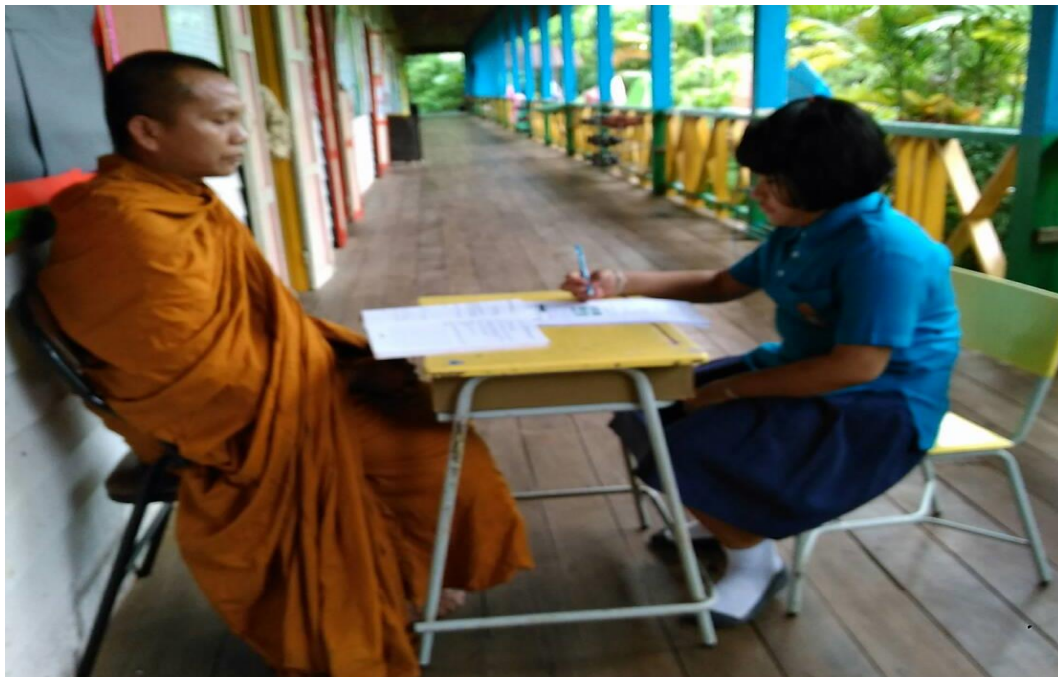
สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กชายบรรพต นามฤทธิ์ รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กหญิงณัฐตามาศเหล่าแซมรร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กหญิงฉัตรมณี ลาภานิชรร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖ เด็กหญิงอริสรา หนูทองแก้ว
รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

สัมภาษณ์ นักเรียนประถมศึกษาชั้นปีที่ ๖
เด็กหญิงดวงพา เช้าโตต รร.บ้านพร้าวเหนือตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคายจังหวัดหนองคาย

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ/ฉายา/นามสกุล : พระมหาสุระนิตย์ ฉายา สุรกุโธ นามสกุล ไชยวงษา
 ว/ด/ป เกิด : วันที่ ๒๒ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖
 ภูมิลำเนา : ๓๔ หมู่ ๖ บ้านนาตาล ตำบลจุมพล อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย
- อุปสมบทเมื่อ : ณ พัทธสีมา วัดนาตาล บ้านนาตาล ตำบลจุมพล
 : อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย
 : เมื่อวันที่ ๒๑ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒
 : พระครูสุภาจารวิมล วัดนาตาล เป็นพระอุปัชฌาย์
 : พระครูสุวรรณวัดสิงห์ทองเจติยาราม เป็นพระกรรมวาจารย์
 : พระสุนทร โชติปัญญา วัดนาตาล เป็นพระอนุสาวนาจารย์
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๔๓ สอบได้นักธรรมชั้นเอก คณะจังหวัดหนองคาย
 : พ.ศ. ๒๕๕๔ สอบได้ประโยค ๑-๒ คณะจังหวัดหนองคาย
 : พ.ศ. ๒๕๕๖ สอบได้ป.ธ. ๓ คณะจังหวัดหนองคาย
- วุฒิสำมัญ : พ.ศ. ๒๕๓๘ ประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบ้านนาตาล
 อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย
 : พ.ศ. ๒๕๔๓ มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอก
 โรงเรียนอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย
 : พ.ศ. ๒๕๕๙ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.)
 : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตหนองคาย
- ปีที่เข้าศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๕๙
 ปีที่สำเร็จการศึกษา : ปีการศึกษา ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองคร่า (ป่ามอญ) ๙๒ หมู่ ๑ บ้านหนองบัว
 ตำบลกวนวัน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย